

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

SVĚT BEZE SLOV

Jakub Švec

Diplomová práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jakub Švec**
Osobní číslo: **H15366**
Studijní program: **N6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **SVĚT BEZE SLOV**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Tato práce se zabývá tím, jak vnímáme okolní svět a také sebe sama jako jeho součást. Zabývá se tím, jak je externí realita (objektivně existující) pojmána naší myslí a tato mysl ji vnímá subjektivně (individuální realita). Pozorování vnímání je v této práci popisováno výhradně skrze dva světy, které jsou základem celé práce - svět symbolický (přítomnost symbolů, včetně slov) a svět mimo-symbolický (absence symbolů). Tyto světy existují v našich hlavách, je to tedy mentální proces. Zároveň se práce zabývá tím, jak vnímáme sebe sama (tvorba identity a sebepojetí). Metodou této práce je auto-antropologie. Snahou práce je popisovat rozdílné vnímání skrze symbolický a mimo-symbolický svět při nahlížení stejného. Zásadním cílem je nalézání univerzálně platných charakteristik obou světů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Berger, P.L., T. Luckmann 1999. Sociální konstrukce reality. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Nietzsche, F. 2007. O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním. Praha: Oikoymenh.

Eriksen, T. H. 2008. Sociální a kulturní antropologie. Praha: Portál.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Tomáš Ryška, Ph.D.**
Katedra sociálních věd

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2016**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Adam Horálek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 3. 2017

Jakub Švec

NÁZEV: SVĚT BEZE SLOV

ANOTACE: *SVĚT BEZE SLOV je o strukturách vnímání. Zkoumá to, jak vnímáme svět kolem nás, a to, jak vnímáme sebe samotné. Zajímá se o to, jakým způsobem naše mysl zkresluje vnímání reality. Tento výzkum probíhá skrze dva světy. Symbolický svět a mimo-symbolický svět. Svět symbolický představuje naučené struktury vnímání a myšlení. Svět mimo-symbolický představuje bezmyšlenkový stav, kdy se oprošťujeme od naučeného vnímání a myšlení. Skrze oba světy dosahujeme rozdílné zkušenosti bytí a musíme se ptát: Kdo ve skutečnosti jsme?*

KLÍČOVÁ SLOVA: *vnímání, subjektivita, myšlení, interpretace, symboly, slova, konotace, identita, realita, externí realita, individuální realita, symbolický svět, mimo-symbolický svět, poznání, podvědomí, čas, prostor, jazyk, dichotomie, ontologie*

TITLE: WORLD WITHOUT WORDS

ANNOTATION: *WORLD WITHOUT WORDS is about structures of perception. This paper observes how we perceive world around us and how we perceive ourselves. It studies which way our mind distorts perceptions of reality. This research takes place through two worlds. The symbolic world and the non-symbolic world. The symbolic world represents learned structures of perception and thinking. The non-symbolic world represents non-thinking state when we shed learned perception and thinking. Through both worlds we achieve different experiences of being and we have to ask: Who we really are?*

KEYWORDS: *perception, subjectivity, thinking, interpretation, symbols, words, connotation, identity, reality, external reality, individual reality, symbolic world, non-symbolic world, knowledge, subconscious, time, space, language, dichotomy, ontology*

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych především poděkoval své rodině za podporu, úžasné zázemí, lásku. Díky Vám mohu dělat to, co mě baví. Vaše podpora je pro mne základním kamenem – alfou a omegou. Děkuji za Vaši existenci – děkuji, že jste – děkuji, že jsem.

Děkuji Katedře sociálních věd, kde jsem poprvé našel studijní vášeň. Zde jsem poprvé v životě zažil, že i škola může být zábavnou. Za pět let jste mě toho naučili mnoho. Ať bude budoucnost jakákoliv, zde je moje alma mater – odtud jsem vzešel.

Děkuji Tomáši Samkovi, jehož inspirativní semináře mě dovedly k zajímavým myšlenkám a k úžasným textům. Lívii Šavelkové děkuji za podporu a upřímný zájem, kterého se mi mnoho nedostávalo. Tomáši Ryškovi, který tuto práci vedl, děkuji za stěžejní podporu, která byla klíčová. Kdybyste na první konzultaci zpochybnil význam této práce, nevznikla by.

Děkuji všem lidem, kteří se podíleli na úpravě textu – bez Vás by tento text vypadal jako češtinářova noční můra.

I kdybych napsal tisíce slov, nedokáží vyjádřit mou vděčnost k Vám. Význam a cítění se nachází kdesi za slovy... Slovy nedokáží popsat, jak mnoho VÁM VŠEM DĚKUJI.

Obsah

ÚVOD	8
1. METODOLOGIE	13
1.1 DEFINICE SVĚTŮ	16
1.2 VÝZKUMNÝ PARADOX.....	18
2. INDIVIDUÁLNÍ REALITA	21
2.1 DESET MYSLÍ, DESET INDIVIDUÁLNÍCH REALIT	27
2.2 INTERPRETACE PROBÍHAJÍCÍ SITUACE	30
3. VIZUÁLNÍ RELIÉFY	32
3.1 OSTRÉ HRANICE MEZI ENTITAMI	35
3.2 STROM	38
3.3 VIZUÁLNÍ RELIÉF ČINNOSTI.....	39
3.4 VNÍMÁNÍ ZNÁMÉHO PROSTŘEDÍ.....	41
3.5 ŽÁDNÁ SLOVA, ŽÁDNÝ MENTÁLNÍ KONFLIKT?	43
4. IDENTITA.....	47
4.1 ČAS.....	52
4.2 PROSTOR.....	56
4.3 MYSL A JEJÍ ZÁTĚŽ.....	58
4.4 POCITY A EMOCE	59
5. TEORIE VNÍMÁNÍ EXTERNÍ REALITY.....	62
5.1 ROZŠÍŘENÁ TEORIE INDIVIDUÁLNÍ REALITY	69
5.2 MIMO-SYMBOLICKÁ ANTROPOLOGIE	70
5.3 OSTATNÍ ZÁPISY	74
6. ZÁVĚR	85

ÚVOD

Mnich seděl na kopci a dlouze meditoval. Byl slunečný den a všude bylo ticho. Pouze vítr dal svým zvukem občas vědět o své existenci. Pod kopcem se rozprostíral nekonečný prostor lesů, kam až oko dohlédlo. Lesy nekonečné jako moře, z tohoto kopce zdálo se. Mnich ale mnoho pohledu svým očím nedopřál. Měl zavřené oči, meditoval a klidně dýchal. Pouze čas od času otevřel oči a rozhlédl se po místě, které mu bylo útočištěm a které vnímal jako matku svou. Měl rád ten nekonečně krásný výhled. Pak zase oči zavřel. Takto zde seděl a meditoval už několik tisíc let. Jednoho dne se začal z dále přibližovat déšť. Slova začala pršet krajinou. Mnich však měl oči stále zavřené. Na kopec, kde seděl, nepršelo. Déšť slov dal vzniknout nejdříve menším skupinám lidí a později větším. Část lesů zmizela a vznikly tábory. Čas od času, jednou za pár let, mnich oči otevřel a rozhlédl se kolem sebe. Byl rád, že se i tomuto druhu daří, a opět spokojeně zavíral oči. Déšť v krajině však zesiloval. Z táborů se stalo město a v něm jedna velká rozpínající se společnost. Lesy ustupovaly. Mnich otevíral oči čím dál častěji, již zde neměl takový klid. Déšť jednoho dne přišel i na kopec, kde po mnoho tisíc let seděl a meditoval. Slovům nerozuměl. Lidé za ním chodili čím dál častěji a mluvili na něj. Nevěděl, co chtějí. Déšť byl stále intenzivnější, až mu jednoho dne nemohl uniknout ani ve své meditaci. Mnich se jednoho dne zvedl a odešel hledat jiné místo. Odešel hledat svět beze slov.

Ačkoli jste rozuměli každému mému slovu a příběh jste si představili, tak jsem si zcela jistý, že každý si onen příběh představil více či méně odlišně. Když řeknu slovo člověk, co se vám vybaví? Když řeknu slovo strom, co se vám vybaví a jak si ho představíte? Jaký druh stromu a jak vypadá? Je něco v pozadí a jaké vidíte barvy? Navozuje vám tato představa stromu nějakou emoci či náladu? Jak byste namalovali strom? Jak jste si představili onoho sedícího mnicha? Co měl na sobě a jak vypadal onen výhled, který se před ním rozprostíral? Jak jste si představili déšť slov či ono město v příběhu? Každý si v mysli vybaví něco jiného. Stejně slovo může mít

pro každého jedince odlišnou *konotaci*.¹ Stejně slovo může u každého člověka vyvolat odlišnou představu, emoci, naladění či cítění. Pokud jsem vám vyprávěl příběh, pak už se pro každého jedince jedná o odlišnou kombinaci individuálních konotací. Stejně slovo může mít pro každého člověka více či méně odlišný význam, natožpak když kombinujeme slova do vět či ucelených textů a vyprávění. Pak už se jedná o složité kombinace myšlenek, emocí, představ a cítění.²

Svět beze slov je putováním po stezkách mysli. Budeme pátrat po tom, kdo doopravdy jsme a jak jinak může vypadat svět kolem nás. Budeme pátrat, jak a v čem naše mysl zkresluje vnímání okolního světa a nás samotných. Budeme hledat lidskou podstatu. V této práci mnohokrát zjistíme, že věci kolem nás nemusí být takové, jaké se mohou jevit. Budeme se zabývat tím, jak jsme naučeni vnímat svět. Zásadní myšlenkou pak je to, že naše vnímání světa, a to, jaký svět skutečně je, jsou dvě odlišné věci. *Svět beze slov* je poodhalením a narušením struktur myšlení. *Svět beze slov* ukazuje rozdíl v tom, jak svět vypadá, když myslíme, a jak svět vypadá, když nemyslíme a „pouze“ vnímáme. Myslet znamená projevovat naučenost. Myslět znamená zkreslovat svět a v neposlední řadě myslet znamená zkreslovat nás samotné.

Text pátrá po tom, jak symboly ovlivňují naše vnímání okolní reality a vnímání nás samotných. Obecně se budeme zaměřovat na vnímání *externí reality* – na okolní realitu, která existuje kolem nás a není kreslena naší myslí. Je to okolní realita bez interpretace našich myšlenek – je to tedy taková realita, která ještě neprošla zkreslením mysli a která není závislá na naší přítomnosti či existenci. Pokud tato externí realita projde naší myslí, pak se z ní stává *realita individuální*. V tomto textu spolu budeme hledat způsoby, jak může být tatáž realita vnímána různě. Také se pokusím

---

¹ Konotace je to, co se nám vybaví při vyřčení určitého slova. Co se nám vybaví a pocit, který s sebou nese. Konotace jsou subjektivní a individuální záležitostí. Například slovo pes označuje pouze psa. Mně se ale může vybavit náš pes, kterého mám rád. Vybavím si konkrétní obraz a zaplaví mě určitý pocit. To je ona konotace. Soubor vysokoškoláků může zažívat odlišné konotace slov „*vysoká škola*“ dle svých osobních zážitků. Stejně tak má pro každého jedince odlišnou konotaci slovo „strom“ – každému jedinci přinese toto slovo jiný obraz v mysli a jiný pocit. Oxford Dictionary (2012) pak slovo definuje takto: „*Konotace – představa a pocit, který přichází jako nadstavba základního významu daného slova.*“ V anglickém originále pak: „*connotation /kon-nuh-tay-sh'n/ n. an idea or feeling suggested by a word in addition to its main meaning.*“

² „*Je těžké být pochopen: zvláště když člověk myslí a žije (...) mezi samými lidmi, kteří myslí a žijí jinak ...*“ (Nietzsche 1996: 34). Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844–1900).

ukázat, jak slova, bez kterých se v dnešním světě neobejdeme, deformují lidské vnímání okolního světa a našeho já. Především se pak pokusím ukázat, jak se můžeme v určitých situacích obejít beze slov, bez přemýšlení, a jak takový stav dokáže změnit naše vnímání okolního světa a také, jak takový stav dokáže změnit nahlížení na nás samotné. V této práci spolu budeme neustále kmitat mezi dvěma světy, mezi *světem symbolickým* a mezi *světem mimo-symbolickým*. Než jsem začal na tomto tématu naplno pracovat, nečekal jsem, jak radikálně jiné pohledy na tu samou realitu mi přinesou oba tyto světy, a přece se tak stalo.

Co tedy znamená, když mluvím o *symbolickém* a *mimo-symbolickém světě*? Jak tyto světy pojmám? *Symbolický svět* je ten, kde používám symboly, především slova. Jedná se tedy mimo jiné o komunikaci mezi lidmi – mluvení, čtení, psaní. Pro tento svět je charakteristické přemýšlení v hlavě ve formě toku slov. To, co dělá naše mysl neustále, přemýšlí o něčem, je podstatný a nezbytný rys *symbolického světa*. Také se jedná o označování věcí v našem okolí. Například mohu jít po cestě, uvidím lavičku a zaměřím na ni svou pozornost. V hlavě ji vědomě či nevědomě označím slovem lavička, to je jeden z dalších rysů *symbolického vnímání reality* – vnímání okolí skrze symboly. Lidská schopnost „*rozpustit obraz v pojem*“ (Nietzsche 2007: 15). Vnímám-li okolí či sebe sama skrze *výchovu* či *kulturu*, pak jsem v *symbolickém světě*.

Mimo-symbolický svět či *mimo-symbolické vnímání* stojí víceméně v opozici proti vnímání symbolickému – postrádá totiž nezbytný nástroj symbolického vnímání, postrádá tok myšlenek v hlavě ve formě slov. V tomto světě nejsou přítomny symboly, nejsou zde tedy ani slova. Je to takové vnímání reality, které klade co největší důraz na prožívání a vnímání *externí reality*. Jinými slovy je to takové vnímání, které je ukotveno v přítomném okamžiku – naše mysl tedy necestuje v čase a prostoru. Schází zde běžně využívané přemýšlení, přemýšlení ve formě slov. Vnímáme okolní realitu, a přesto ji nemůžeme popsat slovy či o ní přemýšlet.

Jde o navození stavu mysli, není to něco, co musí přijít zvenčí. Naopak toto vnímání musí vyjít od nás, od pozorovatelů okolního světa. Stejně jako aktivně (i když často podvědomě) využíváme slova, myšlení a přemýšlení, a skrze tyto symboly vnímáme okolní prostředí, tak stejně můžeme symboly opustit a vnímat okolní svět

bez soustavného přemýšlení a bez symbolů. Uznávám, že to nemusí být vždy jednoduché, je třeba soustředění mysli, ne ovšem přemýšlení mysli. Dostává se nám poté však zcela jiného pohledu na okolní svět. Pohledu, který je oproštěn od symbolů, a to za tu snahu rozhodně stojí. Na jednom místě, ve dvou momentech, se můžeme nacházet ve dvou rozlišných světech.

Myšlenka je relativně jednoduchá – buď jsem ve světě symbolů a přemýšlím v nich, nebo symboly opustím a maximální prožitek je věnován vnímání okolí bez interpretace v hlavě. Myšlenka je ve své podstatě jasná, avšak praktické provedení může být složitější a vyžaduje mentální trénink. Až si níže ukážeme příklady, tak uvidíte, že celá tato filozofie je jednodušší, než se zprvu může zdát.

Od počátku výzkumu vycházím z toho, že popis *mimo-symbolického světa* není ničím novým. Dle mého chápání se třeba různé meditace zabývají intenzivním prožitkem *mimo-symbolického světa* a snahou oprostit se od *symbolického světa*. Snahou co nejintenzivněji vnímat okolní svět a oprostit se od přemýšlení a od deformace vnímání okolí skrze mysl a její interpretaci *externí reality*. Tato práce by ale měla přinášet nové poznatky v nazírání a prožívání konkrétních věcí či stavů. Její síla by měla spočívat v nazírání jednotlivostí při rozdílném vnímání. Při jiném prožitku v *symbolickém světě* a jiném v *mimo-symbolickém světě*. Tato práce má za cíl sledovat každodennost a rozebírat rozdílné vnímání v obou světech a konečně, tato práce se snaží nalézt obecné zákonitosti obou světů.

Text je rozdělen na dvě části. V první se zabýváme především okolním světem kolem nás a tím, jak ho vnímáme. Druhá část se pak zabývá vnímáním sebe sama – *identitou* a sebepojetím. Budeme se zabývat vzájemným vztahem mezi světem kolem nás a světem v našich hlavách. Mimo jiné budeme také řešit funkci času a prostoru.

Pojďme se tedy nořit do mysli. Pojďme poznávat svou mysl. Pojďme zkusit nahlížet na okolní realitu bez prostředníků, jakými jsou slova a symboly. Pokusíme se vnímat okolní realitu bez symbolů. Budeme srovnávat nahlížení téže věci v obou světech. Budeme se snažit odhalit to, který ze světů umožňuje přesněji vnímat povahu okolního světa. Není však úkolem této práce jeden svět označit za lepší a druhý za horší. Oba světy mají jiný charakter a jiné využití. *Mimo-symbolický svět* postrádá

slova, přemýšlení a běžně používanou komunikaci mezi lidmi. Každý z těchto světů má své výhody a má také svá omezení. Nelze tedy jeden svět označit za lepší a druhý za horší.

Nyní se pohodlně usadte a pojdte si užít této mentální jízdy. Doufám, že si jí užijete alespoň z poloviny tak dobře, jako si jí užívám já.

1. METODOLOGIE

V této kapitole si ukážeme, jaké metody jsem použil pro své zkoumání. Také si ukážeme, co vůbec k tomuto zkoumání vedlo. Pro další pohyb v textu je mimo jiné nutné, abych definoval *symbolický* a *mimo-symbolický svět* tak, jak je pojímá tato práce. Oba světy se budu snažit definovat co nejjednodušeji a nejsrozumitelněji. Na závěr této kapitoly pak probereme to, jak celý tento text nevyhnutelně provází *výzkumný paradox*.

Mysl není izolována od okolního světa. Mysl moje nebo vaše není izolována od těch okolních a nevyvíjí se jako samostatný a neovlivněný subjekt. Naše myšlenky, názory nebo i celé části našeho pojetí světa – naši *kosmologie* – jsou ovlivněny myšlením, kterým jsme obklopeni. Naše myšlenky často vznikají z myšlenek starších a cizích – *stojíme na ramenou obrů*. Z tohoto důvodu se mi zdá důležité, abych zde zmínil alespoň některé knihy, které mě více či méně ovlivnily svou filozofií. Knihy, které formovaly můj pohled na okolní svět a které mě ve svém důsledku dovedly až k sepsání tohoto textu. Jedná se tedy například o následující díla: *Tibetská kniha o životě a smrti (Sogjal Rinpoče)*, *Moje duchovní pouť životem (Dalajlama XIV)*, *Moc přítomného okamžiku (Eckhart Tolle)*, *Cesta k plnému vědomí (Thich Nhat Hanh)* a mnohá další. Kniha, která mi dala ten zlomový popud pustit se do tohoto bádání, je *Pátá dohoda* od *Miguela Ruize*.

Nyní už k samotné metodě zkoumání. Výzkum jsem prováděl na sobě samém, metodou je tedy *auto-antropologie*. Celý výzkum je postaven na pozorování mé mysli. To, jak vnímám svět skrze symbolické vnímání a jak vnímám svět skrze mimo-symbolické vnímání. Snažil jsem se pozorovat změny v nahlížení téže věci při přechodu mezi oběma světy. Pozoroval jsem stavy své mysli a její reakce na různé podněty. Sledoval jsem, jak a o čem přemýšlí(m), a také, jak nepřemýšlí(m) – jak *“mysl nemyslí“*. Je cosi velice magického na pozorování vlastní mysli... Ačkoli se jedná o *auto-antropologii*, tak si myslím, že se mi podařilo popsat jisté univerzální rysy obou světů. Pokusil jsem se popsat to, skrze jaké vzorce vnímání vidíme okolní realitu a jak vnímáme sebe sama. Právě hledání univerzální povahy obou světů bylo jedním

z hlavních cílů práce. Rozhodně jsem nechtěl, aby se z práce stal hluboce subjektivistický výplod, který by byl dále nepoužitelný. Naopak jsem se zaměřoval na to, jak oba světy ve své podstatě fungují, a chtěl jsem text napsat tak, aby byl dále široce použitelný. Zda se mi to povedlo už je na posouzení každého z vás. Výzkumné otázky, které jsem si do tohoto bádání stanovil, zní: ***Jakým způsobem svět za symboly ovlivňuje mé vnímání?***³ ***Jaké jsou univerzální rysy symbolického a mimo-symbolického vnímání?***⁴

Terén v této práci je ve své podstatě mentální proces a stav. Dostat se do *mimo-symbolického světa* a zkoumat ho je o stavu mysli. Záleží na psychické síle a správném rozpoložení, abych dosáhl tohoto netypického terénu. Někdy nejsem *mimo-symbolický svět* schopen navštívit i několik dní a jindy to jde až podezřele snadno. Skrze dekonstrukci sebe sama – skrze pozorování své mysli a svého vnímání – provádím stavbu obou světů. Právě díky možnosti vnímat v *mimo-symbolickém světě* si dokáži mnohem lépe uvědomovat umělost a vykonstruovanost světa symbolického. *Mimo-symbolický svět používám pro pochopení světa symbolického a symbolický svět používám pro popsání světa za symboly.* Pro tento text je existence obou světů zcela nezbytná. Tento text má *ontologický* charakter.⁵

Nelze přesně stanovit, kdy tento výzkum započal, a ani po zakončení této práce se nedá říci, že by skončil. Zájem o filozofii, sociální svět a svět obecně se u mě projevoval od mládí. Od konce roku 2011 jsem začal číst mnoho knih (mezi nimi výše zmíněné) o existenci a bytí a psal jsem útržkovité zápisky a úvahy. Zásadní zlom pro stanovení této práce proběhl na podzim roku 2015. Po dlouhých úvahách a přemýšlení jsem si stanovil téma diplomové práce. Vytvořil jsem základní kostru práce v podobě *výzkumu vnímání skrze svět symbolický a mimo-symbolický.* Od počátku listopadu 2015 do počátku března 2016 probíhal intenzivní terénní výzkum, kdy jsem neustále navštěvoval svět za symboly a neustále jsem zapisoval své

---

³ Tato otázka zastupuje hlavní metodu práce, tedy auto-antropologii.

⁴ Tato otázka zastupuje hlavní cíl práce.

⁵ Ontologie je věda bádající po podstatě lidského bytí. Oxford Dictionary (2012) pak ontologii definuje takto: „*Ontologie – filozofie zabývající se lidskou podstatou.*“
V anglickém originále pak: „*ontology /on-tol-uh-ji/ n. philosophy concerned with the nature of being.*“

zkušenosti do zápisníku. Počátkem března 2016 pak byly napsány první řádky této práce a tím započala druhá fáze – práce s daty z výzkumu a načítání použitelné teorie. Výzkum mimo-symbolického světa sice pokračoval, ale zdaleka již ne v tak intenzivní míře. Během intenzivního terénního výzkumu jsem nenačítal žádné teorie, to z toho důvodu, abych svou mysl nechal co nejvíce neovlivněnou a mohl svou pozornost plně věnovat svému vnímání.⁶ Veškeré načítání teorie a její propojování s výzkumem probíhalo ve druhé fázi spolu se zpracováváním dat. Data z intenzivního výzkumu tvoří jádro a kostru této práce. Do konce července 2016 byla sepsána většina tohoto textu. *Svět beze slov* byl pak zcela dokončen v březnu 2017.

Styl psaní této práce je založen na dostupnosti. Od počátku se celou práci snažím psát co nejjednodušší a nejsrozumitelnější formou. Pokusil jsem se v co největší možné míře vyhnout odborným termínům a cizím slovům. Chtěl jsem, aby si tento text mohl přečíst každý, kdo by o něj měl zájem, a nechtěl jsem, aby tuto touhu znemožnilo zašifrování práce do odborných frází. Nechtěl jsem tedy skrze styl psaní uzamknout text před veřejností a učinit ho dostupným pouze pro odbornou a akademickou obec. Pevně věřím, že v jednoduchosti je síla a že i myšlenkově hlubší text lze napsat jednoduše a dostupně. Věřím, že by akademické bádání mělo být dostupné široké veřejnosti. Akademické vědění by nemělo být jazykově uzamčené pouze pro určitou skupinu lidí, nýbrž by mělo býti v rámci možností snadno dostupné pro sféru veřejnou.

Tento text obsahuje relativně větší množství poznámek pod čarou. Některé mají charakter vysvětlující, jiné doplňující. Skrze některé poznámky pod čarou promlouvají k danému tématu i jiní autoři a obohacují text o své myšlení a cítění. Pro pochopení této práce není nutné tyto poznámky pod čarou číst, základní text obsahuje vše pro pochopení nezbytné. Ony poznámky slouží těm, kdo chtějí hlouběji porozumět textu a koho zajímají i jiné úhly pohledu v případě promluv ostatních autorů. Je tedy zcela na čtenáři samotném, zda bude číst pouze základní text, anebo zda bude číst text rozšířený.

---

⁶ Tato práce nevznikla takřikajíc *ex nihilo* (z ničeho). Vznik této práce byl značně ovlivněn tím, co jsem četl dříve, lidmi, se kterými jsem se setkal, školou a obecně tím, co mě formovalo v minulosti. Mé myšlení je formováno skrze myšlení ostatních lidí a minulé dění obecně, tudíž je značně polemické mluvit o „mé mysli“ a o „neovlivněné mysli“.

1.1 DEFINICE SVĚTŮ

Alfou a omegou pro pochopení tohoto textu je to, abyste úspěšně porozuměli mému chápání a pojetí obou světů. Oba světy jsou definovány následovně:

Symbolický svět⁷ je definován jako ***tok myšlenek v hlavě ve formě slov a představ.***

Například se tedy jedná o přemýšlení o něčem, mluvení s někým či nazírání okolního světa skrze symboly a představy. Tento svět tedy využíváme v převážné části našeho života. Bez tohoto světa bychom nemohli fungovat v dnešním světě. Skrze *symbolický svět* se odehrává veškerá komunikace mezi lidmi. Skrze *symbolický svět* využíváme svou představivost. Pro aktivní účast ve společenském životě je tento svět nezbytný. Vnímání tohoto světa je založeno na intenzivním prožitku své subjektivity. *Symbolické světy* jsou individuální záležitostí. Každý jedinec má svůj specifický tok myšlenek ve formě slov a představ. Dá se ovšem předpokládat, že Čech bude mít podobnější *symbolický svět* s jiným Čechem než s Japoncem. To nejen z důvodu toho, že u obou budou společnosti budovány rozdílné *struktury myšlení* (hodnot, idejí atd.), ale i proto, že ve svých *symbolických světech* (ve své mysli) Češi mluví jiným jazykem než Japonci.

Mimo-symbolický svět⁸ je pak definován jako ***absence toku myšlenek v hlavě ve formě slov a představ.***

V tomto světě opouštíme slova, myšlenky a představy a hlavní pozornost získává okolní realita. Jedná se o intenzivní prožívání *externí reality* bez hluku slov v hlavě. Oba světy mají zásadně jiný charakter, mají tedy i odlišné výhody a omezení a mají také odlišné prožívání *externí reality*. Skrze *mimo-symbolický svět* lze jen vnímat a prožívat *externí realitu*, nelze skrze něj aktivně přemýšlet, to už vyžaduje *symbolický*

---

⁷ Pokud je má mysl v symbolickém světě, pak mé vnímání je symbolické. Skrze symboly vnímám okolní svět a sebe sama. Symbolismus je pak pojem, kterým zastřešuji symbolický svět a symbolické vnímání. Všechny tři termíny jsou velice provázané a v jistých ohledech je lze brát jako synonyma.

⁸ Pokud je má mysl v mimo-symbolickém světě, pak mé vnímání je mimo-symbolické. Skrze absenci symbolů (absenci toku [„ne-tok“] myšlenek v hlavě) vnímám okolní svět a sebe sama. Mimo-symbolismus je pak pojem, kterým zastřešuji mimo-symbolický svět a mimo-symbolické vnímání. Všechny tři termíny jsou velice provázané a v jistých ohledech je lze brát jako synonyma.

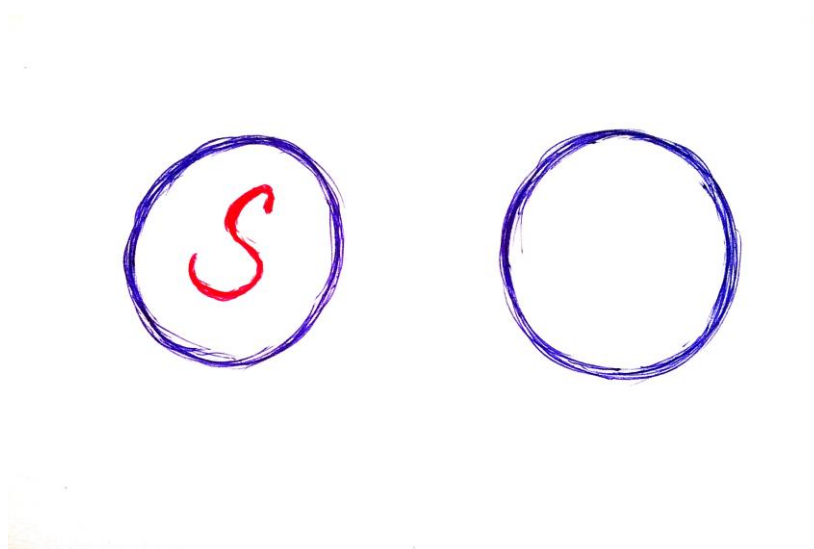
svět. Oba způsoby vnímání – *symbolický a mimo-symbolický* – jsou odlišně fungující filtry v naší hlavě, skrze které interpretujeme okolní svět – *externí realitu*. V krajním případě tedy můžeme symbolický svět definovat jako *myslet* a mimo-symbolický jako *nemyslet*.

Naše vnímání není omezené pouze na bytí v symbolickém a mimo-symbolickém světě. Můžeme se pohybovat na celé škále mezi oběma světy. Lze vnímat i skrze jakýsi střední stav, kde jsem na pomezí mezi oběma světy. Pro lepší přehlednost však budu vnímání v této práci popisovat skrze dva protipóly – *symbolický a mimo-symbolický svět*.⁹

---

⁹ Binární opozice vnímání, které používám (symbolické a mimo-symbolické), jsou použity pro lepší pochopení textu. V praxi bychom ale spíše mluvili o určitém stupni bytí v symbolismu či mimo-symbolismu. Dosažení absolutního od-symbolizování (absolutního mimo-symbolismu) je téměř nedosažitelný stav (jakési Buddhovství). Představme si vodorovnou úsečku. V její levé polovině se nachází symbolismus a v pravé mimo-symbolismus. Krajní pravý bod úsečky bychom pak mohli označit jako maximální mimo-symbolismus, kde jsme dosáhli maximálního možného od-symbolizování a maximální možné objektivitu (jakési Buddhovství) – **Omax**. Krajní levý bod úsečky pak představuje maximální možnou hloubku bytí v symbolickém světě a tedy i maximální možnou hloubku subjektivitu – **Smax**. Je pak nekonečná škála možností, kde se mezi těmito dvěma krajními body můžeme pohybovat, je-li to v našich mentálních silách. Zdali se noříme více do hlubin symbolů nebo se nacházíme více v mimo-symbolickém světě (v nějakém určitém stupni od-symbolizování). Symbolismus a mimo-symbolismus je pouze určitý koncept. Absolutní od-symbolizování sebe sama je velice složitě dosažitelný stav. Pokud tedy mluvím o mimo-symbolickém světě, pak mám na mysli to, že se nacházím v určité úrovni od-symbolizování, nikoli však v bodě absolutního od-symbolizování (např. ono Buddhovství). Stejně tak to platí naopak. Když mluvím o světě symbolickém, pak mám na mysli určitou hloubku bytí v symbolismu. Těžko bych však nalézal bod onoho daného od-symbolizování či bytí v symbolismu na oné naší abstraktní úsečce. Pro takové stanovení zatím chybí nástroje. Přejít mezi světy je plynulý (přejít mezi levou a pravou stranou oné úsečky), nikoli ostrý.

Pro oba světy jsem ve svých deníkových záznamech a obrázcích používal grafické znázornění. Toto značení obou světů se bude vyskytovat i dále v textu v přiložené grafice, která slouží pro lepší pochopení celé práce. Kruh, ve kterém je znázorněno písmeno „S“, značí *symbolické vnímání a symbolický svět (souhrnně tedy symbolismus)*¹⁰. *Mimo-symbolické vnímání a mimo-symbolický svět (souhrnně mimo-symbolismus)*¹¹ pak značím jako kruh, který je uvnitř prázdný.

Obr. 1.1: Značení světů. Písmeno „S“ v kruhu značí symbolismus. Kruh, který je uvnitř prázdný, značí mimo-symbolismus.

1.2 VÝZKUMNÝ PARADOX

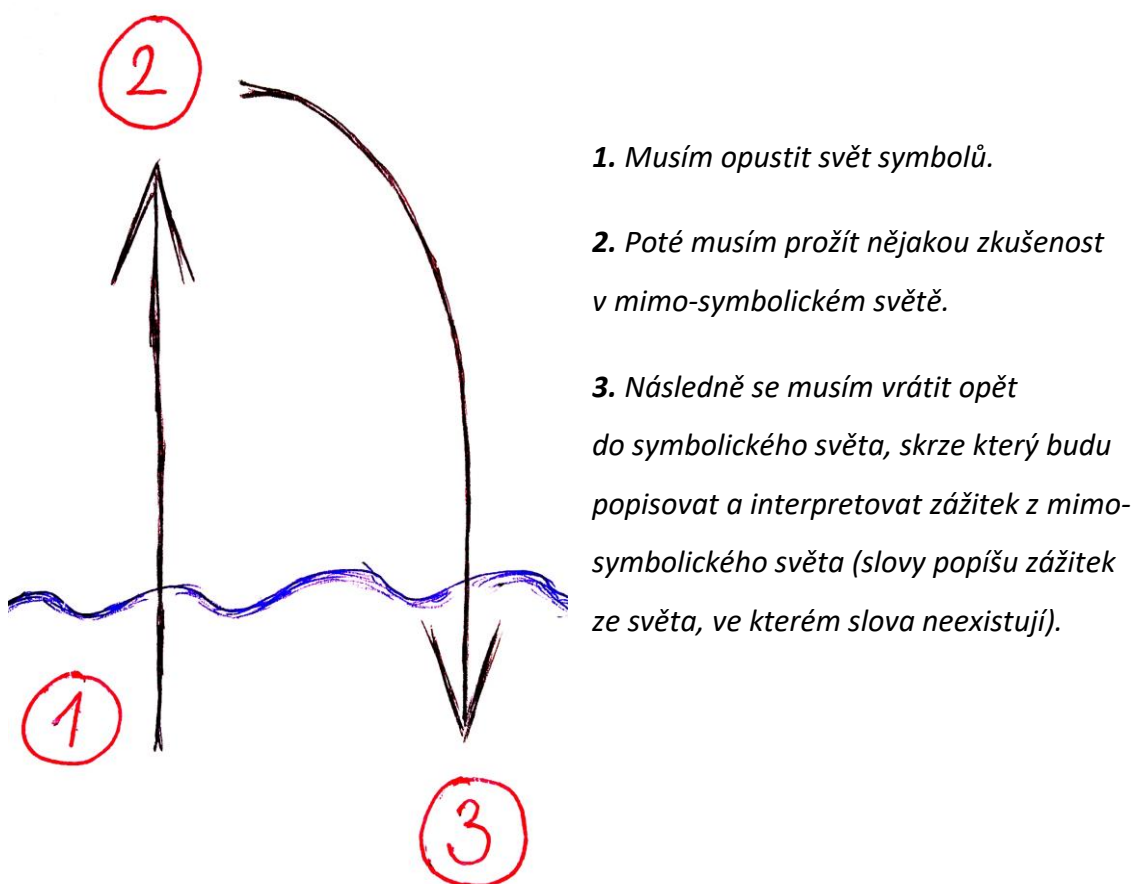
Celá tato práce je vystavěna na výzkumném paradoxu. Paradoxu, který je nevyhnutelně protkán celou prací. Jde totiž o to, že značná část práce je o popisu *mimo-symbolického světa* a tento popis probíhá skrze *symboly*. Snažím se přinést určité zkušenosti ze světa za symboly, nicméně tento svět musím nevyhnutelně popsat v symbolech. Vnímání v mimo-symbolickém světě je o pocitech, nikoli o slovech.

---

¹⁰ V anglickém jazyce pak *symbolic perception, symbolic world, symbolism*.

¹¹ V anglickém jazyce pak *non-symbolic perception, non-symbolic world, non-symbolism*.

Popisovat mimo-symbolismus lze jenom skrze symbolismus – to znamená, že svět, který je charakteristický tím, že v něm *absentuje tok myšlenek v hlavě ve formě slov a představ*, popisují světem opačným, tedy tím, který se vyznačuje *tokem myšlenek v hlavě ve formě slov a představ*. Mimo-symbolický svět neobsahuje slova, proto skrze tento svět nelze učinit výpověď. Výzkumný paradox se skládá ze třech kroků.

Obr. 1.2: Výzkumný paradox

Budu se tedy snažit podat z pozice svého subjektivního myšlení co nejpřesnější výklad z mimo-symbolického světa. Vycházím ale také z toho, že nikomu nemůže žádné poselství či zpráva nahradit vlastní zkušenost a zážitek. Při čtení tohoto textu je nutné si uvědomit také to, že zkreslení může přicházet nejen ve formě *zkreslení mou*

*subjektivitou – tedy mou interpretací, ale i skrze to, že slova sama o sobě mají
zkreslující charakter. Celá tato práce je de facto symbolický konstrukt mimo-
symbolického světa.¹²*

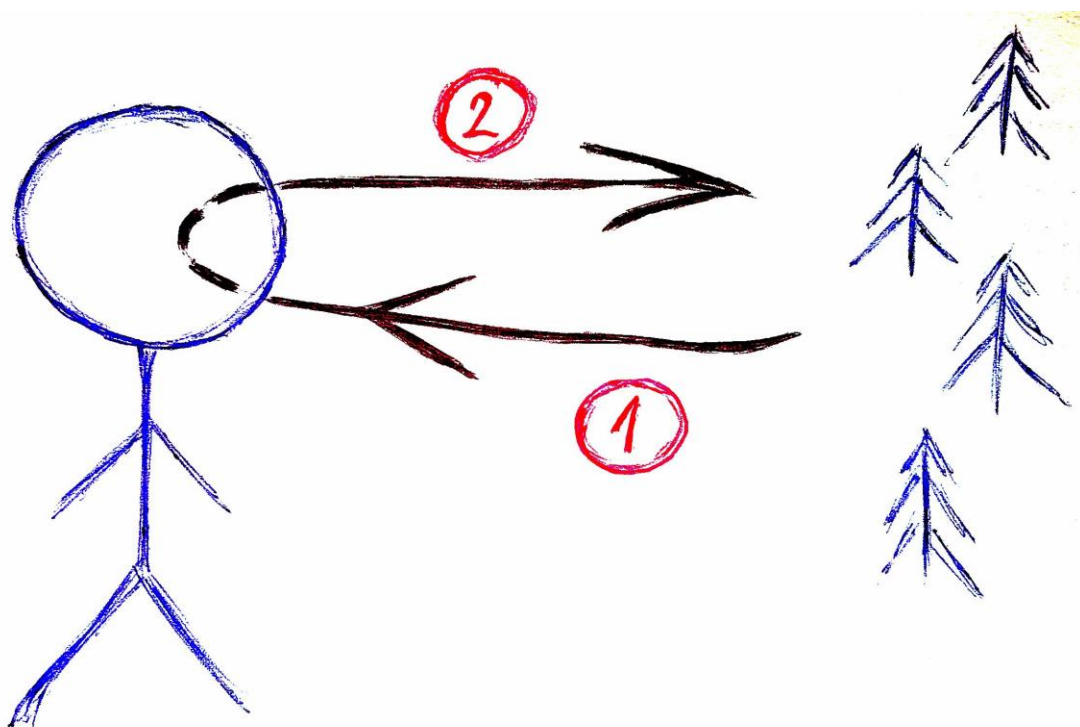
---

¹² Během intenzivního terénního výzkumu jsem neustále navštěvoval mimo-symbolický svět. Když ale
započala druhá fáze (sepisování tohoto textu, práce s daty nasbíranými během intenzivního výzkumu
a četba jiných autorů), tak jsem byl, logicky, čím dál více uvězněn v symbolech (v symbolickém světě)
a čím dál méně jsem byl schopný navštěvovat mimo-symbolický svět. Toť další, avšak nutný, paradox
této práce. Soupis o mimo-symbolismu v intenzivním područí symbolismu.

2. INDIVIDUÁLNÍ REALITA

V této kapitole se budeme zabývat tvorbou *individuální reality*. Individuální realita je tvořena v hlavě každého z nás. Vnímáme *externí realitu* – to je objektivně existující realita kolem nás, která není závislá na naší existenci. Externí realita je charakteristická tím, že neprošla filtrem naší mysli. Když externí realita projde naší myslí, tak se z ní stává individuální realita. Externí realita je objektivně existující svět, který existuje sám o sobě.

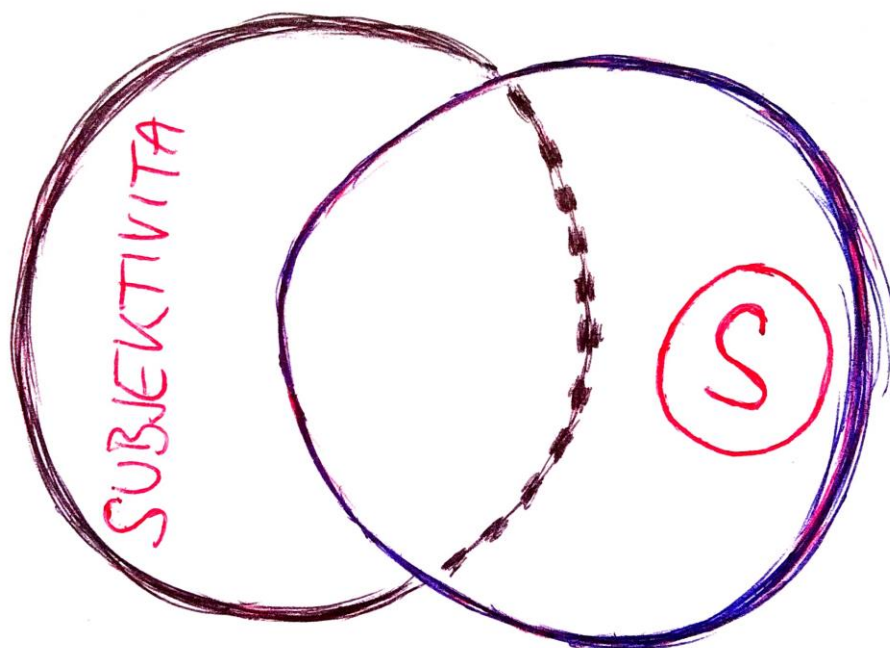

Obr. 2: Deformace vnímané reality: 1. Vnímání výchozího bodu reality – vnímání objektivně existujícího. **2.** Subjektivní vnímání reality. Subjektivní vnímání objektivně existujícího. Individuální deformace výchozího bodu. **Výchozí bod:** Pokud máme dva jedince, kteří popisují jednu objektivní realitu, pak oba využívají stejný výchozí bod – výchozí bod reality. To je daná, objektivní, externí realita. S tímto výchozím bodem naše mysl pracuje a subjektivně jej vnímá. Ačkoli mají oba jedinci stejný výchozí bod externí reality, tak jejich vnímání a prožitek se bude více či méně lišit. Jedná se o subjektivní vnímání objektivní reality.

Objektivita je velice složitě dosažitelná (pokud vůbec dosažitelná je) nejen proto, že každý z nás je subjektivní bytostí, ale i proto, že text a slovo tuto skutečnost neumožňují – skrze slovo je nedosažitelná. Musíme tedy vzít v úvahu nejen subjektivitu a individualitu každého z nás, ale i podstatu slov a symbolů jako takových – podstatu symbolického světa. Pokud shrnu výše zmíněné řádky do jedné věty, pak bude znít jednoduše takto: *Je-li vůbec něco jako univerzální realita dosažitelné, pak rozhodně ne skrze symboly.*

Pokud ve své mysli přeju do mimo-symbolického světa, tak to automaticky neznamená, že jsem objektivní bytostí. Unikl jsem ale z vlivu velkého deformanta externí reality, kterým symboly jsou. Stále je zde však subjektivita, druhý podstatný deformant externí reality. Deformaci externí reality a produkci individuální reality mají tedy na svědomí subjektivita a symbolický svět. Pokud opustím symbolický svět, pak externí realitu vnímám objektivněji. Jsem sice stále pod vlivem jisté formy subjektivity, ne však pod vlivem symbolů.

Nyní do této věci pronikneme ještě trochu hlouběji. **Individuální realita v symbolickém světě je tedy tvořena dvěma složkami, a to: 1. subjektivitou; 2. symbolickým světem.** Důležité ovšem je, že se nejedná o dvě izolované složky. Symbolický svět totiž do značné míry utváří subjektivitu. Plnohodnotná subjektivita potřebuje pro svou existenci symbolický svět. Přičemž je relativní, do jaké míry je subjektivita utvářena symbolickým světem. V případě obrázku níže je tedy relativní, do jaké míry kruh symbolického světa zasahuje kruh subjektivity.

Obr. 2.1: Prolnutí subjektivity a symbolického světa

Co je to vlastně subjektivita a co nás činí subjektivními? Subjektivita jedince je výslednicí toho, jak nás a naše vnímání vytvarovala okolní společnost a prostředí. Lidé, kteří nás obklopovali, nám předávali své názory. Naučili nás mluvit, rozumět symbolům v jejich významech, a naučili nás, *jak máme vnímat svět*. Subjektivita je výslednicí toho, s kým jsme se v minulosti setkávali, v jakém prostředí jsme žili nebo třeba i toho, jaké filmy jsme viděli. Zkuste promyslet jenom to, jak jinak by vypadaly naše životy, kdybychom vyrůstali jen o jeden dům vedle. Veškerá naše životní zkušenost utváří subjektivitu a my se skrze tuto subjektivitu projevujeme. Naše zájmy a profesní pokrok také ustavují naše vnímání světa. Subjektivní vnímání je mentální proces, který však může mít přesah do materiální podoby (jak nakládám se svým tělem, jak se chovám vůči okolí). Subjektivita je dynamická, stále se mění. Má subjektivita byla jiná před rokem a je jiná dnes. V podstatě se dá říci, že s každou přečtenou knihou, s každou konverzací, s každým nově objeveným místem v prostoru se naše subjektivita více či méně mění. Pokud výše zmíněné shrnu, tak mohu říci, že *věci, jež se udály v minulosti, utváří mou dnešní subjektivitu*. Každá minuta, která uběhne, odejde

do repertoáru naší subjektivity. Zítřka bude dalším z mnoha zdrojů subjektivity dnešek, stejně jako všechny ostatní dny, které pominuly. Subjektivita by se tedy dala definovat jako *životní zkušenost, jež je vepsána do naší mysli a skrze niž nahlížíme na svět.*

Je přímo a nevyhnutelně spjata s naší minulostí a vychází z ní. Skrze subjektivitu je minulost promítána do současnosti. Pokud například přemýšlíme o budoucnosti, tak se tato činnost odehrává v přítomnosti a je produkována skrze minulost.¹³

Skrze zkušenost z minulosti máme ustaven vztah k věcem, životu a prostředí kolem nás. Skrze tuto zkušenost máme také vztah k fyzickým symbolům kolem nás, například ke státní vlajce. Jsme naučeni některé symboly vnímat kladně, jiné neutrálně a některé negativně. Naše subjektivita obsahuje i jazyk, kterým mluvíme. Skrze tento jazyk do určité míry vnímáme a označujeme svět kolem nás. Skrze symboly interpretujeme naše myšlenky a emoce a komunikujeme mezi sebou navzájem. Je potřeba si uvědomit, že naše subjektivní nahlížení světa je silně spjata se symboly. Symboly přitom deformují nahlížení externí reality. *„Každý pojem vzniká tím, že bereme ne-stejně za stejné. Tak jistě jako není žádný list zcela shodný s jiným, je pojem listu vytvořen svévolným vynecháním těchto individuálních odlišností, zapomenutím na vše rozlišující ...“* (Nietzsche 2007: 13).¹⁴ V symbolickém vnímání tedy prochází externí realita dvojnásobným zkreslením. Zkreslovateli jsou subjektivita a symbolický svět, přičemž značná část subjektivity existuje právě skrze symbolický svět.

Pokud opustíme symbolický svět a jeho vnímání, pak tím měníme tvorbu individuální reality. Mimo-symbolický svět logicky neobsahuje symbolický svět a jeho prvky, tudíž v tvorbě takové reality nehrají roli symboly. Pokud tedy opustíme symbolické vnímání, pak se vytrácí v tvorbě individuální reality složka symbolického světa. Jelikož je ale v takové tvorbě reality symbolický svět provázán se subjektivitou a tvoří její značnou část, pak v mimo-symbolickém světě mizí společně se symboly také část subjektivity. V mimo-symbolismu tedy zůstává jako tvůrce individuální reality subjektivita, jenže značně okleštěná subjektivita. Protože jsem potřeboval rozlišit

---

¹³ *„Je totiž nutné, aby vědomí byla ustavičnými syntézami minulých vědomí a vědomí přítomného.“* (Sartre 2006: 14). *Jean-Paul Sartre (1905–1980).*

¹⁴ *„A teprve převažující sklon zacházet s podobným jako se stejným, sklon nelogický – neboť o sobě neexistuje nic stejného –, vytvořil veškerý základ logiky.“* (Nietzsche 2001a: 106).

plnohodnotnou formu subjektivity (kterou tvoří i symbolický svět) a tuto okleštěnou formu (která už neobsahuje symbolický svět), tak jsem se rozhodl tuto okleštěnou formu nazvat *podvědomím*. **Individuální realita v mimo-symbolickém světě je tedy tvořena podvědomím**. Podvědomí pojmám jako hluboce zarytou životní zkušenost (ze života jako celku), jež je mnou těžce rozpoznatelná. Podvědomí obsahuje životní zkušenosti zažité v symbolickém i v mimo-symbolickém světě.

Svět kolem nás (externí realitu) vnímáme skrze naše *smysly*¹⁵ a skrze náš *habitus*¹⁶. Skrze naše smyslové vnímání externí reality byl vytvarován náš habitus. V symbolickém světě tedy vnímáme svět skrze smysly a interpretujeme ho skrze habitus – *smyslové vjemy jsou habitem interpretovány*. Skrze smysly vnímáme objektivní prvky a části externí reality – něco vidíme, něco cítíme, slyšíme či na něco hmatáme – tyto vjemy však interpretuje náš habitus. Ve výsledku tedy vnímáme svět skrze habitus. Tvůrcem individuální reality je habitus. Skrze habitus jsme taktéž naučeni reagovat na okolní svět – na okolní jevy – a jsme naučeni určitým způsobem jednat a žít v sociálním prostředí. V habitu máme taktéž ustaveny své *individuální konotace* a ve výsledku celé *struktury konotací*. V mimo-symbolickém světě však habitus značně ztrácí na síle a do popředí se dostává vnímání světa založené na smyslech. Interpretace skrze habitus probíhá pouze v podvědomí, které má relativní úlohu a intenzitu. V podvědomí, v mimo-symbolickém habitu, který je značně omezen oproti symbolickému habitu, zůstává stále mnoho prvků. Máme schopnost chodit,

---

¹⁵ Zrak, sluch, hmat, chuť, čich.

¹⁶ Pierre Bourdieu (1930–2002) definoval *habitus*, jeden z klíčových pojmů v antropologii, jako „*systém trvalých, přenositelných dispozic, které, při zapojení předešlých zkušeností, slouží v každém okamžiku jako matrice vnímání, chápání a jednání*“ (Bourdieu 1977*). *Habitus* je ve své podstatě to, čím nás utvořilo okolní prostředí a lidé kolem nás. Představte si, že člověk je modelínou a od narození až po svou současnost je tvarován skrze vnější vlivy. Minulé dění určuje mé současné vnímání. Proces habitu je stále nedokončený proces, stále se dynamicky měnící proces. Náš habitus je výslednicí naší interakce s okolním světem a skrze náš habitus vnímáme a interpretujeme svět. „*Habitus lze také považovat za ztělesněnou kulturu. Protože je nadřazený vědomé úvaze, určuje limity myšlení a volního jednání. Právě prostřednictvím habitu se sociálně vytvořený svět jeví jako přirozený a samozřejmý.*“ (Eriksen 2008: 118**). Zjednodušeně řečeno se dá říci, že *habitus je naučený vzorec vnímání a jednání. Habitus je specifické, individuálně naučené od společnosti, používání symbolického světa*.

* „... *habitus, understood as a system of lasting, transposable dispositions which, integrating past experiences, functions at every moment as a matrix of perceptions, appreciations, and actions ...*“ (Bourdieu 1977: 82).

**Thomas Hylland Eriksen (*1962).

známe gravitaci, nedivíme se poletujícím ptákům ani existenci kočky. Máme určité zkušenosti v habitu, které jsou zakořeněny tak hluboko, že je lze jen stěží odstranit skrze absenci symbolismu – to je ono *podvědomí*.¹⁷

Podstatnou záležitostí je také to, že člověk je měrou všech věcí. „*Pro rostlinu je celý svět rostlina, pro nás člověk.*“ (Nietzsche 2007: 38). Svět je člověkem. Celý svět vnímáme skrze lidské vjemy a měřítka. „*Moucha či pták vnímají úplně jiný svět než člověk, a že otázka, které z obou vnímání světa je správnější, je zhora nesmyslná, protože by se muselo měřit měřítkem správného vnímání, tj. měřítkem neexistujícím.*“ (Nietzsche 2007: 18). Nietzsche pak zachází v této krásné úvaze ještě dále. „*Kdybychom měli každý sám rozdílné smyslové pocity, kdybychom mohli sami vnímat jednou jako pták, jednou jako červ, jednou jako rostlina, nebo kdyby jeden z nás viděl tentýž podmět jako červený, někdo druhý jako modrý a někdo třetí by jej dokonce vnímal jako zvuk, pak by nikdo o takové zákonitosti nemluvil, nýbrž chápal by ji jen jako vysoce subjektivní útvar.*“ (Nietzsche 2007: 19). Naše vnímání světa je silně odvislé od našich smyslů, z toho důvodu Nietzsche mluví o subjektivním vnímání světa a o neexistenci univerzálního měřítka vnímání. K pochopení onoho však nemusíme chodit nikam zvlášť daleko. Vraťme se k člověku. Vraťme se ke stavu, na který si snad ještě matně vzpomeneme. Člověk je pro nás měrou všech věcí. Představme si nyní, když jsme byli dětmi, malými lidmi. Když jsme byli děti, tak nám okolní prostor připadal veliký, respektive připadal nám větší, než jak stejný prostor vnímáme dnes. Ta samá cesta byla mnohem delší a náročnější než ta samá cesta dnes. Dříve jsme na oné cestě museli udělat o mnoho více krůčků a mnohem dříve nás bolely nohy. Ty samé kopce, které dnes s lehkostí snadno vyšlapeme, pro nás byly dříve utrpením, námahou a noční můrou. S dospíváním se prostory zmenšovaly, i námaha šlapání do kopců se zmenšovala. Prostory v našem vnímání značně změnily svůj charakter. Čas změnil charakter. Pojímání minulosti a sebe sama změnilo svůj charakter. Náš habitus byl stále více tvarován a vidění světa ztrácelo idylické a svobodné obrysy. Naše subjektivita je pro nás měrou všech věcí a ono měřítko není neměnné. Svět byl dítětem, dnes je dospělým člověkem a bude člověkem na prahu svého života.

---

¹⁷ *Subjektivita* a *habitus* jsou termíny, jež jsou spolu velice úzce provázány. V této práci používám oba termíny v podstatě jako synonyma.

Otázkou ale zůstává, co v naší subjektivitě existuje díky přítomnosti symbolického světa a co v našem podvědomí (subjektivitě bez přítomnosti symbolického světa) existuje bez závislosti na tomto světě. V dalších kapitolách si na konkrétních příkladech a pozorováních ukážeme to, jak symboly zkreslují naše vnímání světa. Zejména si například v kapitole *Identita* ukážeme zkreslené nahlížení sebe sama skrze symbolický svět.

2.1 DESET MYSLÍ, DESET INDIVIDUÁLNÍCH REALIT

Láska. Láska je pro mě jedno z nejkrásnějších slov, které znám. Je to abstraktní slovo pro popsání úžasného jevu. Existuje mnoho cest, kam můžeme směřovat svou lásku. Je na ní úžasné, že často přichází bez pozvání a můžeme se tak zamilovat do někoho, do koho bychom nečekali, či si sami ne zvolili. Je iracionální, což může být pro někoho krásné a pro jiného zrádné. Láska má logiku, jež se té lidské vymyká. Existuje mnoho pojetí lásky, zvláště se mi líbí to, kde není touha po vlastnění, ale po svobodném životě.

Výše zmíněné je to, jak vnímám slovo láska. A přesto tam spousty prvků z mého procitování chybí. Jde o to, že tak abstraktní pojem, kterým je například láska, je takřka neuchopitelný slovy. Mohu popisovat její aspekty, své cítění, ale přesto ji nedokážu komplexně pojmout. Slovy se mohu jen tak letmo dotýkat toho, jak lásku skutečně cítím. Pokud jsem zamilovaný, tak je to slovy neuchopitelné a nepopsatelné. Láska hovoří skrze pocity. Láska je v mimo-symbolickém světě pojímána pocity ve vší její úplnosti. Symbolický svět nedokáže pojmout tuto abstraktnost. *Pocity jsou slova mimo-symbolismu*. Pokud se pak snažíme něco tak emočně pestrého, jako je láska, uchopit slovy, tak se to zákonitě nedaří plně vyjádřit. Jistě jste v životě zažili nesčetněkrát situace, kdy se vaše pocity nedaly vyjádřit slovy. Symbolický svět se dokáže lásky dotknout, nikoli ji pojmout. To však neplatí pouze pro abstraktní pojmy jako láska, ale i třeba pro popis něčeho o mnoho méně abstraktního. „*Stanovím-li definici savce a poté, spatřiv velblouda, prohlásím: Hle, savec, vyjde tím sice najevo pravda, ale jen omezené hodnoty.*“ (Nietzsche 2007: 17).

Obr. 2.1.0: Slova a celek

Symboły jako takové mají pro každého více či méně odlišný význam. Mapu Evropy bude jinak nahlížet Čech a jinak Novozélandčan. Stejnou píseň, film či knihu budou dva lidé pojímat rozdílně, i když třeba jen minimálně. Vnímání je rozdílné a závislé na našich zážitcích minulých. Deset myslí bude pojímat lásku deseti způsoby. Když řeknu slova *Univerzita Pardubice*, tak to bude mít jiný význam pro mě, jakožto studenta, a jiný význam pro ne-studenta, který zde nikdy nebyl. Pro ne-studenta to bude jen název instituce a bude toto slovo vnímat spíše povrchně, pro mě se toto slovo spojí s velkou spoustou zážitků a bude mít hlubší význam a intenzitu vnímání. Ovšem pro mě a pro mé spolužáky bude mít název *Univerzita Pardubice* také jiný význam, každý máme jiné zážitky, jiný přístup a jinou výchozí subjektivitu před nástupem na univerzitu a jiné zkušenosti ze života mimo univerzitu. Stejně tak bych mohl zůstat u sebe. Subjektivita každého jedince je proměnlivá – dynamická. Jinak vnímám název *Univerzita Pardubice* dnes a jinak jsem tento název vnímal v minulosti. To, co se děje v naší hlavě, je slovy těžko přenositelné.¹⁸

Stejně tak individuálně nahlížíme prostor – podle vztahů minulých, tedy skrze subjektivitu. Zda jsem na místě už byl, jaké jsem na něm měl zážitky, s jakou výchozí subjektivitou jsem viděl místo poprvé a jaký jsem si na něm utvořil subjektivní prožitek.

¹⁸ „Myšlenky a slova. – Ani své myšlenky nedokáže člověk zcela reprodukovat slovy.“ (Nietzsche 2001a: 140). „Pochopitelně „znám sám sebe lépe“, než kdy budu znát jeho. Ke své subjektivitě mám přístup způsobem, jakým se jeho subjektivitě nikdy nebudu moci dobrat, bez ohledu na to, jak „blízký“ je náš vztah.“ (Berger a Luckmann 1999: 34). Peter Ludwig Berger (*1929) a Thomas Luckmann (1927–2016).

Skrze subjektivitu nahlížíme na veškerý prostor kolem nás. Jinak se budu cítit na místě, na kterém jsem byl nesčetněkrát, a jinak na místě, kde jsem poprvé. Pokud budu stát před budovou *Univerzity Pardubice*, pak ono vnímání instituce bude silně ovlivněno mým *habitem*, tak jak jsem popisoval výše. Pokud v lese, který znám, objevím novou cestu a prozkoumám ji, pak tento les budu vnímat zase trochu jinak – onen les v mé mysli bude zase trochu jiným lesem, než býval. Onen les v mé mysli změní svůj charakter, i když třeba jen nepatrně. Stejně tak, jako kdybych na univerzitě navštívil učebnu, kde jsem ještě nebyl. Individuální reality jsou tvořeny skrze individuální zážitky a jejich interpretace. Alespoň takto běžně vnímáme prostor v symbolickém světě.

Vnímáme prostor a náš habitus ho definuje.

Stejně jako jsme dříve mluvili o tom, že člověk je měřítkem světa a ještě přesněji, naše subjektivita je měřítkem světa, tak na to konto můžeme také doplnit, že člověk často vnímá svět skrze své povolání. Náš *habitus*, a tudíž naše vnímání světa, je značně formováno skrze naši profesi. Můžeme například vidět svět skrze pohled filozofie a tak dále.¹⁹

Pro každého čtenáře tohoto textu má slovo *mimo-symbolismus* odlišnou konotaci. Někteří toto slovo vidí prvně, jiní tento pojem znají v jiných definicích či ho různě používají. Já toto slovo používám určitým způsobem, proto má pro mě odlišnou konotaci než pro vás. Celá tato práce pro mě znamená stále dokola opakovat toto slovo. Neustále se snažím mimo-symbolismus zažívat. Mám s ním tedy jiné zkušenosti a má pro mě individuální specifický význam. Když řeknu strom, co se vám vybaví? Když řeknu láska, město, les, nebe, moře, stádo, práce, co se vám vybaví? Při čtení tohoto textu, stejně jako při čtení kteréhokoli jiného, každému z nás hlavou proudí jiné konotace, jiné významy a ve výsledku i jiné myšlenky. Nakonec konotace není jenom o slovech, ale například i o hudbě, filmech či věcech, které vnímáme kolem sebe. Každý z nás pojímá jiné *konotační struktury* neboli to, jak chápeme symboliku kolem nás. Jak pracujeme s konotacemi obecně, jaké pro nás mají významy a jak kombinujeme mnoho

---

¹⁹ V knize *Sociální konstrukce reality* (Berger a Luckmann 1999), která pojednává o společností vytvořené realitě, autoři mluví o tom, že si jedinec osvojuje určité soubory *vědění* (například filozofické vědění, truhlářské vědění) a skrze toto *vědění* vnímá okolní svět. Skrze soubory *vědění* pak jedinec nahlíží na svět.

konotací v myšlenky, významy či pocity. Naše *konotační struktury* často vychází ze *společenských konotací* – tj. konotační tendence dané společností. Konotace se navíc často velice dynamicky proměňují. Mění se pocity a představy z určitých slov, hudby, filmů a dalších. Tyto změny můžou být založeny ať už na osobní či společenské tendenci – nebo klidně na obou. Například slova jako migrace či smrt dynamicky proměňují v naší mysli svou konotaci v souvislosti na tom, co zažíváme, či jaké informace k nám proudí.²⁰

Tuto část bych rád zakončil úryvkem z knihy *Jitro kouzelníků*. „*Nejsou-li patrný pozitivní rozdíly, není možné žádnou věc definovat jako pozitivně odlišnou od jiné. Co je to dům? Stodola je dům s podmínkou, že v něm bydlíme. Ale jestliže fakt sídlení vytváří podstatu domu spíše než architektonický styl, pak je ptačí hnízdo dům. Kritériem není, že je obsazen lidmi, neboť psi mají taky svůj dům. A také materiál není kritériem, poněvadž Eskymáci mají domy ze sněhu. A tak dvě věci tak pozitivně odlišné jako Bílý dům ve Washingtonu a skořápka kraba se jeví jako soumezná.*“ (Bergier a Pauwels 2009: 103).²¹

2.2 INTERPRETACE PROBÍHAJÍCÍ SITUACE

Pokud pozorujeme probíhající situaci skrze symbolický svět, pak tuto situaci doprovází různé interpretace. Vidíme pobíhajícího psa a můžeme usoudit, že nejspíše někomu utekl a někdo ho bude hledat. *Situaci vnější doprovází náš vnitřní tok myšlenek*. Ať jsou tyto myšlenky pravdivé, nebo nejsou, tak se stejně většinou jedná o domněnky či předpoklady a mohou být velkou měrou zavádějící. Interpretace právě probíhající situace probíhá skrze subjektivitu. Skrze zkušenosti minulé interpretuji a pohlížím na současnost. Interpretace externí reality probíhá skrze subjektivitu, která pak tvoří individuální realitu. V mé individuální realitě tedy například ten pes utekl, protože mám takové zkušenosti z minulosti.

---

²⁰ „... zdůrazňovali někteří antropologové hledisko aktéra a tvrdili, že se nenajdou ani dva jedinci, kteří vnímají svět stejným způsobem, a proto je absurdní vyslovovat všeobecné soudy o celé společnosti.“ (Eriksen 2008: 36).

²¹ Jacques Bergier (1912–1978) a Louis Pauwels (1920–1997).

Mimo-symbolický svět naopak postrádá interpretaci a stavbu okolních domněnek. Je soustředěn na vnímání právě probíhajících situací. V ideálním případě je toto vnímání oproštěno od času minulého a budoucího. Času minulého se ovšem zbavit spíše nelze. *Podvědomí* je příliš silný hráč, jenž je přítomný i za nepřítomnosti symbolů. Avšak nedeformuje vnímání externí situace zdaleka tolik, jako součinnost subjektivity a symbolického světa.

Ve světle toho, jak tvoříme svou individuální realitu, je třeba se ptát: *Je symbolický svět zdrojem falsifikace, domněnek a nepravd? Je symbolický svět zdrojem zavádějícího vnímání? Zdá se, že právě symbolický svět má k tomuto přímou inklinaci.*

Znovu však opakuji, že tato práce nemá za úkol označit jeden svět za lepší než ten druhý. Má za úkol nacházet rozdíly ve vnímání okolního světa a ve vnímání sebe sama. Skrze mimo-symbolický svět nejsme schopni komunikovat, alespoň ne v takové podobě, jakou známe dnes. Symbolický svět má proti tomu mimo-symbolickému tu ohromnou výhodu, že si skrze něj můžeme předávat spoustu informací. Jistým, avšak logickým, paradoxem je také to, že právě skrze symbolické vnímání (především čtení knih) jsem začal přemýšlet o mimo-symbolickém vnímání.

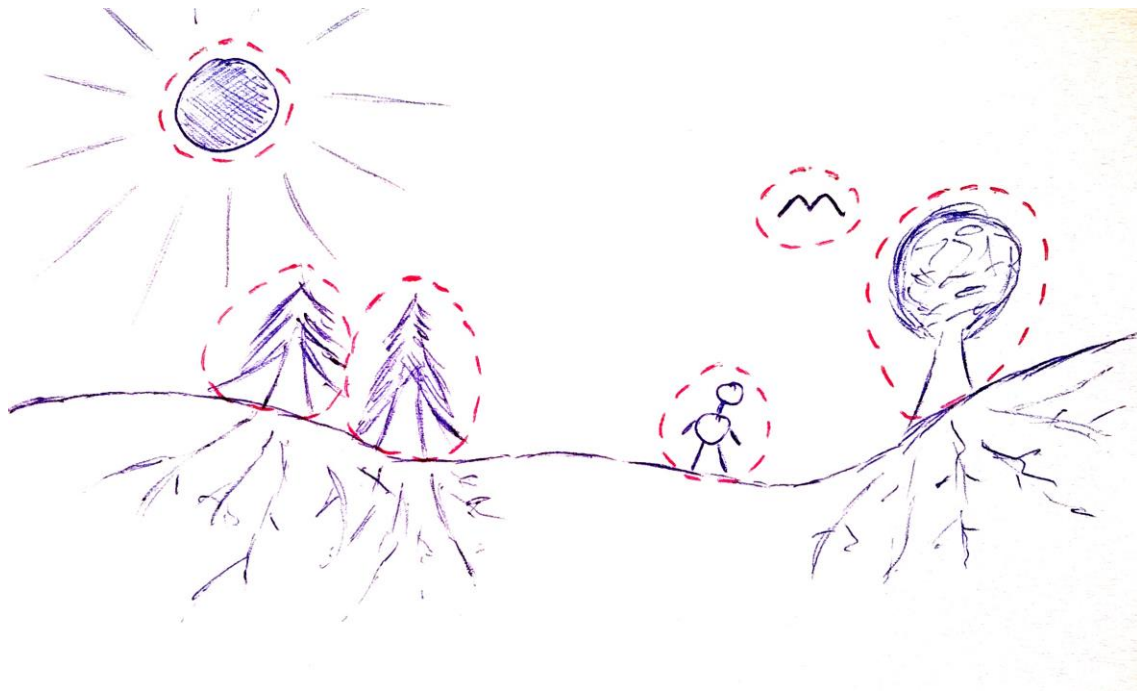
3. VIZUÁLNÍ RELIÉFY

Během svých expedic do mimo-symbolického světa jsem si stále více uvědomoval jednu věc. Stále více jsem pozoroval, jak silně zkreslené vnímání symbolický svět nabízí. Začínal jsem si uvědomovat rozsáhlost této spletité konstrukce. S každou další výpravou jsem se snažil dostat dál a dál po cestách mimo-symbolismu a čím dál zjevnější bylo, do jakých výšin se tyčí konstrukce symbolismu. Skrze pozorování svého vnímání jsem si čím dál více uvědomoval nesmyslnost a vykonstruovanost mého jednání v symbolismu. *Vizuální reliéfy* byly jednou z mých prvních zastávek po stezkách mimo-symbolismu. Začal jsem se zabývat tím, jak nahlížíme na prostor kolem nás.

V této kapitole se budeme zabývat tím, jak skrze naši individuální realitu nahlížíme na svět kolem nás (externí realitu). Toto vnímání budu popisovat na *vizuálních reliéfech*. Pokud jsem například v lese a svoji pozornost zaměřím na konkrétní strom, pak v mysli vytvářím *vizuální reliéf*. Ať zaměřím pozornost na cokoli kolem nás (auto, člověk, lavička), pak ve své hlavě vytvářím vizuální reliéf. Tento nahlížený předmět vystupuje v našem vnímání do popředí. Avšak je zde rozdíl mezi *vizuálním reliéfem symbolickým* a *vizuálním reliéfem mimo-symbolickým*.

Obr. 3: Vizualní reliéfy

V rámci větší autentičnosti jsem se rozhodl použít konkrétní pasáže z deníku. Ony deníkové záznamy byly sepsány hned po návratu z mimo-symbolického světa, proto považuji za autentičtější je citovat, než je tu interpretovat. Ony záznamy už tak jsou interpretací mimo-symbolického zážitku, jednalo by se tedy o interpretaci něčeho, co už je interpretací, tedy o reinterpretaci.²²

Po návratu z mimo-symbolického světa jsem zapsal:²³ *Ted', v počátku bádání, se zdá, že vizuální reliéfy budou patřit mezi ústřední témata výzkumu. Z prvotních poznání a zkušeností se zdá, že pokud na svět kolem sebe nahlížíme skrze symboly, pak vizuální reliéfy nabírají na intenzitě. Pokud jsme například někde venku a zaměříme naši pozornost na strom a také ho symbolem označíme jako strom, pak se ze stromu stává výrazný vizuální reliéf, který je separován od zbytku obrazu.*

Netvrdím ale, že naše myšlení je schopné tvořit vizuální reliéfy pouze skrze symboly. Pokud opustíme symbolický svět a navštívíme mimo-symbolický svět, tak stále

---

²² Pasáže z deníku jsou psány jako souvislý text kurzívou. Na konci onoho souvislého textu je pak datum pořízení daného záznamu.

²³ Tato věta plně vystihuje význam *výzkumného paradoxu*.

můžeme tvořit vizuální reliéfy. Zaměříme svou pozornost na strom, ale neuvažujeme o něm jako o stromu... Neuvažujeme, jsme mimo symboly. Nedochází k žádnému označení. Pouze hledíme na entitu, kterou v symbolickém světě označujeme jako strom.

Dle mých prvotních zkušeností dochází také k vizuálnímu reliéfu – na něco zaměřujeme pozornost, a to něco v naší mysli či vnímání okolí vystupuje do popředí. Jenže díky absenci symbolu a označení dochází k mnohem slabšímu vizuálnímu reliéfu. Navíc jsem při tomto mimo-symbolickém vizuálním reliéfu nepocítoval separovanost dané entity od okolí. Jednalo se o mnohem mírnější a nenásilný reliéf. Snad by se mi chtělo i říci, že se jednalo o reliéf přirozený.

Na závěry jakéhokoliv druhu je příliš brzy, ale i tak mám z dosavadního zjištění úžasný pocit. Pozorovaný svět kolem nás (nevím, proč mám stále tendenci říkat „nás“ místo „mě“) v mimo-symbolické rovině působí mnohem více jako homogenní celek. Zatím se mi zdá, že takové pozorování světa nemá zdaleka takovou tendenci (zdali nějakou má) vytvářet opozice či separovanost v pozorovaných entitách.

Jsou symboly v naší hlavě kořenem vytváření opozic a oddělenosti... Chci říci, vytváří tyto symboly v naší hlavě opozice a oddělenost okolních entit? Vytváří umělý konflikt a tření? Vytváří oddělenost a opozici, která neexistuje? Vytváří symboly oddělenost a konflikt mezi lidmi?

*To všechno jsou velice složité otázky a zatím pochybuji, že na ně budu schopný uspokojivě odpovědět. Zatím ale mohu s jistotou prohlásit toto: **Vizuální reliéfy symbolické a mimo-symbolické nejsou totožné. Symbolický vizuální reliéf je mnohem silnější.**²⁴*

To, že je vizuální reliéf silnější, znamená, že určitou entitu vytrhává silněji z kontextu celku. Entity mají silnější hranice mezi sebou. Celkový obraz (celková externí realita) je více rozkouskován naším vnímáním.

Vizuálními reliéfy započal celý tento výzkum a opravdu patří mezi jeho ústřední témata. Skrze pozorování světa kolem sebe (externí reality) jsem si uvědomoval čím dál více rozdílné rysy obou světů. Zkušenosti a zážitky z mimo-symbolického světa jsou

---

²⁴ Záznam z deníku 12. 12. 2015.

pouze o pocitech, proto nejsem schopný skrze slova postihnout komplexnost mimo-symbolických vizuálních reliéfů. Skrze slova nemohu přenést své konkrétní citění. Slova nedokáží nahradit osobní zkušenost s mimo-symbolismem. Přesto všechno je moje snaha právě taková. Neustále jsem pozoroval, přemýšlel a zapisoval. Právě skrze přemýšlení o symbolech a vizuálních reliéfech se objevily první stavební kameny pro stavbu kapitoly *Individuální realita*.

V područí euforie z neustálého kmitání mezi světy: *Pokud svět kolem nás pozorujeme v mimo-symbolické rovině, pak ho shledáváme tak nějak čistší... mnohem čistší. Svět najednou není tolik kontaminován naším myšlením. Už teď mohu s klidným svědomím prohlásit, že mimo-symbolický svět je mnohem blíže realitě a pravé podstatě než svět symbolický. Obrazně řečeno, svět symbolický představuje mlhu.*

*Stále jsem optimista a věřím, že něco jako univerzální objektivita je dosažitelné – ovšem velice složitě.²⁵ Zdá se, že k dosažení objektivitě nám brání dvě věci – **subjektivita a symbolický svět**. Symbolický svět je zavádějící a nemůže být schopný být prostředníkem objektivitě. Věřím, že něco jako objektivita dosažitelná je, ale nikoli skrze symbolický svět. Slova dokáží svým způsobem popisovat zkušenosti z mimo-symbolického světa, ale už od své podstaty nejsou schopna postihnout komplexnost a pravé citění. Mohou naznačovat, dotýkat se, ale nemohou více.*

Zdá se, že svět za symboly skrývá více, než jsem dříve předpokládal...²⁶

3.1 OSTRÉ HRANICE MEZI ENTITAMI

Následující situace vznikla během jedné hodiny ve škole. V jeden moment jsem se zahleděl na stůl, na kterém ležela kabelka učitelky. Na stole byl také ještě položený notebook. Následně jsem během hodiny zapsal: *Vymezenost a separovanost*

---

²⁵ V mém subjektivním světě chápu například Buddhovo osvícení jako dosažení univerzální objektivitě. V mém chápání je tedy dosahování univerzální objektivitě velice ojedinělé. Jedná se jakýsi mýtický ideál.

²⁶ Záznam z deníku 12. 12. 2015.

*v symbolech. Proč symboly vytváří opozici a hranice mezi entitami? Kabelka... kabelka není stůl či notebook. Ale mimo-symbolismus nemá takovou tendenci k ohraničení a opozici.*²⁷

I když se jedná o různé věci, tak se v mimo-symbolismu zdají býti jistým způsobem propojené. Pokud ale danou věc označím – kniha, propiska, papír – pak jsem v hlavě právě postavil tuto věc do opozice k ostatnímu. Kabelka není stůl... Kabelka končí se svými hranicemi. Vše za jejími hranicemi je její opozice – **vše, jen ne kabelka**. Je přítomný ostrý přechod, který, jak se zdá, mimo-symbolismus postrádá. Symbolické vnímání má tedy tendenci k vytváření *dichotomických*²⁸ hranic mezi entitami.

Už slovo entita samo o sobě je problematické a evokuje separovanost, jelikož poukazuje na rozdělenost. „*Entita – věc, která existuje odděleně od ostatních věcí.*“ (Oxford Dictionary 2012).²⁹ Avšak podobnou oddělující funkci mají znaky obecněji. V symbolickém světě má například slunce své hranice (stejně jako další entity), tudíž taktéž existuje odděleně od ostatních věcí. Přičemž je ale jasné, že vliv slunce a jeho životadárnost daleko překračuje jeho hranice, které má v symbolickém světě. To je však logická funkce slov, znaků a obecně symbolického světa. Pokud někdo chce předat určitou informaci o něčem pozorovaném, pak logicky musí danou věc označit – tedy ji ohraničit a vyjmout z celkového obrazu. Tato věc je pak vyznačena v dichotomickém protikladu – *věc označená je pouze ona entita a nic jiného*. Označení udává pevně danou hranici a jasně danou linii, co do označení patří a co už ne. Kniha končí svými okraji, pak už je to vše ostatní, jen ne ona kniha. Člověk končí svými okraji, pak už je to vše ostatní, jen ne onen člověk. Mravenec je mravencem jen do svých okrajů, pak už je to vše ostatní, jen ne onen mravenec. Symbolický svět má podstatu ostrého ohraničení

---

²⁷ Záznam z deníku 8. 1. 2016.

²⁸ Slovo „dichotomie“ značí dva ostře vymezené póly. Jelikož mezi nimi není třetí – přechodný – prvek, tak je přechod mezi póly ostrý. Například: ano x ne; černý x bílý; život x smrt; noc x den; země x nebe anebo právě také **kabelka x vše, jen ne kabelka**. Oxford Dictionary (2012) pak slovo definuje takto: „*Dichotomie – separace mezi dvěma věcmi, které jsou v opozici nebo rozdílné: dichotomie mezi dobrem a zlem. (...) Původ v řečtině dikhotomia “rozděleno ve dvě”.*“ Výše uvedená definice pak ve svém anglickém originále: „**dichotomy** /dy-kot-uh-mi/ n. (pl. **dichotomies**) a separation between two things that are opposed or different: the dichotomy between good and evil. (...) ORIGIN Greek dikhotomia ‘a cutting in two’.

²⁹ V anglickém originále (Oxford Dictionary 2012): „**entity** /en-ti-ti/ n. (pl. **entities**) a thing which exists separately from other things.

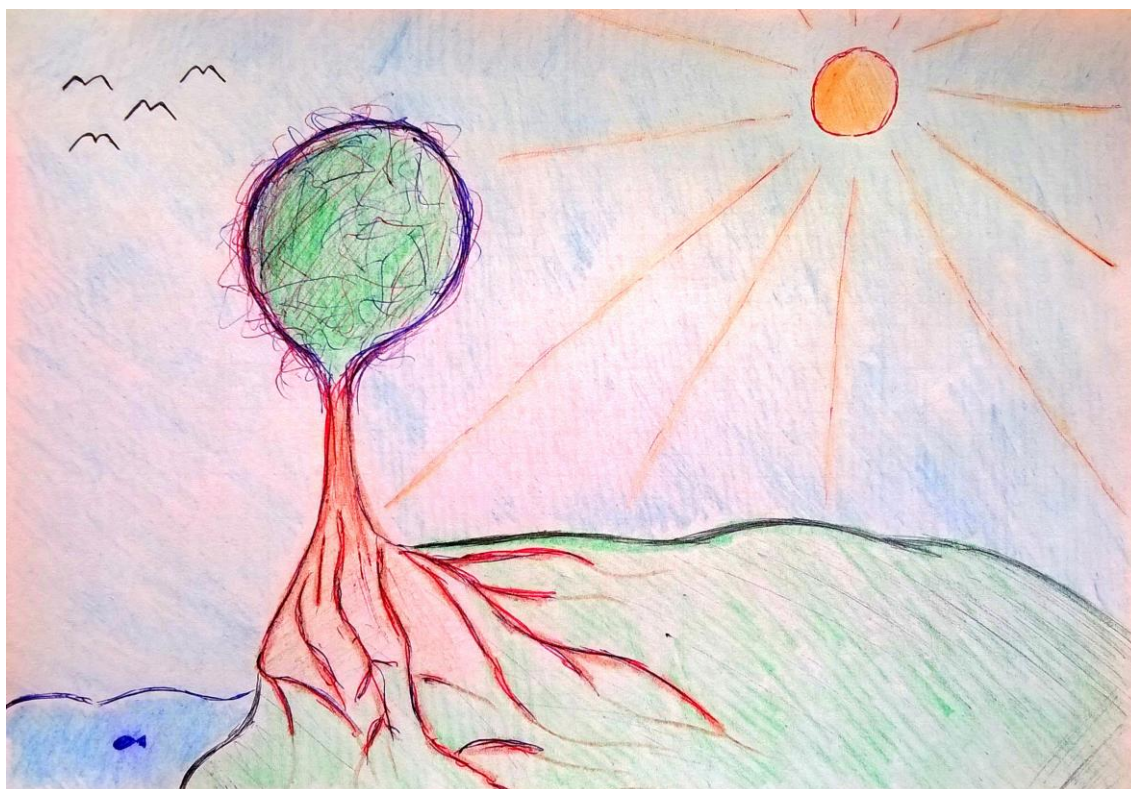
označovaného. Strom je stromem jen do svých hranic. Ale do jakých vlastně hranic? Kde přestává být stromem? Symbolické vnímání externí reality je relativně silně dichotomické, avšak mimo-symbolické vnímání externí reality postrádá tuto ostře danou a dichotomickou hranici entit.

Je třeba si uvědomit, že v symbolickém světě jsou entity tím, čím myslíme, že jsou. Takové vnímání entit tedy nemusí vypovídat nic o skutečné podstatě daných entit. „*Domníváme se, že víme cosi o věcech samých, mluvíme-li o stromech, barvách, sněhu a květinách, a přece nevlastníme nic než metafory věcí, které původním bytíností naprosto neodpovídají.*“ (Nietzsche 2007: 12).³⁰ Z tohoto úhlu pohledu by tedy přesnější definice vypadala takto: *Entita – věc, která se může smyslově (hmatem či zrakem) jevit jako oddělená od ostatních věcí.*

---

³⁰ „**Jen jako tvůrci!** – Největší potíže mi vždy působilo a stále mi ještě největší potíže působí toto: nahlédnout, že nepopsatelně více záleží na tom, jak se věci jmenují, než na tom, co jsou. Pověst, jméno a zdání, význam, obvyklá míra a váha nějaké věci – původně z valné části omyl a svévole, navléknutá věci jako košile a zcela cizí její podstatě, ba dokonce i její kůži – to vše této věci díky víře a jejímu předávání z pokolení na pokolení pozvolna přirostlo, vrostlo do ní a stalo se samým jejím tělem: počáteční zdání se nakonec téměř vždy stává podstatou a působí jako podstata!“ (Nietzsche 2001a: 69). „Člověk arci zapomíná, že je na tom takto; lže tedy označeným způsobem nevědomě a podle staletých zvyklostí – a právě touto nevědomostí, právě tímto zapomněním dospívá k pocitu pravdy. Z pocitu, že je zavázán označovat jednu věc za červenou, druhou za studenou, třetí za němou, probouzí se v něm morální, k pravdě se vztahující hnutí.“ (Nietzsche 2007: 14).

3.2 STROM

Obr. 3.2: Strom³¹

Strom... má kořeny hluboko zapuštěné v zemi. Potřebuje vodu, slunce a okolní přírodu. Aby mohl existovat, potřebuje okolní svět. Symbolický svět vytváří separovanost, která je od podstaty věci mylná a iluzorní.³²

Slova rozdělují od celku. Vše je součástí celku, avšak slova podporují tuto oddělenost a vymezenost. Symbolický svět dává oněm entitám pevně dané hranice,

---

³¹ I tento obrázek je do značné míry produktem symbolického světa, stejně jako ostatní obrázky. Kontury označují jasnou oddělenost mezi entitami. Voda je oddělena od nebe, země od vody a strom od země. Obrázek je produktem symbolického myšlení a symbolické naučenosti. Nelze však ani popřít vliv vizuálního vjemu, kdy věci, které vidíme, se jeví jako od sebe oddělené například díky barvě (hnědá kůra stromu a v pozadí modrá obloha) nebo rozdílně vypadajícímu materiálu (voda a vzduch) a tak dále. Nicméně symbolické světy (zejména slova) mají zpravidla větší vliv na jasné rozdělení mezi entitami než samotný vizuální vjem.

³² „Musíte přesahovat své myšlení, abyste si uvědomili, že všechny vaše interpretace života jsou jen názory. Jsou to jen myšlenky. Realita je však sjednocený celek, v němž je všechno vzájemně propojené a nic neexistuje samo o sobě. Myšlení tříští realitu na kousky.“ (Tolle 2003: 25).

tudíž okolní svět často vnímáme jako shluk oddělených entit. Taková je moc symbolických vizuálních reliéfů.

Ještě pro jednou bych si rád vypůjčil kousek textu z *Jitra kouzelníků*: „*Ostrovky z bílého korálu na temně modrém moři. Jejich zdánlivá odlišnost, jejich zdánlivá jedinečnost nebo pozitivní rozdíl, který je odlišuje, je jen promítnutím téhož mořského dna. Rozdíl mezi mořem a zemí není pozitivní. V každé vodě je trochu země, v každé zemi je voda. Takže všechna zdání klamou, neboť jsou součástí téhož spektra. Na noze stolu není nic pozitivního, je jen promítnutím něčeho. A žádný z nás není osobou, neboť fyzicky jsme pomezím toho, co nás obklopuje, a protože psychicky se nezmůžeme na nic jiného než na vyjádření svých vztahů ke všemu, co nás obklopuje. Zastávám toto stanovisko: všechny věci, které se zdají mít individuální totožnost, jsou jen ostrovky, projekce podmořského kontinentu, a nemají skutečné obrysy.*“ (Bergier a Pauwels 2009: 103).

Abychom si byli schopni výrazněji uvědomovat zkreslení vnímání skrze symbolický svět, pak potřebujeme navštěvovat svět mimo-symbolický. Právě skrze něj si začneme uvědomovat přílišnou zabarvenost našeho myšlení skrze symboly. Mimo-symbolický svět je onen dichotomický protipól, který nám umožní kriticky přemýšlet nad naším každodenním symbolickým jednáním, myšlením a vnímáním.³³

3.3 VIZUÁLNÍ RELIÉF ČINNOSTI

Námět k *vizuálním reliéfům činnosti* mi poskytl jeden z mých nejlepších přátel. Jeden večer jsme spolu probírali klasické vizuální reliéfy, popisované výše. On mi pak ale popsal jeden zajímavý příklad. „*Pokud vidím poprvé nějaký tanec, tak ho vnímám jako celek. Když ho pak ale poznám více, tak v něm rozliším různé pohybové prvky a už ho*

---

³³ „*Že nám nějaká jednota, např. strom, připadá jako mnohost vlastností, relací, je antropomorfní dvojným způsobem: za prvé neexistuje tato ohraničená jednota „strom“, je svévolně nějakou věc takto vyřezávat (podle oka, podle formy), a žádná relace není pravá a absolutní, nýbrž je opět antropomorfně zbarvená.*“ (Nietzsche 2007: 51).

nevnímám jako celek.“ (Hanč 2016).³⁴ Byla to právě tato jeho myšlenka, která mě donutila se zamyslet nad vizuálními reliéfy i v jiném směru.

Naše mysl nemusí tvořit vizuální reliéfy pouze ze statických entit. V myslí můžeme tvořit vizuální reliéfy téže entity, která je v pohybu. Tvoříme tedy *vizuální reliéf činnosti*. Tento můj přítel tedy už později nevnímal danou činnost jako celek, nýbrž jako soubor prvků. Stejně jako v klasickém vizuálním reliéfu máme celkový obraz, ze kterého tvoříme vizuální reliéfy různých entit, tak ve vizuálním reliéfu činnosti máme činnost jako celek, ve kterém později nalézáme reliéfy různého pohybu. Vizuální reliéf činnosti je rozdílný oproti klasickému vizuálnímu reliéfu zejména v tom, že se tento pohyb odehrává v čase.

Pokud tedy sledujeme nějaký pohyb, například tanec, tak v něm můžeme rozlišovat různé pohybové prvky. V určitém místě pohybu končí jeden prvek a začíná jiný. Opět zde nalézáme dichotomické hranice vizuálního reliéfu. V jeden moment je pohyb jedním prvkem (symbolem) a v následující moment je již pohyb prvkem (symbolem) jiným. Opět je zde nutné rozlišit tyto reliéfy na symbolické a mimo-symbolické. *Mimo-symbolický vizuální reliéf činnosti* totiž nemá povahu dělat hranice mezi jednotlivými pohybovými prvky. Mohu pouze sledovat pohyb bez interpretace. V mimo-symbolickém světě je přítomné podvědomí, takže pocitově chápu, když někdo jde nebo když stojí, avšak hlubší interpretaci tyto pohyby nedostávají.

Symbolický vizuální reliéf činnosti však rozebírá pohyb mnohem hlouběji, nicméně bych neřekl, že objektivněji. Například v tanci tedy nalézáme hranice mezi různými pohyby. Jedná se tedy o nějaké symbolické (slovní) označení určitého pohybového úkonu. Tanec je ve své podstatě jeden souvislý úkon, stejně jako například chůze, běh, jízda na kole, plavání. Avšak jelikož známe různé symbolické označení pro jednotlivé pohyby, pak máme schopnost tuto činnost rozdělit na soubor jednotlivých prvků (pohybů). Toto mentální hraničení mezi jednotlivými pohyby je však zavádějící pro naše vnímání v tom smyslu, že jeden pohyb pro svoji realizaci potřebuje pohyb předcházející. Pokud například sedím a chci běžet, tak nejprve musím vstát. Pokud se například nějaké taneční pohyby dělají ve stoji na rukou, pak se nejprve

---

³⁴ Citace Jana Hanče z ústního rozhovoru z počátku roku 2016.

do tohoto stoje musím dostat. Abychom udělali jistý pohyb, tak často potřebujeme kinetickou energii z pohybu minulého. Pohybová činnost je provázaný celek. *Symbolické vizuální reliéfy činnosti* tak mají tendenci tento pohyb hraničit stejně, jako vizuální reliéfy hraničí strom od zbytku světa. Pohyb je provázaný celek náležící k celkové externí realitě.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831) rozebírá právě onen problém celku a jeho částí. „Přechází se od celků k částem a od částí k celku, a při jednom se zapomíná na jeho protiklad vůči druhému, neboť se bere každé pro sebe – jednou celek, podruhé částí – jako samostatná existence. (...) Postup do nekonečna, který se týká dělitelnosti hmoty, může využívat též tohoto poměru, a je pak bezmyšlenkovitým zaměňováním obou jeho stránek. Jednou se věc pojímá jako celek, potom se přechází k určení částí; na toto určení se pak zapomene, a co bylo částí, se považuje za celek.“ (Hegel 1992: 246).

Jelikož se jedná o symbolické označení pohybů, tak samozřejmě mohou být hranice různých pohybových prvků pojímány různě. Tyto hranice mohou být vnímány různě v závislosti na kultuře, ve které žijeme, a v závislosti na našem subjektivním vnímání – oboje je samozřejmě spolu provázané a oboje dohromady tvoří naši identitu. Kde tedy jeden pohyb končí a jiný začíná, může být subjektivní. Mimo-symbolické vnímání však netvoří tyto složité hranice v jednotlivých pohybech. Vidíme pohyb jako celek. Toto vnímání externí reality je ovlivněno naším podvědomím, které danému pohybu může přiřazovat jistou podvědomou konotaci a jistý podvědomý význam. Naše mysl však není zatížena symbolickým světem, a tak nabízí zcela jiný pohled na pohyb, který není zatížen plnohodnotnou subjektivitou.³⁵

3.4 VNÍMÁNÍ ZNÁMÉHO PROSTŘEDÍ

Mají negativní emoce větší tendenci vycházet ze symbolického světa a mají pozitivní emoce větší tendenci vycházet z mimo-symbolického světa? Jsou slova a symboly

---

³⁵ Jak již bylo řečeno: Plnohodnotná *subjektivita* potřebuje pro svou existenci *symbolický svět*. Jsme-li v *mimo-symbolickém světě*, pak je přítomné pouze *podvědomí* (subjektivita okleštěná o symbolický svět) – viz kapitola 2. *INDIVIDUÁLNÍ REALITA*.

věznitelem našeho myšlení? Možná tato práce vytvoří více otázek, než na kolik jich odpoví.³⁶

Takovéto otázky a úvahy jsem promýšlel v počátcích výzkumu. O dva měsíce později jsem si na ně do jisté míry sám odpověděl.

Procházeli jsme se po okolí. Když jsme se konečně dostali na okraj našeho rodného městečka, tak mě zaplavoval příjemný pocit známého a bezpečného prostředí. Nejednalo se o žádný výjimečný pocit. Tento pocit mě zaplavuje vždy po návratu do Ždírcce.³⁷ Potíž je v tom, že právě toto městečko vnímám mnohem více zkrasleně než kterékoli jiné místo. Toto téma mě napadlo právě ve chvíli, kdy jsme se dostali na okraj Ždírcce.³⁸ Rozhlížel jsem se kolem sebe. Byl jsem v symbolickém světě. I když jsem velké spektrum pozorovaného (krajina, budovy atd.) neoznačoval symboly přímo, tak jsem přesto toto spektrum označoval nepřímo. Nejednalo se tedy o speciální označení každého předmětu či entity. Jednalo se spíše o symbolické označení celku. Navíc, když se jedná o rodné městečko, tak při pohledu kolem sebe hrálo silnou roli podvědomí. Při nazírání tohoto prostoru mě zaplavovalo mnoho pocitů. Známé a bezpečné prostředí. Krásné místo a mnoho dalších kladných konotací. Něco mi ale najednou na tomto pohledu nesešlo. Uvědomil jsem si, že takové nazírání je příliš zkraslené. Opustil jsem symboly a navštívil jsem mimo-symbolický svět. Najednou už okolní prostředí nebylo tolik krásné. Zaplavil mě pocit, který bych symbolicky nazval nejspíše jako disharmonie. Okolní krajina je sice krásná, ale do ní je násilně vložena průmyslová zóna. Co je krásné, je relativní, ale s tím, jak jsem naučen vnímat krásu, neměl tento pohled nic společného. Navíc fakt, že jsem byl v symbolickém světě zaplaven tolika kladnými pocity, může být dán i tím, že dosažení rodného městečka znamenalo takřka dosažení domova samotného. Domov sám o sobě má u mě velice kladnou konotaci, navíc ještě ve spojení s tím, že jsme se vraceli z vycházky, znamenal blížící se domov blížící se odpočinek a jídlo.

---

³⁶ Záznam z deníku 12. 12. 2015.

³⁷ Ždírec nad Doubravou na Vysočině v Čechách.

³⁸ 49.6953006N, 15.8043928E.

Symbolický a mimo-symbolický svět mi opět poskytly dvě odlišné zkušenosti při nahlížení téže věci. Nahlížení známého prostředí je v nás hluboce zakořeněno – pokud se tedy jedná o domovinu a podobně. Skrze symbolický svět jsem nahlížel známé prostředí, kterým byla industriální periférie Žďárce, zcela zkresleně. Obecně lze říci, že v symbolismu je nahlížení domoviny velice zkreslené. Jedná se o složité systémy konotací, které jsou budovány od našeho útlého habitu. Mimo-symbolický svět mi poskytl mnohem méně zkreslené vnímání externí reality.³⁹

Na počátku této podkapitoly jsem vznesl otázky. První otázka se ptala: *Mají negativní emoce větší tendenci vycházet ze symbolického světa a mají pozitivní emoce větší tendenci vycházet z mimo-symbolického světa?* Toto pozorování přineslo opačný výsledek. Pozitivní emoce vycházely ze symbolického světa a ty negativní z mimo-symbolického světa. Nutně však nastolenou hypotézu ve formě otázky vyvracet nemusí, protože se ptá spíše na pravděpodobnost než na absolutní výsledek. Druhá otázka je pak špatně postavena, když se ptá: *Jsou slova a symboly věznitelem našeho myšlení?* Slova, symboly a myšlení jsou provázané věci. Pokud aktivně přemýšlíme, pak využíváme symbolický svět. Umíme myslet bez symbolů? Symboly nemohou věznit naše myšlení, protože nám umožňují myslet. Symboly jsou nástrojem myslí k přemýšlení. Avšak pokud bych se zeptal: *Zkresluje symbolický svět naše vnímání externí reality?*, odpověděl bych, že ano. Symboly jako takové však nemohou za to, když jim my umožníme opanovat naši mysl. „*Slova nejsou nic než ukazatelé.*“ (Tolle 2003: 7).⁴⁰

3.5 ŽÁDNÁ SLOVA, ŽÁDNÝ MENTÁLNÍ KONFLIKT?

Úvaha nad tím, zda je symbolický svět jednou z hlavních příčin mentálních konfliktů, je velice zajímavá. De-facto veškerý mentální konflikt v naší hlavě probíhá právě skrze slova a symboly. Skrze slova a jejich významové opozice. Z dosavadního zjištění mohu prohlásit, že pokud se nacházím v mimo-symbolickém světě, pak nezažívám mentální konflikt. Žádná slova, žádná opozice, žádná konotace.

---

³⁹ Záznam z deníku 12. 2. 2016.

⁴⁰ Eckhart Tolle (*1948).

Průběžně, během sledování toho, jak označování věcí v našem pohledu vytváří opozice mezi nimi, mě napadla další vrstva této skutečnosti. Pokud skrze symboly nevědomě vytváříme opozice v našem pohledu a v námi pozorovaném světě obecně, přenáší se tyto opozice a konflikt také do naší mentální sféry? Učíme tím každý den naši mysl, že konflikt je na denním pořádku? Dle mého názoru se jedná o velice závažné otázky – otázky, které pojednávají o samotném bytí. Netřeba pak mluvit o tom, že co se nachází v hlavě jedince, to předává do svého okolí. Je symbolický svět základním zdrojem mentálního konfliktu, který předáváme do veřejného prostoru?

Na základě svých dosavadních zjištění mohu prohlásit, že slova a symboly obecně jsou dobrý sluha, ale špatný pán.⁴¹

Výše zmíněný záznam pojednává o dvou zásadních aspektech mentálních konfliktů. Mentálním konfliktem myslím konfliktní rozmluvu v naší myslí. Rozmluvu se sebou samým. Může se například jednat o rozhodování se mezi něčím či konfliktní uvažování o něčem, kdy nás napadají myšlenky typu pro a proti. Také se může jednat o konfliktní vytváření domněnek či konfliktní hluk myslí obecně.

Prvním aspektem je ten zjevný fakt, že veškerý mentální konflikt probíhá skrze symboly. Symboly jsou nástrojem a zprostředkovatelem mentálních konfliktů, bez nichž by se tato rozmluva myslí nemohla obejít. Pokud chceme aktivně přemýšlet, pak potřebujeme symboly, a to se týká i mentálních konfliktů. Kdyby nebylo symbolů, nebylo by ani mentálních konfliktů.

Druhý aspekt je však vcelku dobře skrytý a leží hluboko ve strukturách symbolického vnímání. Přímo souvisí s kapitolou 3.1 *OSTRÉ HRANICE MEZI ENTITAMI*. Tento aspekt pojednává o dichotomii symbolických vizuálních reliéfů, kde jedna entita končí a je ostře vymezena vůči okolnímu světu. Skrze takové symbolické vnímání světa vidíme často věci kolem sebe jako shluk opozic. Samozřejmě, většinu svého času jsme v symbolickém světě a v něm si tyto opozice entit neuvědomujeme. Pro uvědomění si těchto opozic potřebujeme mimo-symbolické vnímání, které je výborným nástrojem pro kritické nahlížení symbolismu. *Do jaké míry tyto dichotomické hranice mezi entitami učí naši mysl konfliktu?* Jen se zamyslete nad tím, jak často využíváme

---

⁴¹ Záznam z deníku 12. 1. 2016.

dichotomické hodnocení, jako například: *dobrý x špatný; hodný x zlý; velký x malý*. To jsou projevy dichotomického myšlení s ostrými přechody. Vizuální dichotomie (neboli vizuální konflikt) může přecházet do mentální dichotomie a ve výsledku tedy do mentálního konfliktu. Avšak v principu nejsem v tuto chvíli zatím schopný odpovědět na výše položenou otázku. Nevím, do jaké míry tyto dichotomie v symbolickém vnímání externí reality učí naši mysl konfliktu. Zatím pouze vím, že tu tento vliv může být a může být nemalý.

Jak bychom vnímali svět, když by neexistovala slova a symboly? Mimo-symbolický svět nám na tuto otázku není schopen plně odpovědět, protože je v něm přítomné naše podvědomí, které je do značné míry formováno symbolismem.

Pro lepší přehlednost můžeme vizuální reliéfy rozdělit do tří kategorií.

1. Přímý symbolický vizuální reliéf. To je takový reliéf, při kterém je mé vnímání světa symbolické. Jsem v symbolickém světě, zaměřím pozornost na určitou entitu a onu entitu označím daným slovem. Například tedy koukám na strom a ve své myslí (či nahlas) onu entitu označím jako strom. V tomto případě vytvářím přímý symbolický vizuální reliéf, nejsilnější ze všech reliéfů.

2. Nepřímý symbolický vizuální reliéf. I při tomto vizuálním reliéfu jsem v symbolickém světě. Pozorovanou entitu však daným slovem neoznačuji. Tento typ vizuálního reliéfu je pak zejména typický pro pozorování celé krajiny, kde pozoruji celé shluky entit. Jsem v symbolickém světě, pozoruji okolní svět, avšak entitu či entity neoznačuji. Celkový pohled funguje jako mnoho podvědomých vizuálních reliéfů, nebo lépe řečeno jako mnoho ohraničených věcí. Jedná se o mírnější vizuální reliéf, který je ovšem stále relativně silný, a to díky přítomnosti symbolismu.

3. Mimo-symbolický vizuální reliéf. Jsem v mimo-symbolismu a zaměřím svou pozornost na určitou entitu. Nelze ji však označit, protože žádná označení (slova a symboly) neexistují. Ona entita nemá ostré hranice, je plynule navázána na celkový obraz. Jedná se o vizuální reliéf, který jsem již dříve označil jako *přirozený vizuální reliéf*.

Něco jako nepřímý mimo-symbolický vizuální reliéf neexistuje, protože při absenci symbolismu a při absenci zaměření pozornosti na něco nám zbývá celkový obraz bez zřetelných hranic mezi entitami.

4. IDENTITA

Putoval jsem po stezkách mimo-symbolismu a neustále se snažil tuto zkušenost zapisovat ve světě symbolů. Byl jsem stále více fascinován zážitky ze světa za symboly. Nahlížel jsem svět kolem sebe a neustále jsem nacházel rozdíly mezi vnímáním symbolickým a mimo-symbolickým. Celý svět se skrze oba světy jevil tak zásadně jiný a mně bylo jasné, který svět má už od své podstaty lživější charakter. Putoval jsem a putoval, neustále a fascinován. Jednoho dne mi pak stezky mimo-symbolismu nastavily zrcadlo a zcela se změnil charakter putování. Nečekal jsem to a neplánoval. Jednoduše a v plné náhlosti přišla tato změna. Hlavním předmětem zájmu jsem se stal já sám. Stezky mě zavedly do míst, kde jsem již nepozoroval to, jak rozdílně vnímáme svět okolní. Dostal jsem se do míst, kde začalo bádání po pojmání sebe sama – sebepojetí. Ani nevím, proč jsem byl překvapen, když celá tato práce je de-facto o naší mysli. O naší mysli, která nazírá na okolní svět, a nyní o naší mysli, která nazírá na nás samotné.⁴²

Naše identita a naše sebeidentifikace (sebepojetí) hraje v našich životech velice důležitou roli. Zajímavé ale je, jak se naše sebe-nahlížení mění s tím, zda jsme v symbolickém nebo mimo-symbolickém světě.

Většinu času trávíme v symbolickém světě – alespoň já prozatím určitě. V symbolickém světě hraje naše identita (ego či nazírání sebe sama) klíčovou úlohu. Naše identita má původ výhradně v minulosti. Je výsledkem činů, které se odehrály v minulosti. Je výsledkem naší interakce s okolním prostředím, která se taktéž odehrála v minulosti a nikde jinde. Skrze minulé dění identifikujeme své dnešní já. Jak tedy můžeme vidět, tak minulost, při našem nazírání na externí realitu a sebe sama, hraje velice významnou roli.

---

⁴² „Identita je jev, který je výslednicí vzájemného vztahu jedince a společnosti. (...) Identita i svět jsou sociálně definovány a subjektivně osvočovány.“ (Berger a Luckmann 1999: 171 a 174).

V mimo-symbolickém světě se ovšem význam identity, tak jak ji známe, zcela rozpouští. Hlavní prostor dostává externí realita a my minimalizujeme její deformaci v našem vnímání. Pro fungování identity, tak jak ji známe, potřebujeme symbolismus. V mimo-symbolismu se rozsáhlá sebeidentifikace vytrácí. Nejsou zde přítomny myšlenky ani názory o sobě samém. Jediná sebeidentifikace v mimo-symbolickém světě je taková, že vnímám sebe sama právě v tuto chvíli na místě, kde se právě nacházím. Vnímám sebe tady a teď.⁴³ Toto je velice důležitá věc. Aby mohla fungovat rozsáhlá identita symbolického světa, tak je nutná neustálá kooperace mysli s minulostí. Symbolická identita je silně spjata s minulostí. V mimo-symbolismu se taková podoba identity rozpadá.⁴⁴ Zůstává podoba identity, která není zatížena minulostí téměř vůbec – pouze na bázi podvědomí.⁴⁵

Toto téma je dle mého názoru velice důležité. V mimo-symbolickém světě se zcela mění pojetí sebeidentifikace. Ve světle těchto zjištění se musím ptát: „Kdo doopravdy jsem?“ Symbolická identita je silný konstrukt. Každopádně, dekonstrukce sebe sama mě vážně baví...⁴⁶

Mimo-symbolismus se vyznačuje absencí slov. Mimo-symbolismus tedy postrádá slovo „Já“. To je taktéž velice důležitá věc pro symbolickou identitu. V mimo-symbolickém světě si samozřejmě uvědomujeme sebe sama, ale explicitně se tak

---

⁴³ „Tady a teď“ jsou dvě základní slova, která používá Eckhart Tolle (autor knih *Moc přítomného okamžiku, Ticho promlouvá atd.*). Tento autor například vyniká svou schopností psát hluboké myšlenky naprosto jednoduchým a srozumitelným jazykem. „Kdykoli jste pohrouženi v myšlenkách, vyhýbáte se realitě. Nechcete být tam, kde jste. Tady, teď.“ (Tolle 2003: 26).

⁴⁴ „Ego nemůže žít v přítomném okamžiku.“ (Tolle 2003: 71).

⁴⁵ Nakolik je v mimo-symbolickém světě přítomná minulost skrze podvědomí, je relativní. Záleží na jedinci a na úrovni „od-symbolizování“ a proniknutí do mimo-symbolismu.

⁴⁶ Poznámka pod čarou v deníku: *Do naší osobní symbolické identity se samozřejmě připlétá i identita skupinová, například národní, která je taktéž ustavena v minulosti. Národní vědomí dneška vychází z činů v minulosti.* / Zápis z 22. 4. 2016: Existence národa je závislá na existenci symbolického světa. Národ existuje ve formách slov, jazyka a obecné symboliky. Pokud tedy nejsme součástí symbolického světa, tj. tok myšlenek v hlavě ve formě slov a představ, pak národy ztrácí svou existenci. Národy existují v konstrukcích symboliky, která je umělá. Symboly pomáhají člověku předat určitou informaci a komunikovat, s objektivní realitou však nemají nic společného. Symbolický svět má pouze svou relativní důležitost pro dané sociální aktéry. Symbolismus je výmyslem, který nemůže vypovídat o reálné podstatě. Tolik k existenci národa.

neoznačujeme. Navíc, když sebe sama označím slovem (já), tak v mysli vytvářím vizuální reliéf, který mě více separuje od okolního světa (viz 3. VIZUÁLNÍ RELIÉFY).⁴⁷

Naše identita v symbolickém světě má tedy původ v minulosti a projevuje se v přítomnosti. To ovšem nutně neznamena, že naše identita má původ v nějaké objektivní minulosti.⁴⁸ Spíše tím mám na mysli, že naše identita má původ v tom, jak si minulost sami interpretujeme. Mezi tím, jak si minulost sami interpretujeme, a tím, jaká skutečně byla, může být často značný rozdíl. Navíc, naše mysl je selektivní, pamatujeme si určité věci. Tyto věci si různě interpretuje, tudíž zkresluje (záměrně, nezáměrně či podvědomě). Naše minulost je hluboce subjektivní záležitostí. Pokud tedy přemýšlím skrze symbolický svět, pak intenzivně prožívám svou subjektivitu. V mimo-symbolismu je do určité míry také přítomná subjektivita, a to skrze minulost, která je zapsána v podvědomí. Avšak mimo-symbolismus má tu vlastnost, že je stavěn na intenzivním prožitku externí reality, které jsme svým způsobem součástí. Prožívání subjektivity je tedy do určité míry odstraněno.⁴⁹

Pokud jsme v mimo-symbolismu, tak je naše osoba součástí externí reality a není od ní separována. Naše osoba je součástí celkového obrazu. Takový pocit mi poskytl jednoho dne mimo-symbolický svět. Bez existence ostrých hranic mezi entitami skrze označování (já, ty, ono, tamto atd.) entity jistým způsobem splývají, a to včetně nás samotných. Toto zjištění bylo vcelku důležité, protože ukázalo, jak symboly vytvářejí značnou oddělenost mezi námi a okolním světem. Mimo-symbolismus tuto tendenci nemá a naše osoba svým způsobem splývá s okolní realitou.

Johann Gottlieb Fichte (1762–1814) byl, mimo jiné, badatelem v oblasti subjektivity. Fichte konstatoval, že sebeidentifikace probíhá skrze vymezování se. „Jak Já, tak Nejá jsou – obě skrze Já a v Já – kladena jako vzájemně oboustranně omezená, tj. tak, že realita jednoho ruší realitu druhého, a naopak. (...) Já klade Nejá jako omezené skrze Já.“ (Fichte 2007: 39). Abych tedy mohl určit sebe, pak potřebuji

---

⁴⁷ Záznam z deníku 14. 2. 2016.

⁴⁸ Či identita skupinová v případě poznámky pod čarou výše.

⁴⁹ V mimo-symbolismu nejsou přítomny společenské role (např. syn, student, matka, malířka atd.). Nejsou přítomny ani druhy vlastnictví.

nějakou opozici. „*Já se klade jako určené skrze Nejá.*“ (Fichte 2007: 199). Tato teorie tedy tvrdí, že sám sebe určuji skrze ostatní – tedy skrze Fichteho *Nejá*. Já jsem já, protože nejsem nikdo z ostatních. Sebeidentifikace skrze vymezení se. Tedy nikoli sebeidentifikace skrze to, čím skutečně jsem, nýbrž skrze ostatní jakožto opozice. Identifikace skrze to, čím nejsem. „*Nemůžete poznat a stát se tím, čím jste, v nepřítomnosti toho, čím nejste.*“ (Walsch 1995: 111).⁵⁰ Pokud budeme mluvit o sebeidentifikaci v symbolismu, pak tuto rovnici shledáme do značné míry pravdivou. Tato rovnice ale již neplatí v případě mimo-symbolismu. Entity začínají postrádat pevné hranice a svět splývá. Začínáme postrádat spleť symbolickou identitu. Naše osoba se svým způsobem stává součástí externí reality a přestávají platit dichotomické opozice. Není se vůči čemu vymezovat, ale to ani není v tomto stavu třeba. V mimo-symbolismu nemám potřebu pevně ukotvit sebe sama jako vymezeného vůči něčemu nebo někomu. Nemáme potřebu se určit v tom významu, jako to potřebujeme ve světě symbolickém. Stejně tak se můžeme vrátit do kapitoly 3.1 *OSTŘÍ HRANICE MEZI ENTITAMI* a nahlížet přechod mezi věcmi skrze Fichteho koncept. Tehdy jsme probírali hranice kabelky a to, jaké má jasné a ostře vymezené hranice (*kabelka x vše, jen ne kabelka*). Stejně jako bylo určeno *Já* skrze *Nejá*, tak *kabelka* byla určena skrze *ne-kabelku*. Alespoň v našem symbolickém vnímání máme takovou tendenci dělat ostré hranice mezi věcmi. Byla kabelka a všude kolem byla její opozice, tudíž byla zcela jasně vymezena. Avšak stejně jako je tomu s identitou naší, tak je tomu i s entitami, jež vnímáme. Při přechodu do mimo-symbolismu hranice pozbyly svých jasností. Vše začalo splývat. Stejně jako přestal platit vzorec „*Já omezené skrze Nejá*“, tak přestal platit také vzorec „*kabelka omezená skrze ne-kabelku*“.⁵¹

Podobně jako výše zmíněný Fichte, tak i Hegel klade důraz na identitu něčeho skrze vymezování se. „*Ptáme-li se pak na rozdíl mezi něčím a jiným, ukazuje se, že obojí je jedno a totéž. Tato identita se latinsky označuje také výrazem „aliud-aliud“. Jiné je vzhledem k něčemu samo něčím, a podle toho také říkáme: „něco jiného“. Právě tak je na druhé straně to první něco vzhledem k jinému, určenému rovněž jako něco, samo*

---

⁵⁰ Neale Donald Walsh (*1943).

⁵¹ „*Všechno v přírodě je totožné nejen samo se sebou, ale také s totalitou přírody. Nic v přírodě se neodděluje od celku, nic si nedělá nárok na nezávislou existenci: tady jsem „já“ a tam je zbytek vesmíru.*“ (Tolle 2003: 83).

něčím jiným. (...) Tak se např. domníváme, že Měsíc, jenž je něco jiného než Slunce, by mohl jistě být, i kdyby Slunce nebylo. Ve skutečnosti má Měsíc (jako něco) své jiné na sobě samém, a to tvoří jeho konečnost.“ (Hegel 1992: 178). Opět zde tedy nalzáme identifikace skrze jiné. Měsíc má svou identitu díky existenci Slunce. Měsíc je tím, čím je, díky tomu, čím není. Kdyby neexistovalo Slunce, pak bychom Měsíc vnímali jinak, než nyní, když Slunce existuje. Měsíc vnímáme svým způsobem jako opozici Slunce. Fichte i Hegel mluví v podstatě tedy o tom samém jevu. Ustavení identity určité entity skrze jeho opozice, skrze to, čím není. Pokud je má identita ustavena skrze to, čím nejsem, pak logicky tyto opozice jsou obsaženy v mé identitě. Pokud by se určité opozice a prvky, vůči kterým se vymezují, změnily, pak by se měnila i má sebeidentifikace v závislosti na vymezovaném. Stejně jako by se tedy měnila identita Měsíce, pokud by Slunce přestalo existovat, tak se mění identita čehokoli jiného, pokud se mění to, proti čemu je ona identita ustavena. Avšak vše výše zmíněné platí opět pro symbolický svět. Stejně jako Fichteho myšlenku, tak i tu Hegelovu zakončíme stejným rozuzlením. Takováto funkce vymezování se je platná pro symbolický svět. Mimo-symbolismus nefunguje na principu vymezování se, mimo-symbolismus funguje na principu spoluexistence. Neexistují vymezující se protiklady. Nutné je zmínit to, že výše řečená identita Měsíce není identitou Měsíce jako takovou. Je to identita Měsíce, kterou mu přiřadil člověk v rámci symbolického světa – je to sociální identita Měsíce. Takové vnímání Měsíce nemá nic společného s realitou Měsíce. Oba autoři, Fichte i Hegel, nám však ukazují úžasným způsobem funkci identit v symbolickém světě. Symbolismus a mimo-symbolismus mají však dichotomický vztah, tudíž i tvorba identit je v obou světech zásadně jiná.

Mimo-symbolická identifikace je pouze taková, že vnímám sebe sama na místě, kde se právě nacházím. Mimo-symbolismus postrádá složité konstrukce symbolických identit. Identity a entity v mimo-symbolismu prostě existují a jsou. Nejsou něčím vůči něčemu. Existují a jsou.⁵²

4.1 ČAS

Pojetí času v lidském vnímání hraje zásadní roli. Budu zde probírat tři časové roviny, a to: přítomnost, minulost a budoucnost. Oba světy, symbolický a mimo-symbolický, operují s přítomností. Svým způsobem oba světy operují i s minulostí. Zásadní rozkol pak přichází ohledně budoucnosti.

Naše symbolické světy pojímají běžně používané časové roviny – přítomnost, minulost a budoucnost. Je ovšem relativní, která z rovin dostává v naší mysli přednost. Záleží například na jedinci a situaci. Někdy svou pozornost směřujeme k budoucnosti, někdy k minulosti a jindy prožíváme nejvíce přítomnost. Všechny tři roviny ovšem existují zároveň – má symbolická identita ve stejném čase pojímá *mou zkušenost minulou, mé aktuální bytí a mé směřování* (minulost, přítomnost a budoucnost). Nicméně pokud přemýšlíme o minulosti či budoucnosti, děje se tak výlučně v přítomnosti. Už výše jsem zmínil, že minulost je hluboce subjektivní záležitostí. Tudíž složka minulosti je silným promítáním subjektivity. Navíc, vezmeme-li v úvahu, že skrze minulost nahlížíme na přítomnost a přemýšlíme o budoucnosti, pak je jasné, že čas budoucí je konstrukce naší subjektivity. Aktivní přemýšlení o minulosti, přítomnosti či budoucnosti je možné pouze skrze symbolický svět. „*Zkušenost času je možná pouze*

---

⁵² **DVA PŘÍSTUPY K „JÁ“:** Můžeme nalézt dva základní přístupy k otázce sebepojetí. V sociálních vědách převažuje názor, že „já“ je neustále dynamicky utvářeno žitím ve společnosti. Součástí mého já je můj *habitus* – mé naučené vnímání a jednání. „*Já je něco, co prochází určitým vývojem; není zde od samého začátku, od narození, ale vzniká v procesu sociální činnosti a zkušenosti – vyvíjí se v daném jedinci jako výsledek jeho vztahu k tomuto procesu jako celku a k ostatním jednotlivcům v tomto procesu.*“ (G. H. Mead v Eriksen 2008: 57). Naproti můžeme nalézt jistý proud filozofického myšlení, které tvrdí, že tato naučenost není naše „já“ – to leží pod vrstvou této naučenosti. „*Když ztratíte spojení s vnitřním tichem, ztratíte spojení se svým já. (...) Vaše nejvnitřnější vědomí vlastního já, vědomí toho, čím jste, je neoddělitelné od ticha. To je onen pocit já jsem, který je hlubší než jméno a forma.*“ (Tolle 2003: 13). Ve své podstatě se dá říci, že první přístup reprezentuje symbolickou identitu a druhý přístup reprezentuje mimo-symbolickou identitu.

díky tomu, že existují kulturní, symbolické nástroje jejího uchopení.“ (Horský 2014: 33).⁵³

„V našem typu společnosti je čas znázorněn jako čára s šipkou na konci, kde jeden pohyblivý bod označovaný jako „přítomnost“ odděluje minulost od budoucnosti. Tento typ abstrakce je kulturním vynálezem, nic víc a nic méně. Hodiny v jistém smyslu čas neměří, ale vytvářejí.“ (Eriksen 2008: 293).⁵⁴

Mimo-symbolický svět a jeho prožitek je téměř výhradně zakotven v přítomnosti. Minulost je zde přítomna pouze v relativní formě podvědomí a budoucnost zde neexistuje vůbec. Pokud v mimo-symbolickém světě absentuje tok myšlenek ve formě slov a představ, pak zde budoucí čas neexistuje. Intenzivní přednost dostává přítomnost. Jedná se o intenzivní prožívání aktuální externí reality, které jsme součástí. Samozřejmě tuto aktuální externí realitu stále prožíváme jako aktuální individuální realitu, jelikož je zde přítomna relativní minulost ve formě podvědomí.

Symbolický svět tedy pojímá tři časové roviny, které v různých situacích zaujímají různou důležitost a intenzitu prožívání. Mimo-symbolický svět pojímá roviny pouze dvě, přičemž stěžejní rovinou je přítomnost. Mimo-symbolický svět je postaven na vnímání, myšlení v časových rovinách lze pouze skrze symbolismus. Naše symbolická identita pracuje zároveň (ať už pasivně nebo aktivně) se třemi časovými rovinami. Důležité ovšem je, že pouze jedna časová rovina je reálná – přítomnost. Minulost má relativní pravdivost – více je minulost o naší interpretaci než o skutečnosti. Budoucnost je pak ještě více abstraktnější a sněná. Z toho vyplývá, že naše symbolická identita je z větší části postavena na našem toku myšlenek v naší hlavě. Na tom, co si představujeme, o čem sníme, jak si co interpretujeme a co jak symbolickým světem označujeme. Mimo-symbolická identita však nemá podstatnou část svého ukotvení v abstraktních časech. Mimo-symbolická identita má stěžejní ukotvení v aktuální realitě. Tato sebeidentifikace není postavena na aktivním toku myšlenek, které jsou založené na minulosti a přemýšlení o budoucnosti. Relativní

---

⁵³ Jan Horský (*1963).

⁵⁴ „Ve společnostech tohoto typu (...) panuje všeobecné přesvědčení, že čas je něco, čeho může mít člověk hodně, nebo málo; že je to něco, co lze ušetřit; co je možné vyjádřit penězi a co lze měřit nezávisle na konkrétních událostech.“ (Eriksen 2008: 293).

důležitost minulost v rámci vnímání samozřejmě má, ale podstatně menší než v identitě symbolické. Symbolická identita je tedy primárně o tom, co se děje v naší hlavě, a méně o tom, co se děje kolem nás. Mimo-symbolická identita je spíše o tom, co se děje právě teď kolem nás, při relativní míře zkreslení skrze naše podvědomí.⁵⁵ Symbolické identity jedinců jsou často velice rozdílné a vymezené. Zážitky z mimo-symbolické sebeidentifikace jsou naopak popisovány jako podobné a stejnorodé (většinou meditujícími). Symbolická identita je přísně individuální a subjektivní záležitostí. Mimo-symbolická identita má však tendenci podobněji vnímat svět.

Budoucnost je abstraktní pojem, který nikdy neprotne. Minulost je přítomnost, jež pominula. V přítomnosti jsme neustále. Budoucnost je pak vždy jen budoucnost, je to čas nedosažitelný. Stále se ji snažíme dohnat, ale čím více zrychlujeme, tím více zrychluje i ona. Minulost uniká do mlhy a budoucnost je představována skrze tuto mlhu minulosti. Existence budoucího času je založena na naší zkušenosti, že po přítomnosti následuje další přítomnost. Jak život plyne, tak jsme si zvykli na existenci budoucí přítomnosti.

Budoucnost je tvořena a představována si na základě zkušenosti minulé či předpokladu a představ, jež jsou spjaty s minulostí. Ve svém důsledku nám minulost umožňuje předpokládat budoucnost. Například mohu jít do obchodu a na základě této zkušenosti minulé si mohu představovat a předpokládat příchod do onoho obchodu v budoucí přítomnosti. Technicky vzato však není budoucnost nic jiného než konstrukt. Budoucí čas neexistuje – respektive existuje jen v naší hlavě.⁵⁶ Budoucnost je o naší subjektivitě, která má kořeny v minulosti. Jsou to domněnky a představy. Existence tohoto času je založena na naší zkušenosti, že po přítomnosti následuje další přítomnost. Budoucnost je však abstraktní, sněný a nedosažitelný čas. Budoucí

---

⁵⁵ Symbolická identita je tedy spjata primárně se třemi časovými rovinami (minulostí, přítomností a budoucností), přičemž přísně vzato je pouze jedna časová rovina reálná (přítomnost) a zbylé dvě jsou značně zkreslené či fiktivní (minulost a budoucnost). Mimo-symbolická identita pak primárně pojímá jednu časovou rovinu – přítomnost – která je reálná. Sekundárně pak pracuje s jedním zkresleným či fiktivním časem (minulost). Většinu symbolické identity tedy tvoří časy neexistující, a to, co právě není, než to, co právě je, jako je tomu u mimo-symbolické identity.

⁵⁶ „Mnohé národy nečasují slovesa v budoucím čase. Jedním filozoficky rozumným vysvětlením tohoto jevu by mohlo být přesvědčení, že čas se rodí teprve v souvislosti s událostmi, a protože budoucí události ještě nenastaly, nemůže budoucnost vytvořit čas.“ (Eriksen 2008: 294).

přítomné se odehraje v přítomnosti, nikoli v budoucnosti. Minulé přítomné bylo přítomné a mohlo se odehrát pouze v přítomnosti. Vše se může odehrát pouze v přítomnosti a nikde jinde. Budoucí přítomné možná přijde, ale až se tomu tak stane, tak to bude jen a pouze přítomné. Budoucnost neexistuje.

Budoucí čas hraje v symbolickém světě důležitou roli. Skrze něj plánujeme, přemýšlíme, sníme, ale hlavně skrze něj někam směřujeme. V mimo-symbolickém světě tento čas neexistuje.⁵⁷ Minulý čas hraje v symbolickém světě taktéž zásadní roli, je skrze něj ustavováno subjektivní vnímání světa.⁵⁸ V mimo-symbolickém světě má však tento čas značně omezenou úlohu.

„Rozdělení života na minulost, přítomnost a budoucnost je jen umělé. Minulost a budoucnost jsou abstraktní pojmy. Minulost existuje jen ve vzpomínkách. To, na co vzpomínáte, je událost, která se stala teď, událost, na niž vzpomínáme teď. Budoucnost, jež přijde, je přítomnost. Takže pouze přítomný okamžik je skutečný.“
(Tolle 2003: 50).⁵⁹

Jsme bytosti, které mají schopnost zpřítomňovat minulost. Celá společnost je souhrnem individuálních minulostí. Jsme chodícími subjektivními historiemi. Tyto subjektivní historie pak promlouvají do přítomnosti. I ostatní živé často jedná na základě své subjektivní minulosti. Pes, srna či pták nahlíží svět skrze zkušenost

---

⁵⁷ Cílevědomost – tato lidská vlastnost v mimo-symbolickém světě neexistuje. Stejně tak neexistují další vlastnosti, které mají základ v budoucnosti. V mimo-symbolismu budoucnost neexistuje – nemůže tedy z ní nic pramenit.

⁵⁸ Fichte uvažuje o čase minulém takto: „Není pro nás jiná minulost, než je-li myšlena v přítomnosti. To, co bylo včera (abychom se vůbec mohli vyjádřit, musíme se však vyjadřovat transcendentně) není; je to výlučně potud, pokud v přítomném okamžiku myslím, že to včera bylo. Otázka: je tedy skutečně nějaký minulý čas? Je stejného druhu jako otázka: existuje tedy věc o sobě, nebo ne? Minulý čas je zajisté tehdy, jestliže nějaký čas jako minulý kladete a jestliže tuto otázku pokládáte, pak kladete minulý čas; jestliže jej nekladete, pak onu otázku nepokládáte, a pak pro vás žádný minulý čas není. Jde o velmi případný postřeh, jenž měl již dávno vést ke správným představám o idealitě času.“ (Fichte 2007: 257). Fichte tedy taktéž nahlíží minulý čas jako značně abstraktní.

⁵⁹ „Hegel rozumí přítomnosti jako chtění absolutna být při nás, ...“ (Benyovszky 1999: 52).

minulou. Ostatně i celá Země je ve své podstatě zpřítomňováním minulosti. Země je jedním velkým muzeem.⁶⁰

4.2 PROSTOR

Je velice zajímavé pozorovat mysl a to, jak funguje v symbolickém světě a v mimo-symbolickém světě. Oba světy nabízejí zcela jiné pojetí myšlení. Je až zarážející, nakolik oba světy proti sobě stojí v ostré opozici.⁶¹

V symbolickém světě naše mysl provádí mnoho mentálních úkonů. Naše mysl nežije a neexistuje jen v přítomnosti – navštěvuje minulost a také budoucnost (sněnou, předpokládanou atd.). Naše mysl tedy není vázaná v čase. Není však ani vázaná v prostoru. Kromě toho, že mysl nějakým způsobem pracuje s prostorem, ve kterém se nacházíme v tuto chvíli, tak mysl často pracuje i s jinými prostory. Většinou se jedná o zážitky či situace minulé. Na přítomné entity například nahlížím skrze zkušenost minulou. Může se také jednat o prostor, zážitky či situace budoucí (předpokládané, sněné atd.). Naše mysl tedy provádí veliké časoprostorové operace – ať už vědomě či podvědomě. Skrze tuto složitost a spletnost je pak značně deformované vnímání současného prostoru.⁶²

Jednoduše a stručně řečeno: V mimo-symbolickém světě je naše mysl fixována na tady a teď. Minulost je přítomná⁶³ pouze na bázi podvědomí. To, jak velkou úlohu

---

⁶⁰ „Na úrovni symbolismu pak jazykový znak dosahuje největšího odpoutání od „tady a teď“...“ (Berger a Luckmann 1999: 45).

⁶¹ Je to však vcelku logické, vzhledem k dichotomické definici obou světů.

⁶² Jazyk je „schopen „zpřítomnit“ různé objekty, které nejsou prostorově, časově a sociálně „tady a teď“ přítomny.“ (Berger a Luckmann 1999: 44).

⁶³ Slova „**minulost je přítomná**“ krásně vystihují problém subjektivity. Aneb nechat promlouvat minulost do přítomnosti. Nechat minulost zkreslovat to současné. To se týká jak symbolismu, tak mimo-symbolismu. Avšak jak už jsme si řekli, minulost má mnohem větší vliv v symbolismu.

při vnímání externí reality hraje podvědomí, je individuální. Záleží na jedinci. Záleží, jak hluboko do mimo-symbolismu pronikl.⁶⁴

Výše zmíněné je pojednání o prostoru jako o mentálním cestování v čase. Nyní se trochu blíže podíváme na symbolické vnímání přítomného prostoru. Prostor v symbolickém světě často vnímáme dichotomicky. Toto je naše zahrada, to vedle je zahrada sousedů – ostrý přechod. Hranice pozemků v symbolickém světě jsou dichotomické. Tyto prostory většinou vnímáme jako nepřímý symbolický vizuální reliéf (pokud je pozemek označen slovem, pak je přímým symbolickým vizuálním reliéfem). Pokud řídím automobil, pak je pro mě silnice důležitý nepřímý symbolický vizuální reliéf. Jedu po silnici a držím se v pravém pruhu. Pokud předjíždím, pak se v levém pruhu snažím držet co nejméně, protože v symbolickém světě tento pruh patří autům protijedoucím a já se zde nemám delší dobu zdržovat. Občas se díváme zvířatům, že nechápou symbolické hranice silnice a že na silnici nemají co dělat. Silnice je prostor, ze kterého jako řidič nesmím sjet. Je to nepřekročitelný a neopustitelný prostor po dobu jízdy. Pokud jako chodec vidím auto, pak vidím často symbol přepravy (zrychlené zdolání prostoru) či symbol určité prestiže. Prostor v symbolickém světě často vidím ve formě: *tam mohu a tam nemohu*. Zde je mi přístup odepřen, či by bylo symbolicky nevhodné narušit tento prostor. Naši psi často nechápou ono symbolické narušování prostoru a já se tomu dokonce občas dívám. Prostor obsahuje mnoho zdánlivých entit a z pohledu symbolického světa na některé sahat mohu a na jiné ne. Nemohu sahat na cizí mobil či obecně na cizí věci bez symbolického svolení. Prostor také často vnímáme jako soubory vlastnictví s ostrými přechody – *můj dům, tvůj dům, cizí dům*.

Velice důležitou věcí je také pohyb v prostoru. Pokud jsem v symbolickém světě, pak prostor například vnímám ve vztahu, kde se nachází můj dům. Kterým směrem se budu vracet a kterým směrem je moje domovina. Jdu určitým směrem, ale zároveň reflektuji to, že se budu muset určitým směrem vrátit. Budu se muset vrátit domů, tudíž přemýšlím o budoucím pohybu v prostoru ve vztahu ke svému bydlišti.

---

⁶⁴ Pojetí zpřítomňování mnoha prostorů skrze navštěvování minulosti či budoucnosti je sestaveno z deníkového záznamu ze 17. 2. 2016 (Ze záznamu, jehož přítomnost pominula. Tento záznam je tedy minulým přítomným. Z druhé strany je to však zpřítomňování minulého tím, že ho čteme teď.).

Stejně tak mohu nahlížet mapu. Mapa pro mě bude mít konotaci ve smyslu bydliště. Jinou konotaci bude mít mapa Evropy pro mě a jinou pro někoho, kdo žije v Japonsku. Pokud pak budu o prostoru přemýšlet na úrovni představ, pak také často nahlížím okolí ve vztahu k bydlišti. Dům sousedů si budu představovat z pohledu od našeho domu. Pokud budu přemýšlet o místě vzdáleném dva kilometry, pak o tomto prostoru přemýšlím ve vztahu k bydlišti a ve směru od bydliště. Ne nutně vždy, ale často.

Často přemýšlíme, zda je do prostoru rozumné vstoupit. Nemyslím teď, že vyhodnocuji, zda je společensky vhodné narušit či vstoupit do nějakého prostoru. Mohu například jít po cestě směrem do nějakého bodu. V cestě však bude bláto a já si nebudu chtít zašpinit boty. Budu hledat alternativu a onu špinavou cestu raději obejdu. Často tedy nahlížíme prostor ve smyslu kulturní racionality, tedy ve smyslu specifického symbolického světa.

V mimo-symbolickém světě mají všechny entity v prostoru sjednocenou hodnotu. V symbolickém světě však určité věci v prostoru shledáváme důležitějšími než jiné, dle naší subjektivity. Například náš mobilní telefon se nám může v symbolicky pojatém prostoru jevit jako důležitější než květina. V symbolicky pojatém prostoru totiž může mobilní telefon tvořit část naší identity.

4.3 MYSL A JEJÍ ZÁTĚŽ

Myšlení v symbolickém světě je často náročný mentální proces. Mysl je často zatížena přemýšlením (tokem myšlenek) či například podvědomou interpretací toho, co vidíme (pěkné auto, ošklivá budova, náročný den). V mimo-symbolickém světě má naše mysl mnohem více času na odpočinek. Pracuje spíše pasivně než aktivně. Nechává působit okolní svět, ale neutváří ho. Neprovádí jeho konstrukci tak, jak je to typické pro symbolický svět.⁶⁵

---

⁶⁵ Poznámka pod čarou v deníku: **Počítač** – představme si počítač a křivku jeho vytiženosti. Pokud pracuje mnoho programů, tak je jeho zatížení veliké – například se může pohybovat kolem 80 %. Pokud ale tyto programy vypneme, tak se jeho zatížení (zatížení paměti a procesoru) rapidně sníží – například na 3 %.

Symbolický svět nazírá externí realitu a při tomto nazírání provádí její konstrukci skrze časoprostor, symboly obecně, habitus atd. Tato konstrukce je aktivní a nepřetržitý proces.

Mimo-symbolický svět nazírá externí realitu. Případná konstrukce probíhá skrze podvědomí, které má relativní vliv na zkreslování externí reality.

Zbytečné myšlení: Dnes jsme u přítelkyně doma. Původně jsme měli v plánu, že dnes něco podnikneme. Zachvátila ji ale chřipka, celý den tedy pospává. Uvědomil jsem si, že je dobře, že zde mám svůj počítač. Mohu na něm alespoň pracovat. Následně jsem kolem tohoto rozvinul celou síť myšlenek. Přemýšlel jsem nad tím, že kdybych si s sebou nepřivezl počítač včera, tak bych teď musel sednout do auta a dojet si pro něj, abych měl zde na čem pracovat. Následně jsem se zarazil. Přemýšlel jsem nad něčím, co bylo zcela absurdní. Ztrácel jsem čas přemýšlením o nesmyslu.

Pozorování své mysli je při tomto výzkumu klíčové. Pozorování svého toku myšlenek nám může ukázat mnohé. V každém našem dni dokážeme najít spoustu příkladů zbytečného myšlení. Už je ale relativní, co je zbytečné myšlení. Co do něho patří a co ne. Například by se mohl najít nějaký matematik či fyzik, který by sociální vědy či celou filozofii označil za zbytečné myšlení.⁶⁶

4.4 POCITY A EMOCE

Během včerejšího večera a dnešního dopoledne se zcela zhroutily plány na dovolenou. Díky tomu mě zachvátila celkem špatná nálada, kterou bych ve světě symbolů nazval asi jako smutek a lítost. Utápění se v těchto pocitech mi po nějaké době přišlo docela absurdní. Při přechodu do mimo-symbolického světa mě tyto emoce během jediného momentu opustily. Najednou jsem neshledával žádný důvod ani podmět, proč cítit smutek a lítost. Jediné, co jsem v tuto chvíli vnímal, bylo, že jsem do hrnce naléval polévku.

---

⁶⁶ Tato podkapitola je sestavena z deníkových záznamů ze 17. 2. 2016.

Tento přechod ze symbolického světa do mimo-symbolického jsem nedělal poprvé, výsledek mě tedy nepřekvapil. Vždy mě ale dokáže překvapit síla, efekt a okamžitost, se kterou se dokáží oprostít z běžně žitého světa – symbolického světa.

Právě v emocích je vidět silný rozdíl mezi symbolickým a mimo-symbolickým světem. Smutek a lítost (stejně jako mnoho jiných emocí) mají svůj původ a kořen v minulosti. Pro aktivní prožívání těchto emocí potřebujeme symbolický svět. Pro symbolismus je také charakteristický neustálý tok myšlenek, který zde – stejně jako v celém symbolickém světě – hraje klíčovou roli. Tyto emoce prožíváme skrze minulost – neustále tuto minulost rozebíráme v mysli. V mimo-symbolismu ale minulost téměř neexistuje (pouze ve formě podvědomí). Proto je logické, že v mimo-symbolickém světě přestáváme tyto emoce intenzivně prožívat.

Je velice zajímavé, jak inspirativní dokáže být pozorování vlastních emocí. Ještě zajímavější snad je, jak skrze mimo-symbolický svět vidíme častou vykonstruovanost našich emocí.⁶⁷

Na počátku kapitoly 3.4 VNÍMÁNÍ ZNÁMÉHO PROSTŘEDÍ jsem se ptal na to, zda mají negativní emoce tendenci pramenit ze symbolického světa. Ta samá kapitola ukázala spíše opačný výsledek. Tedy že symbolický svět nabízel pozitivnější emoce než svět mimo-symbolický při nahlížení mého rodného města. Ovšem výše uvedený záznam již onu hypotézu potvrdil. Symbolický svět zde nabízel negativní emoce a pocity skrze pitvání minulosti. Mimo-symbolický svět mně naopak pomohl se od takových emocí oprostít. Umožnil mi oprostít se od minulosti a od jejího pitvání. Mimo-symbolismus mi pomohl uklidnit se, uvolnit se. Toto je vcelku běžný příklad toho, jak skrze symbolický svět vnímáme svou individuální realitu. Naše přítomné bytí je pak zaměstnané rozebíráním minulosti, kterou stejně nezměníme. „*Proud myšlenek má ohromnou sílu, která vás snadno táhne s sebou. Každá myšlenka předstírá, že je strašně důležitá a každá se snaží zaujmout veškerou vaši pozornost.*“ (Tolle 2003: 24).

Vezměme si například strach a jeho fungování. Strach často funguje skrze sféru symbolického světa. Jsme například v noci sami doma a můžeme slyšet určité zvuky. Skrze symbolický svět se například můžeme domýšlet, že se jedná o zloděje. Skrze tuto

---

⁶⁷ Záznam z deníku 15. 2. 2016.

domněnku vytvořenou v symbolickém světě jednáme a strach může nabírat na intenzitě. Velká část emocí získává svou důležitost skrze symbolický svět a skrze domýšlení se.

Je velice zajímavé uvažovat nad lidským chováním. Lidské chování a jednání je často založeno na sledu emocí a pocitů. Velká část emocí potřebuje pro svoji funkci symbolický svět. Identita symbolická a mimo-symbolická má zcela jiný charakter. Obě identity pracují jinak s časem, prostorem a sebezpojetím.

Dále můžeme například uvažovat o bolesti. Když nás něco bolí – psychicky či fyzicky – tak vnímáme svět kolem nás skrze onu bolest. Svět je bolest a utrpení. Bolest fyzická je společná jak pro symbolismus, tak i pro mimo-symbolismus. Interpretace se ale liší. V symbolickém světě mohu oné bolesti přikládat určité významy, interpretovat ji a přemýšlet, co bude dál, v čase budoucím. V mimo-symbolismu však mohu bolest pouze vnímat, nikoli ji interpretovat. Pokud pak budu mluvit o bolesti psychické, tak ta pro svou existenci potřebuje symbolický svět.

Pokud budu cítit štěstí, pak celý svět bude odrážet tento pocit. Svět bude šťastí. Takto bych mohl pokračovat dále.

5. TEORIE VNÍMÁNÍ EXTERNÍ REALITY

Aplikovatelnost výzkumu: *V poslední době jsem se setkal s řadou námitek na tento výzkum. Kritizováno například je, že takto postavený výzkum podléhá těžké subjektivitě, bude nepoužitelný a neaplikovatelný. V podstatě, že si tam můžu napsat, co chci, protože do mého terénu – do mé hlavy – nemůže nikdo vstoupit. Tudíž nikdo nemůže potvrdit či vyvrátit závěry takové práce.*

Všechny výše uvedené námítky (spolu s výzkumným paradoxem) jsou zcela na místě. Má snaha je, aby byl výzkum široce aplikovatelný. Výše uvedené námítky mi ukázaly, že je třeba tuto otázku řešit. Je třeba tento sektor konkrétně promyslet. Pokud by totiž byl tento výzkum neaplikovatelný, pak by byl k ničemu.⁶⁸

Symbolický svět každého jedince podléhá těžké subjektivitě a je velice těžko proniknutelný pro někoho jiného. Pokud externí realitu popisujeme skrze náš symbolický svět, pak taková práce je opravdu složitě aplikovatelná a je skrz na skrz protkaná subjektivismem. Na druhou stranu to ovšem neznamená, že bychom nebyli schopni poukázat na určité vzorce fungování symbolického vnímání.

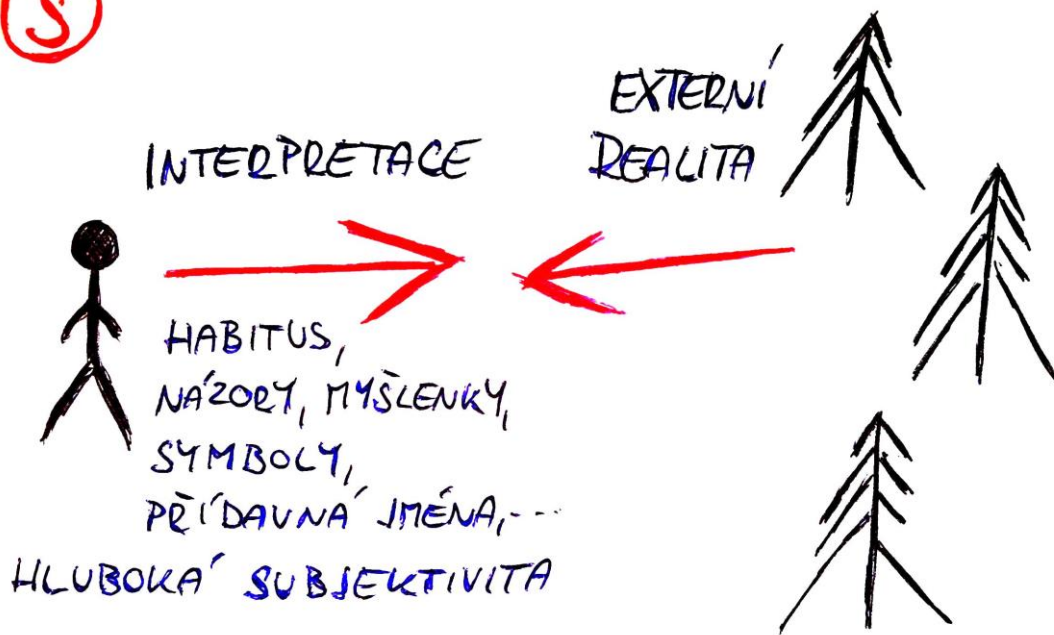
Mimo-symbolický svět nabízí zcela jiné vnímání externí reality. Zde je kladen důraz na takové vnímání, které je založeno na intenzivním prožitku externí reality při co nejnižší možné míře zkreslení skrze naši osobu. Vzdáváme se interpretací a celého symbolického světa. Vzdáváme se myšlení. Je přítomné pouze vnímání externí reality. Jediný deformant externí reality je naše podvědomí.⁶⁹

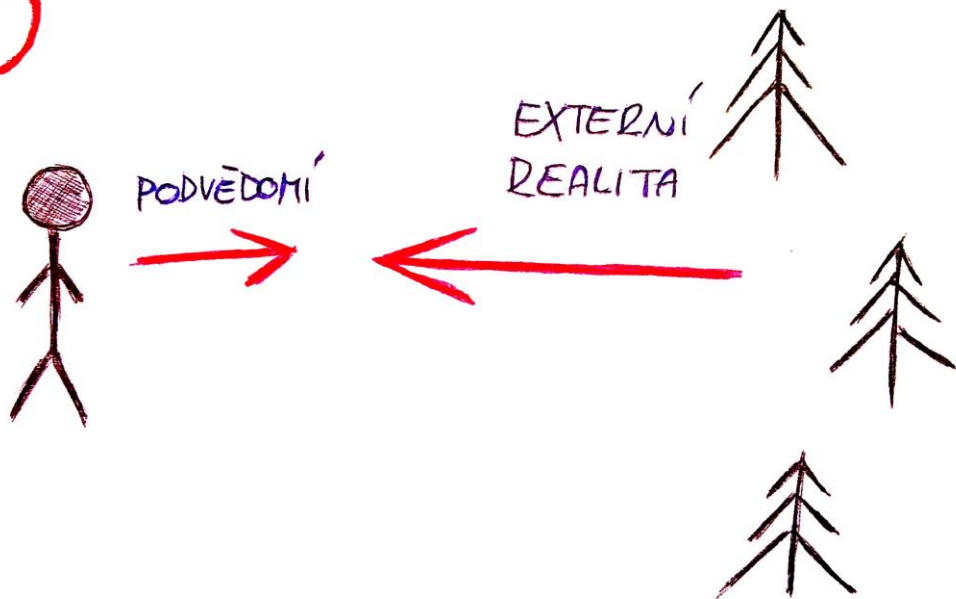
⁶⁸ Záznam z deníku 8. 1. 2016.

⁶⁹ „Protějškem vnějšího hluku je vnitřní hluk myšlení. Protějškem vnějšího ticha je vnitřní ticho. (...) Všimněte si, že když vnímáte ticho, tak nemyslíte na nic. Uvědomujete si, ale nemyslíte.“ (Tolle 2003: 14).

⑤

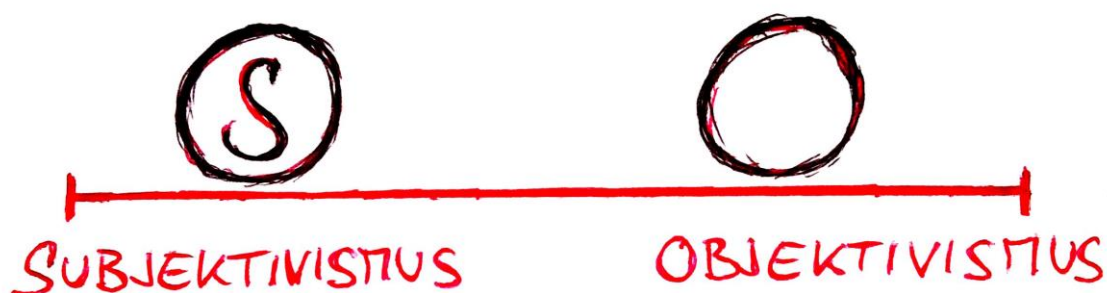
⑥

Obr. 5: Vnímání. Symbolické vnímání je plné přemýšlení a interpretace – vědomé i nevědomé. V mimo-symbolickém světě vnímáme pouze skrze základní smysly a skrze podvědomí, které je relativním reprezentantem minulosti.

Symbolismus a mimo-symbolismus nabízejí zcela odlišné vnímání externí reality i zcela odlišné vnímání sebe sama. Symbolické světy jedinců jsou těžko proniknutelné, tudíž je i takřka nemožné pochopit jedincovo vnímání externí reality v symbolismu. Je složité pochopit jeho konotační struktury a jeho vnímání světa. Ostatně i sám onen člověk by těžko popisoval své konotační struktury a to, jak vidí svět. Mimo-symbolismus má ovšem ohnisko zájmu v prožívání aktuální externí reality, jejíž jsme součástí. Odpadá velké množství subjektivních faktorů a velká část subjektivního vnímání. Mimo-symbolické vnímání externí reality může být podobné, či téměř stejné, mezi všemi lidmi. Neříkám stejné, ale to, že se takovému stavu můžeme blížit. Mimo-symbolické vnímání externí reality je deformováno pouze skrze podvědomí, ale nikoli skrze aktivní vědomou složku. Takové vnímání reality má tendenci přibližovat se k objektivnímu vnímání externí reality. Zdůrazňuji, že mluvím o tendenci přibližovat se, nikoli o úplném protnutí mýtické objektivity.

Z výše zmíněného usuzuji, že mimo-symbolický svět a jeho výzkum má, na rozdíl od symbolického světa, širokou aplikovatelnost. Mimo-symbolický svět a jeho univerzálně platné rysy nám jsou schopné ukazovat podstatu jak mimo-symbolismu, tak symbolismu.

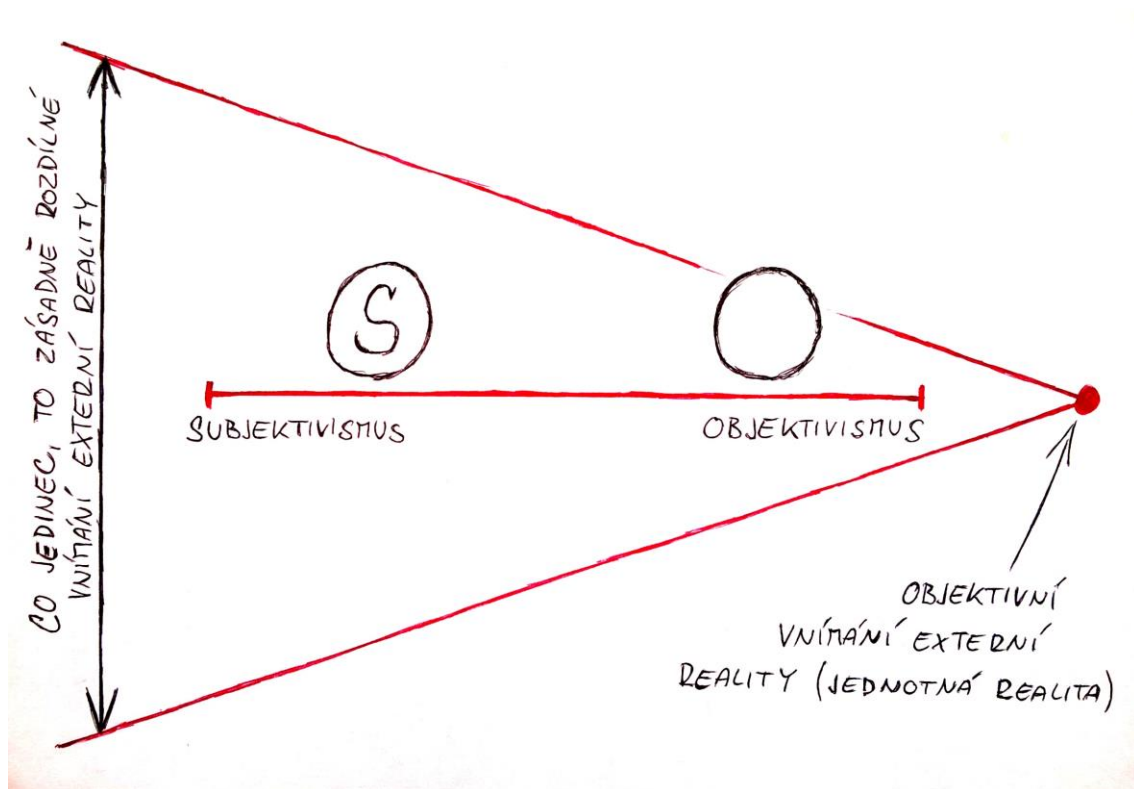
Obr. 5.1: Symbolický a mimo-symbolický svět v základním grafu. Symbolismus se ze své podstaty nachází hlouběji v subjektivismu. V mimo-symbolismu opouštíme část naší subjektivity a jsme blíže objektivismu než v symbolickém světě.

Tento obrázek nyní ještě trošku doplníme. Jak již bylo řečeno, oba světy mají dichotomický charakter. Symbolický svět podléhá subjektivitě, naproti tomu mimo-symbolismus je založen na intenzivním prožitku externí reality. Symbolický svět každého jedince je individuální, velice subjektivní a velice těžko proniknutelný. Čím více opouštíme symbolismus, tím více také opouštíme neprostupné hlubiny subjektivismu. Krajní prožívání symbolického světa inklinuje k hluboké subjektivitě. V tomto stavu to znamená, že co jedinec, to zcela odlišná interpretace externí reality. Naopak krajní a hluboké prožívání mimo-symbolismu nás směřuje blíže k objektivitě. K úplnému dosažení nám brání naše podvědomí. Pokud ale toto vezmu až do krajního extrému, pak mohu tvrdit, že nejkrajnější a nejhlubší prožívání mimo-symbolismu nás dovede k univerzálnímu a objektivnímu vnímání externí reality. V tomto stavu to znamená, že mnoho jedinců může zažívat *jednotné vnímání externí reality*. Tedy že vnímají externí realitu dle stejného vzorce, nikoli, že všichni stojí na stejném místě a „*vidí to samé*“. Úplné dosažení univerzálního a objektivního vnímání externí reality je jakýsi mýtický ideál. Stav takřka nedosažitelný. Krajní stav mimo-symbolismu znamená oproštění se od svého podvědomí. Stav, kdy Buddha dosáhl osvícení. Mýtický ideál kdesi v dáli.⁷⁰

---

⁷⁰ Z určitého nazírání lze k podstatě subjektivity přistupovat následovně: *Subjektivita je už logicky obsažena v pozici, ze které pozoruji. Subjektivní úhel pohledu. Člověk stojící vedle mě bude externí realitu a určité entity nahlížet z trochu jiného úhlu. Jedná se o subjektivní úhel pohledu. Můj pohled je zákonitě univerzální – já vidím tebe a ty vidíš mě. Subjektivní nazírání objektivního*. Nicméně, v této práci nepracuji se subjektivitou v tomto smyslu chápání. Se subjektivitou zde pracuji ve významech zkresení na úrovních symbolického světa, habitu a podvědomí. V tomto pojetí tedy lze při dosažení mýtického osvícení nahlížet externí realitu objektivně, i když daný úhel pohledu bude vlastní jen mně. I když se bude lišit nahlížení, jednou více zleva a podruhé více zprava, tak lze vnímat v tomto stavu externí realitu objektivně. Tedy vnímat externí realitu dle stejného vzorce. Tolik k pojetí subjektivity.

Obr. 5.2: Rozšířený graf symbolismu a mimo-symbolismu. V krajním pravém bodě grafu je jednotné vnímání – **jednotný vzorec vnímání**. Pro dosažení takového bodu musíme být nejen v mimo-symbolickém světě, ale obnáší to také absolutní oproštění od vlastního podvědomí. Pokud lze vůbec něčeho takového dosáhnout, pak jen velice složitě. Jedná se totiž o oproštění od symbolů a z určitého úhlu pohledu také o oproštění od sebe samého (oproštění od téměř celé své identity – zůstává pouze identita „já jsem tady a teď“). Pro snazší orientaci v grafu můžeme krajní pravou pozici značit jako **Omax** (maximální objektivita) a krajní levou pozici jako **Smax** (maximální subjektivita). Samozřejmě Omax a Smax jsou jen určité orientační a abstraktní body. V praxi lze jen složitě stanovit, kde v grafu se určitý jedinec nachází, a ještě více utopické je o někom říci, že dosáhl určitého maximálního bodu.

Pokud budeme mít například deset jedinců a všichni se v případě obrázku výše budou pohybovat v krajní levé pozici, pak jejich individuální reality budou značně rozdílné. Čím více by se vnímání těchto jedinců blížilo pozici vpravo, tím více by se jejich individuální reality přibližovaly. V určitý moment by se jejich vnímání a individuální reality v jistých částech dotýkaly. Čím více vpravo, tím více by se jejich vnímání prolínalo. Pokud by se oněch deset jedinců dostalo až do oné mýtické pozice, do krajní pravé pozice, pak by jejich vnímání a jejich individuální reality byly jednotné. *Jednotné vnímání externí reality*. Nutné je také přihlídnout k tomu, že symbolické světy pojímají různé vnímání externí reality s ohledem na kulturní odlišnosti. Z toho hlediska tedy může být určitá externí realita nahlížena velice podobně v mimo-symbolismu (s relativním vlivem podvědomí), avšak může být nahlížena zcela odlišně

v symbolismu nejen s ohledem na podstatu symbolů jako takových, ale i s ohledem na to, že symboly produkují rozdílné kulturní světy. V mimo-symbolismu však kulturní světy, jakožto produkty symbolů, přestávají existovat a vnímání dané externí reality získává jednotnější ráz.⁷¹

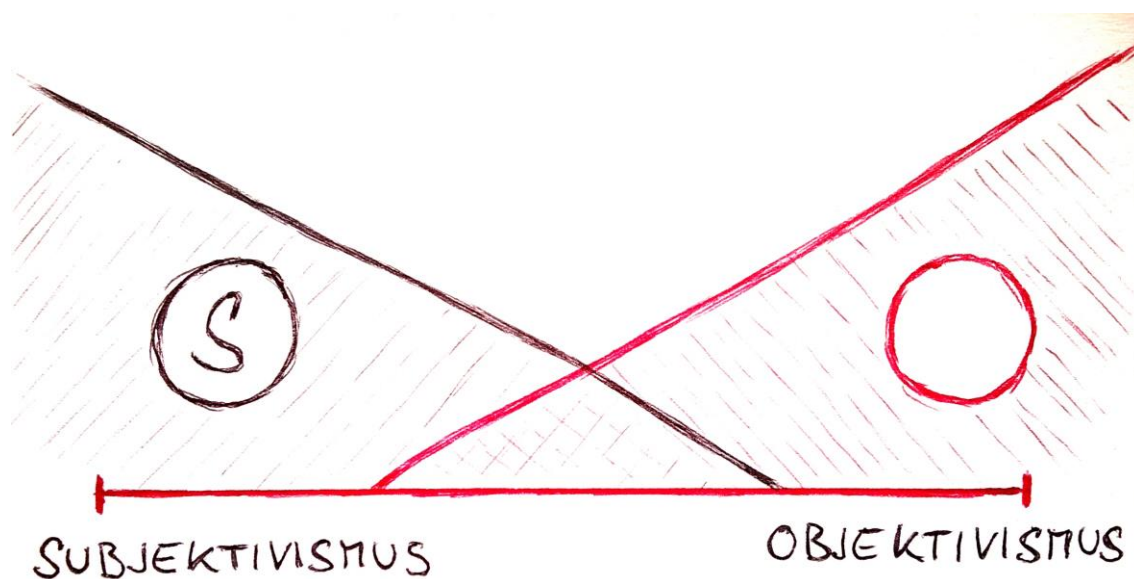
Podívejme se ještě nyní na koncept *psychické jednoty lidstva*. Tento koncept říká, že všichni lidé na Zemi jsou si velice podobní, psychické rozdíly vytvořila kultura. „*Vychází z předpokladu, že vrozené vlastnosti lidí jsou na celém světě přibližně stejné. Neznamená to, že všichni lidé jsou stejní, ale spíše, že vrozené rozdíly nemohou za kulturní odlišnosti.*“ (Eriksen 2008: 279). V průběhu celé práce je více či méně řečeno, že rozdíly mezi lidmi stojí především na symbolickém charakteru. Na různých symbolických světech a na různých individuálních realitách, které produkuje zejména symbolismus. Mimo-symbolismus odstraňuje symbolickou identitu, výrazně oslabuje kulturní naučenost, výrazně oslabuje habitus. V mimo-symbolismu jsme blíže *psychické jednotě lidstva* než v symbolismu. Vyšše jsem říkal, že čím více se v grafu blížíme doprava, tím více se blížíme objektivnímu a jednotnému vnímání. Zmiňoval jsem, že dosažení úplné objektivnosti je jakýsi mýtický ideál v podobě Buddhy dosahujícího osvícení. Pokud bychom tento stav chtěli nazvat alespoň trochu méně abstraktně a trochu více v termínech sociální antropologie, pak bych řekl, že onen mýtický ideál je právě ona *psychická jednota lidstva*. Čím více se vzdalujeme symbolismu, čím více se noříme do hlubin mimo-symbolismu, tím více se blížíme psychické jednotě lidstva. Symbolickým světem se tomuto bodu vzdalujeme a mimo-symbolickým se mu zákonitě přibližujeme. Jelikož se v této práci snažíme přibližovat psychické jednotě lidstva, tedy zhruba jednotnému vnímání externí reality i sebe sama, pak má tato práce velikou platnost i aplikovatelnost.

Jak už jsem také zmínil dříve – symbolismus a mimo-symbolismus nemají ostré hranice. Přejít mezi světy je plynulý. Oba světy se mohou prolínat. Některé věci či entity mohu ve svém pohledu označit a jiné ne. Na některé entity mohu uplatnit

---

⁷¹ Kulturní světy zůstávají opět v relativní míře v podvědomí, přičemž se ale blížíme mýtickému pravému bodu – *osvícení*. Onen krajní stav by ale vyžadoval absolutní oproštění od našeho podvědomí jako posledního zbytku naší subjektivity.

zákony symbolického světa a na jiné zákony mimo-symbolického světa. Mezi oběma póly je celá škála možností a pozic, kde se lze nacházet. Mohu uplatňovat v počátku zmíněný takzvaný *střední stav* či celou řadu jiných možností směřujících více k symbolismu nebo mimo-symbolismu. Celý náčrt je jen obrazný a těžko bych v něm našel sám sebe. Nevím, jak daleko se pohybuji v poli mimo-symbolismu, když jsem v mimo-symbolickém světě.⁷²

Obr. 5.3: Plynulý přechod mezi světy a úroveň jejich intenzity. Přechod mezi světy může být plynulý a často i nezáměrný a neuvědomovaný. Lze také uplatňovat jakýsi pomyslný „střední stav“, jak již bylo zmíněno v počátku textu. Každý z nás není pevně zakotven v určitém bodě tohoto grafu, naopak. Každý z nás během dne kmitá v různých škálách grafu – většinou je to však neuvědomovaný a nezáměrný proces. V rámci této práce jsem se však snažil pozorovat toto kmitání dle určité situace a záměrně jsem přecházel mezi světy (záměrně jsem se snažil pohybovat po pomyslném grafu).

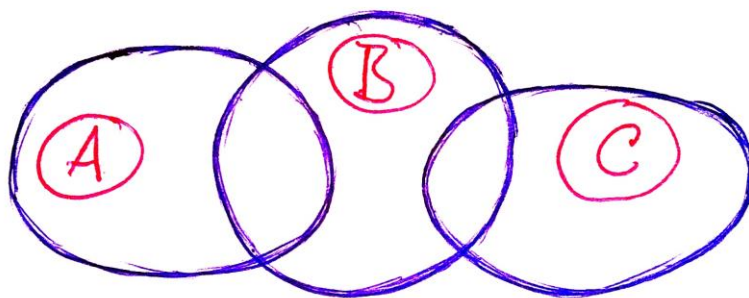
⁷² Je zajímavé, že když lidé kolem mluví, tak nám to zabraňuje opustit symbolický svět, protože naše mysl je nucena neustále dekodovat známé symboly.

5.1 ROZŠÍŘENÁ TEORIE INDIVIDUÁLNÍ REALITY

V této podkapitole se již dostáváme do hlubokého teoretizování. Tato sekce je zde spíše pro zajímavost a k zamyšlení. V kapitole 2. *INDIVIDUÁLNÍ REALITA* jsem popisoval to, jak je ona *individuální realita* tvořena skrze *subjektivitu* a *symbolický svět* nebo skrze *podvědomí* v případě *mimo-symbolického vnímání*. V této části budeme navíc drobně teoretizovat se složkou *externí reality*. Budu teoretizovat s tím, jak se vjem externí reality zapracovává do nás samotných.

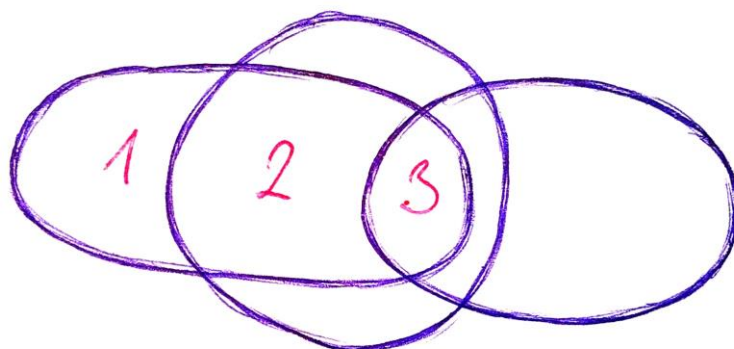
K zamyšlení tedy předložím dvě interpretační verze. Jedná se pouze o teorie, jelikož níže popsané aspekty nemám podložené a zjištěné skrze své vnímání.

Interpretační verze 1 – přenos: V mimo-symbolismu je externí realita vnímána skrze podvědomí (podvědomí = subjektivita bez existence symbolického světa). V symbolismu je externí realita vnímána skrze subjektivitu. Dále ji subjektivita interpretuje do symbolů – do slov, představ, systému konotací atd.

Obr. 5.1.1: Teorie vnímání externí reality – Přenos. A. Externí realita. B. Podvědomí (v případě mimo-symbolismu) nebo subjektivita (v případě symbolismu). C. Symbolický svět.

Interpretační verze 2 – skládání filtrů: Máme zde tři složky: 1. Čistá externí realita; 2. Subjektivita (podvědomí v případě mimo-symbolismu); 3. Symbolismus. V případě mimo-symbolického vnímání překládáme přes externí realitu filtr podvědomí. V symbolickém vnímání pak přes externí realitu překládáme filtr subjektivity a přes něj překládáme filtr symbolického světa.

Obr. 5.1.2: Teorie vnímání externí reality – Skládání filtrů. 1. Externí realita. 2. Filtr subjektivity nebo relativní filtr podvědomí v případě mimo-symbolismu. 3. Filtr symbolického světa.

5.2 MIMO-SYMBOLICKÁ ANTROPOLOGIE

Moc bych si přál, aby výzkum mimo-symbolického světa neskončil pouze touto prací, která jenom velice letmo rozčeřila vody mimo-symbolismu. Jedním z cílů této práce je zformovat něco, co by se dalo nazvat jako **Mimo-symbolická antropologie**. Pevně věřím v důležitost výzkumu mimo-symbolického světa a tudíž si myslím, že by se takový směr bádání měl usadit pod křídly antropologie. Mimo-symbolická antropologie tedy zkoumá od-symbolizovaného člověka nebo alespoň od-symbolizovaného do určité míry. Úplné od-symbolizování by znamenalo zbavení se podvědomí a dosažení onoho mýtického bodu *osvícení*, či, vzato z druhé strany, navrácení se do stavu *psychické jednoty lidstva*. Cílem tohoto podoboru by bylo zbavovat člověka symbolického myšlení (alespoň do určité míry) a bádát po základu člověka. Mimo-symbolická

antropologie však nezkoumá pouze mimo-symbolismus. Jsem přesvědčen, že skrze mimo-symbolický svět (a bádání v něm) dokážeme lépe pochopit světy symbolické. Tudíž lze v mimo-symbolické antropologii považovat mimo-symbolismus za nástroj ke zkoumání symbolismu. Mimo-symbolická antropologie může být cílem (*kdo jsme?*) a může být nástrojem (*jak fungují symbolické světy?*).

Je mnoho důvodů pro existenci právě takového podoboru antropologie. Jednak zkoumáme původní nastavení člověka a vnímání (sebe sama i okolí) bez symbolů. Takové zkoumání má tedy ontologický charakter. Zkoumáme samotné bytí člověka. Pátráme po tom, kdo doopravdy jsme. Dále skrze takovou antropologii dokážeme lépe porozumět symbolickým světům a jejich konstrukci. Mimo-symbolická antropologie je úžasným nástrojem pro dekonstrukci lidského myšlení a lidských světů v symbolismu. Mimo-symbolická antropologie má dále nesporný význam například pro lingvistickou antropologii a pro její bádání, nakolik vlastně jazyk ovlivňuje lidské myšlení. Věřím, že uplatnění takového podoboru je opravdu široké, a je už jedno, zda se pro někoho mimo-symbolická antropologie stane cílem (*zkoumání mimo-symbolismu*) či nástrojem pro *zkoumání symbolismu*.

V této práci hrála stěžejní roli *auto-antropologie*. Myslím, že je pro každého sociokulturního antropologa důležité, aby prošel dekonstrukcí sebe sama. Skrze takovéto sebepoznání pak dokážeme lépe nahlížet a pozorovat okolní svět. Zjistíme, jak moc je naše chování naučené (symbolické), a o to více porozumíme chování ostatních lidí. Pochopíme lépe sami sebe jakožto pozorovací nástroj antropologie. Nicméně si však nemyslím, že by mimo-symbolická antropologie měla zůstat pouze u auto-antropologie. Výbornými respondenty by mohly býti například děti, jejichž symbolické myšlení je v raných fázích formování. Úžasné u dětí je mimo jiné pojetí času. Mnoho dětí označuje veškeré minulé dění například jako „*včera*“ a teprve se učí ve svém symbolickém světě uchopit pojetí času dané společnosti. Můžeme zkoumat skupinu meditujících lidí a ptát se na to, zda je jejich vnímání externí reality jednodušší, než ve světě symbolickém. Můžeme podrobněji zkoumat další rysy takového vnímání.

Jedním z možných potenciálů mimo-symbolické antropologie by také mohlo být potvrzení či vyvrácení existence něčeho, čemu se obecně říká „*duše člověka*“. Pokud by duše neexistovala, pak by absolutně od-symbolizovaní lidé měli dosáhnout stejného základu. Opět raději zdůrazňuji, že absolutní od-symbolizování (dosažení osvícení či navrácení se do psychické jednoty lidstva) je opravdu téměř nedosažitelný stav. V praxi mimo-symbolické antropologie se tedy spíše jedná o blíženi se, než o absolutní dosažení tohoto stavu. V teoretické rovině se ale můžeme ptát na to, zda je plně od-symbolizovaný člověk *tabula rasa* (nepopsaný list), nebo zda něco jako *tabula rasa* neexistuje. Pokud by duše existovala, pak bychom zde měli diskuzi o tom, nakolik je platná a využitelná koncepce psychické jednoty lidstva, a antropologické bádání by opět nabralo širší dimenzi bádání. Mimo-symbolická antropologie by pak mohla mít snahu zkoumat ne jenom tento život. Ale i v případě existence duše jsem přesvědčen, že onen od-symbolizovaný člověk vnímá svět (jehož je součástí) jednotněji. Symbolický svět je příliš velkým deformantem vnímání.

Mimo-symbolická antropologie se tedy snaží člověka od-symbolizovat – v rámci možností a v rámci stanoveného cíle. Snaží se člověka zbavovat naučeného vnímání a zvnitřnělé kultury – tedy habitu. Skrze mimo-symbolismus dokážeme lépe chápat světy symbolické a člověka jako takového. Mimo-symbolická antropologie se snaží oslabovat *émické vnímání* (kulturně naučené vnímání) externí reality a sebe sama. Například státní hymna je z hlediska *émického vnímání* velice důležitá a není to jen tak ledajaká hudba a má pro nás určitou důležitost. Z pohledu *étického vnímání* (objektivně měřitelné) se však jedná jen a pouze o určitý zvuk, hraný určitými nástroji – nic víc, nic míň. *Émické vnímání* je tedy kulturně naučené a je kulturně důležité – hraje určitou důležitost v symbolických světech. Zatímco všechny rozdíly jsou *étického* charakteru (jsou objektivně měřitelné), pak jen některé jsou charakteru *émického* (mají kulturní důležitost). Mimo-symbolismus nám s větším odstupem umožňuje nahlížet na ono *émické vnímání* a dává nám jiný úhel pohledu pro jeho nahlížení. V mimo-symbolické antropologii se snažíme přibližovat *étickému vnímání* a díky tomu lépe chápeme to *émické*.

Určité chování a jednání má význam v daném kulturním prostředí – v daných symbolických světech. Tudíž takovému chování a jednání může býti porozuměno (nebo

neporozuměno = špatně porozuměno) v symbolismu. Skrze mimo-symbolismus nelze interpretovat symbolické chování a jednání. Tudíž nemůžeme pochopit jeho symbolický význam. Mimo-symbolismus nám však dává odstup, nadhled a novou dimenzi vnímání. To nám umožňuje nahlížet symbolické světy z jiné perspektivy – z *druhého břehu*.

Jeden z hlavních představitelů *symbolické antropologie*, Clifford Geertz (1926–2006), napsal své pojetí kultury: „*Pojetí kultury, které já zastávám (...) je v podstatě sémiotického charakteru. Domnívá se společně s Maxem Weberem, že člověk je zvíře zavěšené do pavučiny významů, kterou si samo upředlo, považují kulturu za tyto pavučiny a její analýzu tudíž nikoli za experimentální vědu pátrající po zákonu, nýbrž za vědu interpretativní, pátrající po významu.*“ (2000: 14). Záměrem Geertze bylo pátrat po tom, jaký význam mají pro člověka jednotlivá vlákna této pavučiny – tedy jaký význam mají pro člověka různé kulturní prvky (do kterých se zavěsil). Geertz pátral po významu, *nikoli po základu* – tedy jak byly ony kulturní prvky vytvořeny. Naší snahou v mimo-symbolické antropologii bude vymotávat člověka z oné Geertzovy pavučiny a zbavovat ho oněch symbolů, zbavovat ho kultury. Budeme pátrat spíše po základu, po zdroji a vzorcích fungování symbolického světa. Budeme člověka zbavovat jeho naučenosti, jeho habitu, a směřovat k základu – k mýtické psychické jednotě lidstva. Pokud budeme chtít, pak ovšem taktéž můžeme mimo-symbolickou antropologii použít pro lepší pochopení významů symbolických světů, kulturních světů – pro takové pochopení však musíme proniknout zároveň více do daného symbolického (kulturního) světa... *Mimo-symbolická antropologie jako cíl (výzkum člověka zbavovaného symbolů) a mimo-symbolická antropologie jako nástroj (lepší pochopení symbolických světů včetně našeho vlastního).*

Věřím, že bádání v mimo-symbolismu teprve započalo a že tímto textem nekončí. Věřím ve velký potenciál tohoto nástroje. Mým přáním je, aby mimo-symbolická antropologie našla své zastánce, kteří by pomohli tento navržený podobor antropologie dále prohlubovat. *Aplikovatelnost a využitelnost je takřka neomezená.*

5.3 OSTATNÍ ZÁPISY

1. Absence symbolické komunikace: Mimo-symbolismus postrádá formu komunikace, tak jak ji běžně známe a používáme. Mluvení, čtení a psaní patří mezi základní prvky symbolického světa – skrze ně předáváme a získáváme informace. K běžně známé komunikaci potřebujeme symboly. Mimo-symbolismus logicky postrádá symbolickou komunikaci mezi lidmi, postrádá složité komunikační sítě mezi lidmi. Jelikož neexistuje běžná komunikace, neexistují také spousty emocí, domněnek a informací, jež z běžné komunikace vychází.

Je v mimo-symbolismu vůbec možná nějaká komunikace? Jak by vypadala komunikace bez symbolů? Lze vůbec myslet bez symbolů nebo lze jen vnímat?⁷³ V mimo-symbolickém světě de-facto absentují běžné mezilidské vztahy. Možná ale vznikají vztahy mnohem hlubší.

Zdá se, že vztah člověka k člověku je mezi oběma světy značně dichotomický. V symbolickém světě používám komunikaci nebo obvykle o jiném člověku přemýšlím v symbolech. Mimo-symbolismus neumožňuje ani jedno. V mimo-symbolismu tedy chybí hutný prvek informací a jednání v tak zásadní otázce, jako je přístup člověka k člověku.⁷⁴

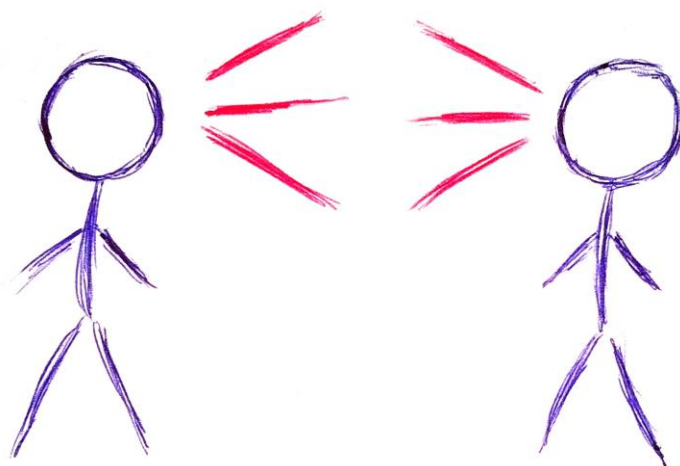
---

⁷³ V průběhu práce již bylo řečeno, že aktivní přemýšlení je možné pouze skrze symbolismus. Mimo-symbolismus je postaven na vnímání. Pro myšlení a přemýšlení potřebujeme symbolický svět.

Oxford Dictionary (2012): „Myslet (myslí, myšlení, mysl) 1. Mít svůj názor, domněnku nebo ideu o někom či o něčem; 2. Směřovat svou mysl k někomu nebo něčemu; 3. (pomyslet na/přemýšlet o) Brát v úvahu nebo uvažovat; 4. (pomyslet na/přemýšlet o) Zvažovat možnosti či výhody (např. on přemýšlí o odchodu do Ameriky); 5. (pomyslet na) Přivolat něco na mysl. (...) Myšlení – osobní ideje a názory.“ V anglickém originále pak: „**think** v. (**thinks, thinking, thought**) 1 have a particular opinion, belief, or idea about someone or something. 2 direct your mind towards someone or something. 3 (**think of/about**) take into account or consideration. 4 (**think of/about**) consider the possibility or advantages of: he was thinking of going to America. 5 (**think of**) call something to mind. (...) **thinking** n. a person's ideas or opinions.“

⁷⁴ „Nejdůležitějším prostředkem udržování (sociální) reality je konverzace. Na jedincův každodenní život můžeme pohlížet jako na neustálé působení konverzačního aparátu, který soustavně udržuje, proměňuje a rekonstruuje jedincovu subjektivní realitu. (...) Všichni, kteří používají tentýž jazyk, představují pro jedince v nejširším slova smyslu lidi, kteří udržují (sociální) realitu. (...) Aby byl konverzační aparát schopen subjektivní realitu účinně udržovat, musí být jeho vliv trvalý a důsledný. Narušení trvalosti a důslednosti tohoto působení totiž znamená ohrožení dané subjektivní reality.“ (Berger a Luckmann 1999: 150–151).

Objektivně existující instituce – například *Univerzita Pardubice*⁷⁵ – může být v různých symbolických světech vnímána různě. Někde může mít pozitivní a jinde negativní konotaci. Tato konotace je často utvořena mezilidským jednáním a komunikací, které jsou typické pro symbolismus. Mimo-symbolismus postrádá *la langue a la parole* (řeč v mysli a řeč realizovanou).⁷⁶

Obr. 5.3: Komunikace

2. „Vzájemné vztahy mezi pojmy a symboly vytvářejí konkrétní kulturní vesmír, v němž lidé uvažují a jednají.“ (Eriksen 2008: 62).

3. Můžeme v mimo-symbolismu lépe poznat ostatní lidi či bytosti?⁷⁷

4. Co když jsou právě slova příčinou konfliktů ve světě?⁷⁸

---

⁷⁵ V mimo-symbolickém světě objektivně existuje univerzita pouze ve formě budov. Instituce jsou výtvořeny symbolických světů a existují pouze v symbolických světech. Instituce (například Univerzita Pardubice) je tedy objektivně existující v symbolickém světě.

⁷⁶ Záznam z deníku 2. 3. 2016.

⁷⁷ Záznam z deníku 15. 2. 2016.

⁷⁸ Poznámka z listopadu 2015.

5. V mnoha filozofických tradicích a náboženstvích nalezneme, že *vše je jedním*.⁷⁹
6. Emoce jsou v mimo-symbolismu více bezprostřední.⁸⁰
7. Láska je nepopsatelná, protože je myslí neuchopitelná.⁸¹
8. V obou světech je prožívání sexu odlišné. V mimo-symbolismu není tolik svázán pravidly, je více spontánní, nepředvídatelný a bez rámce. Také je to intimnější a bezprostřednější zážitek.⁸²
9. Subjektivní realita se neustále dynamicky mění. Externí realita přitom často zůstává nezměněna.⁸³
10. Celý život je de-facto o interpretaci externí reality.⁸⁴
11. Z knihy **Sociální konstrukce reality** (Berger a Luckmann 1999): „*Přestože je možno říci, že člověk má svou přirozenost, ještě více platí výrok, že člověk buduje svou přirozenost, či jednoduše, že člověk vytváří sám sebe.*“ (53); „*Charakter osobnosti jako sociálního produktu není omezen jen na určitou konfiguraci, s níž se jedinec ztotožňuje jako se sebou samým (například je „mužem“ tím určitým způsobem, kterým je tato identita definována a utvářena v dané kultuře), ale zahrnuje v sobě i všestranné psychologické vybavení, jež slouží jako přídavek k tomuto danému uspořádání (například „mužské“ emoce, postoje, dokonce i tělesné reakce). Samo sebou se rozumí, že organismus a zejména osobnost nemohou být správně pochopeny mimo daný sociální kontext, v němž se formovaly.*“ (54); „*Sociální řád je výtvořem člověka, či přesněji řečeno, je člověkem neustále vytvářen*“ (55); „*Člověk je schopen vytvořit svět a pak ho prožívat jako něco jiného, než lidský výtvor ... (...) Výtvor zpětně ovlivňuje svého tvůrce. (...) Společnost je výtvořem člověka. (...) Člověk je výtvořem společnosti.*“ (63–64); „*Symbolické světy jsou sociálními výtvoři s vlastní historií. (...) Symbolický svět dává řád subjektivnímu chápání životní zkušenosti.*“ (98); „*Být dítětem, být*

⁷⁹ Poznámka z listopadu 2015.

⁸⁰ Záznam z deníku 8. 1. 2016.

⁸¹ Záznam z deníku 24. 6. 2013.

⁸² Záznam z deníku 15. 2. 2016.

⁸³ Záznam z deníku 14. 2. 2016.

⁸⁴ Záznam z deníku 12. 2. 2016.

dospívajícím, být dospělým a tak dále – každá z těchto životních fází je legitimizována jako forma existence v symbolickém světě. (...) Z podstaty procesu socializace vyplývá, že subjektivní identita je velmi nestálá záležitost.“ (100); Aby si jedinec zachoval víru, že je skutečně tím, za koho se považuje, vyžaduje nejen nepřímé stvrzování své identity, kterého se mu dostává dokonce i při těch nejběžnějších každodenních kontaktech, ale rovněž přímé a emocionálně zbarvené stvrzování, které mu poskytují pro něj významní druzí.“ (148); „Žít ve společnosti s sebou samo o sobě nese neustálý proces pozměňování subjektivní reality.“ (154).⁸⁵

12. „Jde-li o sociální svět, slova jsou skutečnými tvůrci věcí, neboť vytvářejí konsenzus o jejich existenci a smyslu, obecné cítění, názor – doxa –, chápaný všemi jako samozřejmý.“ (Bourdieu 1998: 96).

13. „Způsob, jakým jednatel sám sebe prezentuje, jej zavazuje k určitému způsobu chování a vyžaduje od něj, aby se vzdal všech náznaků, že je něčím jiným.“ (Goffman 1999: 17).

14. Kritika konzervativního pohledu: Během výzkumu jsem se často setkával s kritikou této práce (proto je důležité se alespoň krátce i o tomto zmínit). Někdy se jednalo o kritiku konstruktivní – tvořivou. Častěji se pak jednalo o kritiku konzervativní – nikoli tvořivou. A právě o jedné takové konzervativní kritice bych se rád zmínil. Během Interpretačního semináře (kde každý během kurzu prezentoval svou práci) jsem byl podroben značné kritice. Kritika byla vznesena ve třech rovinách: 1. *Antropologie by neměla jít tak do hloubky*; 2. *Tento výzkum je mimo antropologii, jelikož main-stream antropologických výzkumů má jinou povahu*; 3. *Mně nepřísluší tento výzkum dělat. To přísluší filozofům, kteří navíc studují filozofii již řadu let.* Výše zmíněné body nenesou příliš mnoho znaků tvořivé kritiky jako spíše právě kritiky konzervativního pohledu. Proč by měla být jakákoli věda ovlivněna tím, jak mnoho může pronikat do hloubky? K čemu by byla jakákoli věda, pokud by nemohla jít do hloubky? Proč by aktuální main-stream dané vědy měl definovat její hranice? O čem jiném je sociální

---

⁸⁵ Pozn.: Autoři pojmají symbolický svět spíše ve smyslu skupinovém než individuálním. Berger s Luckmannem popisují symbolický svět spíše jako existující realitu symbolů, ve které žije určitá sociální skupina. V tomto textu pracuji se symbolickým světem spíše jako s individuální realitou odehrávající se v hlavě (přičemž je samozřejmě tato individuální realita zásadně ovlivněna okolním sociálním prostředím).

antropologie, když ne o člověku ve společnosti, a proč by se striktně filozofie a antropologie měly dělit, když jsou to disciplíny tak mnoho provázané a spolu neoddělitelně koexistující? Různé vědy se mezi sebou značně překrývají a existují vzájemně a provázaně – bez jasných hranic a od sebe navzájem čerpající. A proč bychom měli takto konzervativně nahlížet na to, kdo může dělat jaký výzkum. Možnost filozofovat nepřísluší pouze úzké, studované, skupině lidí. Filozofovat může každý – kdokoli chce. Například filozofování dětí by nám mohlo ukázat velice zajímavé způsoby myšlení a nahlížení. Proč by o ontologii nemohl filozofovat dělník na stavbě? Mohl by mít vůbec někdo právo určovat, kdo o čem může filozofovat? Právo rozhodovat, kdo o čem může přemýšlet? Také nám to však ukazuje to, jak daná věda může mít pro každého rozdílnou konotaci. Každý sociální antropolog bude ke své vědě přistupovat trochu odlišně a pojímat ji více či méně jinak. Sociální antropologie (stejně jako cokoli jiného) je vnímána různě, nikoli jednoduše. Proto pravděpodobně byla vznesena ona kritika výše – pro daného člověka možná představovala existence této práce rozpor s tím, jak vnímá antropologii (jednalo se o ohrožení individuální konotace). Pro mě osobně je pak sociální antropologie svým způsobem jakousi aplikovanou filozofií.⁸⁶

15. „*Možnosti člověka jsou omezeny jeho představivostí. (...) Neexistuje žádná překážka, kterou bychom si nemohli vytvořit!*“ (Novych 2001: 113).

16. Můžeme rozlišovat **mezi objektivně existujícím v symbolickém světě a objektivně existujícím v mimo-symbolickém světě**. Objektivně existující v mimo-symbolickém světě (mimo-symbolická realita a skutečnost) je to, co není závislé na naší existenci a existuje samo o sobě. Mimo-symbolické objektivně existující je to, co vnímáme našimi smysly, nikoli však už to, jak to interpretuje náš habitus či podvědomí (to už je individuální či skupinová realita). Většina takto objektivně existujícího je však našimi smysly neuchopitelná, tudíž námi nevnímatelná. Objektivně existující v symbolickém světě (symbolická realita a skutečnost) je to, co je ustaveno skrze symboly a skrze společenskou dohodu jako objektivně existující (institute, státy, společenské funkce, role atd.). Není to však už naše osobní konotace a chápání dané

---

⁸⁶ Zápisk z 8. 2. 2017 (kritika vznesena 7. 4. 2016; předběžný text sepsán 10. 4. 2016; pojetí sociální antropologie jako aplikované filozofie ze dne 29. 12. 2012).

symbolické reality nebo skutečnosti – to už je opět individuální realita. Výše zmíněné objektivně existující potřebuje pro svou existenci symbolický svět, taková existence stojí a padá se symbolickým světem. Objektivně existující (či realita a skutečnost) byla v této práci pojímána z hlediska mimo-symbolického.⁸⁷

17. Přesný překlad mezi dvěma jazyky je velice složitě dosažitelný. Přeložená věta může být ohledně termínů přeložená naprosto bez chyby, ale mezikulturně nesou stejné termíny relativně různé významy a okruhy toho, na co ukazují: dům, člověk, zákon, spravedlnost, láska či bůh. Pro tyto termíny mohu najít ekvivalent v jiném jazyce, nicméně mezikulturně „stejně“ slovo pojímá jiné významy a myšlenky (konotace). Pojímá nestejný okruh, na co onen termín odkazuje a na co už ne. Nemusí se jednat pouze o mezi-jazykový překlad. Angličtina je světový jazyk a používá ho mnoho kultur, národů či skupin. A jak jsme četli celý tento text – stejné slovo má jinou konotaci pro každého jedince zvlášť. Tedy ve své podstatě něco jako synonymum neexistuje.⁸⁸

18. Dichotomie – Symbolické světy mají přímou inklinaci k dichotomiím: *Ano a ne; moje a ne-moje; Evropa a Asie; život a smrt; země a nebe; muž a žena*. Je však důležité si uvědomit, že symbolický svět je na těchto dichotomiích přímo postaven. Symbolický svět potřebuje rozlišit mezi entitou a ne-entitou (resp. jinou entitou). Je podstatou symbolismu pevně něco od něčeho rozlišit a je jeho podstatou udělat mezi těmito věcmi ostré hranice. *Dichotomie je samou podstatou symbolismu.*⁸⁹

19. Zvuky v symbolickém světě. Vezměme si například vyzvánění mobilního telefonu, na které jsme naučeni reagovat. Z hlediska našeho symbolického vnímání jde o velice důležitý zvuk. Zvuk, který volá přímo nás (pokud někdo kolem nás nemá stejnou melodii vyzvánění) a je spojen přímo s naší osobou. Po nějaké době tento zvuk, tato melodie, zvnitřní a dostává se stále hlouběji do sfér podvědomí. Naše mysl má pak tendenci preferovat určité tóny před jinými – skoro jako by je naše mysl hledala, očekávala, předpokládala a předvíдалa. Posloucháme například nějakou hudbu a může se nám stát, že slyšíme zvonit náš telefon. Pak ale zjistíme, že to není telefon, ale určitá

---

⁸⁷ Zápis z 27. 4. 2016.

⁸⁸ Zápis z 11. 7. 2016.

⁸⁹ Zápis z 9. 5. 2016.

melodie v oné skladbě, která ani není totožná s hudbou vyzvánění, pouze zdánlivě podobná. Pokud slyším onu melodii vyzvánění, pak onen zvuk má konotaci mého telefonu a tato melodie vyjadřuje přímou propojenost mezi mnou a jím. Tato melodie však nemá konotaci pouze mobilu, ale například i modré barvy. To protože mám displej tónovaný do modra. Určitá hudba či melodie je tak propojena nejen s určitou entitou (mobilem), ale i s určitou barvou (modrá).⁹⁰

20. Jak v symbolickém, tak v mimo-symbolickém světě můžeme mluvit o *fyzičném pojetí minulosti*. Pád na zem nás do budoucna nutí se této zkušenosti vyvarovat. Popálení o oheň kdesi v minulosti nás podvědomě v přítomnosti nutí být v blízkosti ohně obezřetnější.⁹¹

21. Co je racionální? Racionalita je kulturně podmíněna – je tedy podmíněna symbolickým světem. Jednání, které by se někomu na nějakém místě mohlo zdát jako racionální, se může někomu jinému na jiném místě jevit jako zcela iracionální. Logika a vzorce myšlení jsou kulturně naučené. Náš habitus obsahuje naučený styl racionality. „*Racionální – 1. Na základě rozumu nebo logiky: racionální vysvětlení. 2. Schopnost myslet rozumně a logicky.* (Oxford Dictionary 2012).⁹² Existuje něco jako mimo-symbolická racionalita? To nevím, ale v mimo-symbolismu nelze aktivně myslet.⁹³

22. Vnímání probíhá ve dvou rovinách (jak již bylo řečeno v počátku textu). První rovinou jsou smyslové vjemy a druhou rovinou je mentální interpretace. Skrze naše smysly je nám umožněno vnímat určité spektrum (určité omezené množství) externí reality a náš habitus tyto vjemy interpretuje (selektuje, deformuje atd.). „*Vnímání – 1. Schopnost vidět, slyšet, nebo si být něčeho vědom skrze smysly. 2. Způsob chápání nebo interpretování něčeho.*“ (Oxford Dictionary 2012). Svými smysly vnímáme objektivní prvky externí reality (*primární vnímání*), habitus následně svou interpretací vytváří individuální realitu (*sekundární vnímání*). Primárně vnímáme svět kolem nás

---

⁹⁰ Zápis z 9. 5. 2016.

⁹¹ Zápis z 11. 7. 2016.

⁹² „*rational* adj. **1** based on reason or logic: a rational explanation. **2** able to think sensibly or logically.“ (Oxford Dictionary 2012).

⁹³ Zápis z 8. 2. 2017.

a sebe samotné, habitus pak tyto vjemy interpretuje skrze symbolický svět. Habitus rozdělí svět na entity, rozpozná barvy, zvuky, pachy. Některým smyslovým vjemům habitus přisuzuje větší důležitost než jiným – některé selektuje, jiné se dostávají do popředí (do zájmu vnímání habitu). Habitus navíc neustále mentálně pracuje s časem a prostorem – s tím, co není „*tady a teď*“ – a skrze to deformuje *primární vnímání*. V mimo-symbolickém světě je přítomno taktéž *sekundární vnímání* – avšak pouze v relativní intenzitě. Jelikož v mimo-symbolismu nejsou přítomny symboly, pak je zde přítomna pouze relativní míra subjektivity (či habitu) v podobě *podvědomí*. V mimo-symbolismu je tedy právě ono *podvědomí* zodpovědné za *sekundární vnímání*.⁹⁴

23. Je dobré *symbolickým světům (a zejména tomu svému) přisuzovat relativní důležitost*. Symbolický svět je nástroj, není realitou. Symbolické světy nevypovídají o podstatě reality ani o podstatě nás samotných. Slovy nemůžeme postihnout naši podstatu, stejně jako slovy nemůžeme postihnout povahu světa. Symbolický svět je fiktivní realitou – je pouhým, avšak mocným, nástrojem. Přisuzovat symbolickým světům (a zejména tomu svému) relativní důležitost má veliký význam. Symbolický svět najednou není absolutní pravdou (vypovídající o světě kolem nás a o mé osobě – jako součásti onoho světa), je pouhým nástrojem. Svým myšlenkám přisuzujeme relativní důležitost – jsou nástrojem, nikoli realitou. Ve výsledku dáváme relativní význam a důležitost sobě samému – své symbolické identitě. Zkušenost mimo-symbolismu nám dává velikou sílu relativizovat symbolismus. V přítomnosti mimo-symbolismu cítíme, že symbolický svět není reálný a není ani důležitý – je pouhým nástrojem. Mimo-symbolismus má mocnou sílu – co jiného nám dokáže zrelativizovat středobod našeho vesmíru, nás samotné, naši symbolickou identitu, kterou budujeme celý život. *Mimo-symbolismus jako ona perspektiva z druhého břehu téže řeky*.⁹⁵

24. „Člověk je nutný, je částí osudu, náleží k celku – není, co by mohlo naše bytí souditi, měřiti, srovnávati, odsuzovati, neboť to by znamenalo celek souditi, měřiti, srovnávati, odsuzovati... Vždyť není ničeho mimo celek!“ (Nietzsche 2001b: 37).

---

⁹⁴ „**perception** n. **1** the ability to see, hear, or become aware of something through the senses. **2** a way of understanding or interpreting something.“ (Oxford Dictionary 2012). / Zápis 10. 2. 2017.

⁹⁵ Zápis 12. 2. 2017.

25. „Co všechno se nazývá láskou. – Chtivost a láska: jak rozdílné pocity v nás probouzí každé z těchto slov! – a přece by mohlo jít o týž pud, jen dvakrát pojmenovaný, ...“ (Nietzsche 2001a: 42).

26. „Láska k jednomu je barbarství: neboť se děje na úkor všech ostatních. I láska k bohu.“ (Nietzsche 1996: 67).

27. „Život není argument. – Přizpůsobili jsme si svět, abychom v něm mohli žít – předpokládáním těles, čar, ploch, příčin a následků, pohybu a klidu, formy a obsahu: bez těchto článků víry by dnes nikdo nedokázal žít! Avšak proto nejsou ještě ničím dokázaným. Život není žádný argument; k podmínkám života by mohl patřit i omyl.“ (Nietzsche 2001a: 111).

28. „Měli bychom se konečně vymanit z osidel slov!“ (Nietzsche 1996: 21).

29. Z knihy **Pátá dohoda** (Miguel Ruiz 2010): „Vy víte, že většina našich vědomostí není skutečná – celá symbolika není skutečná – a tak mi nevěřte, nevěřte sami sobě a nevěřte nikomu jinému. Pravda nepotřebuje, abyste v ní věřili; pravda jednoduše je a žije dál, ať už v ní věříte nebo ne. Lži potřebují, abyste v ně věřili.“ (117); „Všichni do jisté míry lžeme, avšak nikoli proto, že lhát chceme. Příčinou jsou symboly, které jsme se naučili, a způsob, jakým je používáme.“ (118); „Já představuji pouze jednu polovinu poselství, tou druhou polovinou jste vy. Já jsem zodpovědný za to, co říkám, ale nejsem zodpovědný za to, co chápete. Vy jste zodpovědní za to, jak poselství pochopíte a co s ním uděláte, protože vy přiřazujete význam každému slovu, které slyšíte. Právě teď si na základě svého osobního poznání interpretujete to, co říkám. (...) A můžete si vytvořit domněnku, že to, co si sdělujete, je to, co jsem měl v úmyslu říci já, ale to neznamena, že vaše domněnka je pravdivá. To, co říkám, si můžete vyložit špatně.“ (121–122); „Nevěřit sami sobě představuje obrovskou výhodu, protože většina toho, co jste se naučili, není pravda. Vše co znáte, celá vaše realita, není nic jiného než symboly. Ale vy nejste tou hromadou symbolů, které ve vaší hlavě hovoří.“ (123); „Pravda nepřichází se slovy. Pravda je tichá. Je to něco, co zkrátka víte. Je to něco, co beze slov cítíte a říká se tomu tiché poznání.“ (127); „Jazyky jsou symboly, které jsou skutečné jen proto, že si to myslíte, a když je necháte stranou, co zbývá? Skutečnost. Potom uvidíte židli a nebudete vědět, jak ji nazvat, ale můžete se na ni posadit a to je

skutečnost. (...) Symboly nejsou ve skutečnosti dobré ani zlé, či správné ani špatné. Správné či špatné je činíte svými přesvědčeními.“ (128); „Pochopíme-li moc symboliky, rozpoznáme, kam nás symboly odvádějí. Rozpoznáme to podle toho, jak se chováme a jak se vztahujeme k druhým lidem, ale především sami k sobě.“ (138); „Symboly se uvnitř naší hlavy ozývají a ozývají. Nikdy nepřestávají. Je to podobné, jako kdybychom měli v hlavě komentátora, který nám říká o všem, co se kolem nás děje. My si to však neuvědomujeme. „A teď právě zapadá slunce. To je fajn. Je mi horko. Podívej, támhle jsou stromy! Co to ten člověk dělá? Chtěl bych vědět, co si myslí.“ Hlas poznání chce znát význam všeho. Chce nám všechno v životě vysvětlit. Říká nám, co máme dělat, kdy to máme udělat, kde to máme udělat a jak to máme udělat. Neustále nám připomíná, co si o sobě myslíme a co si o sobě nemyslíme. Říká nám vše, co nejsme. Ptá se nás, proč nemůžeme být takoví, jací bychom měli být.“ (139); „Lidé kolem nás nám říkají, co si myslí, že jsme, ale neexistuje nezkalené zrcadlo, které by odráželo to, jací skutečně jsme. Veškerá zrcadla jsou naprosto pokřivená. Odrážejí to, čemu věří, že jsme, a téměř vše, čemu věří, je lež.“ (143); „Když všemu dáváte význam prostřednictvím symbolů, vaše pozornost je roztržena mezi mnoho věcí najednou.“ (171); „Používat symboly k tomu, abyste pochopili, co jste, není nic než pouhý nesmysl. Cokoli si myslíte, že jste, nebude nikdy pravda, protože symboly nejsou pravdivé.“ (187); „Chcete-li změnit svět, svůj svět, potom způsob, jak to udělat, je změnit hlavní postavu svého příběhu. Změníte-li hlavní postavu, potom jako mávnutím kouzelné hůlky se všechny vedlejší postavy začnou také měnit.“ (233).

30. Štěstí je v pravdě, proto ho nemusíme hledat ve lži.⁹⁶

31. „Každý člověk má v sobě rozměr vědomí, jenž je mnohem hlubší než myšlení. Tento rozměr je skutečnou esencí toho, čím jste. Můžete tomu říkat přítomnost, vědomá pozornost nebo nepodmíněné vědomí. V tradičních učení tomu říkají Kristus v našem nitru nebo Buddhova přirozenost.“ (Tolle 2003: 23).

32. Dívat se na burácející zemětřesení s klidnou hudbou v mysli.⁹⁷

---

⁹⁶ Záznam z deníku 19. 5. 2012.

⁹⁷ Záznam z deníku 25. 3. 2013.

33. „Co cítíš uvnitř?“ – „Veliký klid.“ – „Tak vidíš! Tak je to správné, to je ten cíl.“
Dialog klidu otevírá mysl a přináší inspirující rozhovor. Klidná mysl je tvůrčí. Na dně přítomného okamžiku leží klíč.⁹⁸

34. „**Buddha** – titul daný zakladateli Buddhismu, Siddhártha Guatama (c. 563–c. 460 př. n. l.). Po dosažení osvícení, kterého dosáhl během meditace, učil každého, kdo za ním přišel a chtěl být učen.“ (Oxford Dictionary 2012).⁹⁹

35. *V začátcích jsem měl pochybnosti o významu této práce. Čím více jdu do hloubky, tím více jsem přesvědčen o její důležitosti. Čím více jdu do hloubky, tím více jsem fascinován.*¹⁰⁰

---

⁹⁸ Záznam z deníku 19. 5. 2013.

⁹⁹ „**Buddha** /*buud-uh/ (also **the Buddha**) a title given to the founder of Buddhism, Siddartha Guatama (c. 563–c. 460 BC). After achieving enlightenment during meditation, he taught everyone who came to learn from him.*“ (Oxford Dictionary 2012).

¹⁰⁰ Záznam z deníku 15. 2. 2016.

6. ZÁVĚR

Po tolika měsících práce se konečně dostávám k závěru, a přesto nevím, čím bych tento text měl zakončit. Shrnutím probraného, nějakou hlubší myšlenkou nebo obojím? Přijde mi, že ať napíšu cokoli, tak to nemůže shrnout plnou podstatu výzkumu, a že ať napíšu cokoli, vždy zůstane nějaký důležitý aspekt nezmíněn. V tuto chvíli je však jasné, že cesty mimo-symbolismu, na které jsem se vydal před mnoha měsíci, uzavírají svůj pomyslný kruh – alespoň co se týče tohoto textu. Dozvěděl jsem se toho mnoho a snad ještě více jsem toho pocítil. Nevzpomenu si snad ani na okamžik, kdy by mě tato práce přestala bavit či začala nudit. Někdy jsem byl vyčerpaný, to ano. Párkrát jsem si také přál, aby už bylo dopsáno. Takových dní ale ve výsledku nebylo mnoho. Po většinu času jsem si *Svět beze slov* užíval. Svým způsobem mi dal smysl a naplnění. Když jsem ve světě beze slov nebyl, tak jsem o něm neustále přemýšlel – jaký paradox. Tolik dní strávených poodhalováním bezeslovného světa, a přesto mám pocit, že jsem sotva pootevřel dveře. Pocit, že jsem spatřil pouhou špetku toho, co obsahuje onen svět ve své celistvosti.

Jakým způsobem svět za symboly ovlivňuje mé vnímání? Takto zněla první z výzkumných otázek položených v počátku textu, která zároveň zastupovala *auto-antropologii*. Svět za symboly ovlivňuje mé vnímání zásadně. V podstatě vnímám zcela jiný svět, než jaký vnímám v symbolickém světě – ve světě naučenosti. V *mimo-symbolismu* je sice přítomno *podvědomí*, které představuje relativní míru naučenosti, avšak má o mnoho menší intenzitu působení než plnohodnotná *subjektivita* působící v *symbolismu*. Výše položenou otázku bychom mohli rozdělit do dvou částí. 1. *Jakým způsobem svět za symboly ovlivňuje mé vnímání (když se nacházím v mimo-symbolismu samotném)?* 2. *Jakým způsobem svět za symboly ovlivňuje mé vnímání (když jsem zpět v symbolismu)?* Pokud se nacházím mimo symboly, pak se nacházím v jiném světě a má osoba je do určité míry *od-symbolizována*. *Externí realita* není rozdělena na kusy *dichotomiemi* – není rozdělena symboly. Námi pozorovaný svět se jeví jako jednotný a bez zjevných hranic mezi *entitami*. Mé vnímání (okolní reality i sebe sama) nemá myšlenkový, interpretativní charakter, jelikož ve *světě beze slov* neexistuje *tok*

myšlenek ve formě slov a představ. Mé vnímání je tedy založeno na intenzivním prožitku aktuální externí reality (*tady a teď*) při relativní míře zkreslení skrze *podvědomí*. To, jak mnoho nám naše *podvědomí* zkresluje vnímání *externí reality*, je závislé na míře *od-symbolizování*. V mimo-symbolismu není naše osoba oddělena od externí reality – *naše osoba je její součástí*. Nyní zodpovím druhou část rozdělené otázky položené výše, tedy *jakým způsobem mimo-symbolismus následně ovlivňuje mé vnímání symbolického světa*. Skrze mimo-symbolické vnímání si uvědomujeme umělost a vykonstruovanost světa symbolického. Celý symbolický svět se díky mimo-symbolické zkušenosti jeví jako chatrná stavba. Mimo-symbolismus nám umožňuje s odstupem nahlížet naši symbolickou naučenost – náš *tok myšlenek ve formě slov a představ*.

Jaké jsou univerzální rysy symbolického a mimo-symbolického vnímání? Takto zněla druhá z výzkumných otázek položených v úvodu, která představovala hlavní cíl bádání. Symbolický svět a vnímání v něm zahrnuje mnoho charakteristických rysů. Svět kolem nás vnímáme smysly, toto vnímání je pak interpretováno skrze plnohodnotnou subjektivitu či habitus. V symbolismu naše mysl neustále kooperuje s mnoha časovými rovinami najednou (minulost, přítomnost, budoucnost) a tudíž kooperuje i s prostorem. Stejně tak interpretujeme své jáství – skrze habitus (skrze naučenost, skrze kulturu). Neustálá přítomnost minulého času je stěžejní pro naši symbolickou identitu, ale taktéž je důležitá budoucnost (kam směřujeme, čeho dosahujeme). V symbolickém světě je důležitá diverzita identit (má identita je jiná než jeho; identita měsíce je jiná než slunce). V symbolickém světě je neustálý tok myšlenek ve formě slov a představ. Díky symbolům je všudypřítomná dichotomie – jak v pozorovaném světě kolem nás, tak v myšlení samotném (v naší mysli se samozřejmě odehrává obojí). Dichotomie je samou podstatou symbolického světa. Symbolický svět nemůže bez dichotomie existovat. To je velice důležitý aspekt, jelikož mentální dichotomie může mít snadnou inklinaci k mentálním konfliktům v naší hlavě. Ona dichotomie vede naše pozorování externí reality k rozštěpení světa kolem nás. V symbolickém světě si naše mysl mnoho neodpočine. Neustále pracuje. Mimo-symbolismus pak nabízí téměř opačné vnímání (po vzoru: koliko v opozici stojí definice obou světů, toliko v opozici bude vnímání). Mimo-symbolické vnímání je založeno na intenzivním prožívání aktuální externí reality, které je naše osoba součástí. Intenzita zkreslení je ovlivněna relativní

mírou podvědomí a podvědomí má intenzitu odvislou od toho, nakolik jsme od-symbolizovaní (nakolik jsme pronikli do hloubky mimo-symbolického světa). V mimo-symbolismu není přítomna dichotomie, která je nedílnou součástí světa symbolického. Tudíž externí realita není myslí štěpena na kusy. Neexistuje ani žádný tok myšlenek, tudíž neprobíhá ani řeč, ani konflikt myslí. V mimo-symbolismu nelze aktivně přemýšlet a naše mysl není zdaleka tolik zatížena jako ve světě symbolickém. Taktéž v mimo-symbolismu neprobíhají složité časoprostorové úkony myslí. Zatímco v symbolickém světě neustále naše mysl pracuje s časovými a prostorovými rovinami, pak v mimo-symbolickém světě naše mysl pracuje pouze s relativní složkou minulosti. Vezmeme-li v úvahu to, že veškeré jiné časy a prostory mimo aktuální a přítomné (přítomný čas a přítomný prostor) podléhají silné deformaci, zkreslení, selekci (minulý čas) a předpokládání či snění (budoucí čas), pak dojedeme k závěru, že: *naše mysl se v symbolismu zaobírá spíše fikcí a v mimo-symbolismu spíše realitou (alespoň takovou realitou, která je našimi základními smysly dosažitelná).*

Skrze symbolismus a mimo-symbolismus vnímáme svět odlišně. Symbolický svět však externí realitu zkresluje mnohem více, než svět mimo-symbolický. Symbolické vnímání prochází přes více *interpretačních filtrů* v naší myslí. Znáte hru jménem Tichá pošta? Vezměme si například tisíce slov, jež by se vešly na stovky stran papíru. Tolik slov chceme poslat tichou poštou. V případě mimo-symbolického světa máme čtyři aktéry. První je ten, který začíná rozesílat ona slova – externí realita. Druhým aktérem jsou naše smysly a třetím je naše podvědomí. Čtvrtým, posledním a závěrečným aktérem, je naše výsledné vnímání. V případě symbolického světa však bude aktérů mnohem více a někteří se budou velice záměrně snažit pokroutit onen preposílaný text (habitus). Ve kterém ze světů se tichou poštou přenesou onen text méně poškozený?

Tato práce nemá za cíl označit jeden svět za lepší a druhý za horší. Oba světy mají jiný charakter, podstatu i jiné využití. Snahou tohoto textu je poukázat na rozdílné *vzorové vnímání*. Bez symbolického světa by navíc nemohla existovat společnost tak, jak ji známe dnes. To, že jeden svět zkresluje svět více než ten druhý, neznamená, že je onen svět horší – pouze to znamená to, že zkresluje vnímání více. Neznamená to nic více ani nic méně. Oba světy mají své výhody a mají své slabiny – vůči sobě navzájem.

Tento text je pouhou kapkou ve velkém oceánu. Přesto bych si moc přál, aby toto téma dokázalo přilákat více pozornosti mezi veřejností a také více pozornosti v antropologii samotné. Ustavení *mimo-symbolické antropologie* je jednou z nejdůležitějších myšlenek textu. Mimo-symbolická antropologie s sebou nese dva důležité a provázané směry bádání. Mimo-symbolická antropologie zkoumá od-symbolizovaného člověka (častěji tedy od-symbolizovaného do určité míry) a bádá po podstatě lidství. Skrze tento směr bádáme po *psychické jednotě lidstva* či dosahujeme *buddhovství*. Druhým směrem využití mimo-symbolické antropologie je to, že skrze mimo-symbolismus dokážeme lépe dekonstruovat symbolismus a odhalit jeho umělost – *dává nám ohromnou sílu perspektivy*. Především pak v běžném (symbolickém) životě vnímáme naši naučenost, naše chování a jednání jako přirozené. Mimo-symbolismus má tedy veliké uplatnění mimo jiné v *auto-antropologii*. Dekonstrucí sebe sama by měl ideálně projít každý sociální antropolog, jelikož každý takový člověk je nástrojem této vědy. Býti lepším nástrojem znamená lépe poznat sebe samého. Především pak by dekonstrukcí sebe sama měl projít každý, koho to láká a koho to zajímá. *Mimo-symbolismus by měl navštívit každý, kdo chce lépe poznat sám sebe.*

V této chvíli – *tady a teď* – jsme se dostali až na samotný závěr, a mně nezbývá, než vám popřát šťastnou cestu do *světa beze slov*.

„Celý svět v zrnku písku žít a nebe v polní květině, nekonečno do dlaně uchopit, věčnost žít v pouhé hodině.“

-William Blake-

„ ... “

Ticho

LITERATURA

- Benyovszky, L. 1999. *Problém bytí v Hegelově filozofii*. Praha: Karolinum.
- Berger, P. L., T. Luckmann 1999. *Sociální konstrukce reality*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Bergier, J., L. Pauwels 2009. *Jitro kouzelníků: úvod do fantastického realismu*. Praha: XYZ.
- Bourdieu, P. 1977. *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. 1998. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.
- Dalajlama XIV., S. Stril-Rever 2010. *Moje duchovní pouť životem*. Praha: Argo.
- Eriksen, T. H. 2008. *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Portál.
- Fichte, J. G. 2007. *Základ všeho vědosloví jako rukopis pro vlastní posluchače*. Praha: Oikoymenh.
- Geertz, C. 2000. *Interpretace kultur*. Praha: Slon.
- Goffman, E. 1999. *Všichni hrajeme divadlo*. Praha: Studio Ypsilon.
- Hanh, T. N. 1991. *Cesta k plnému vědomí*. Praha: Pragma.
- Hegel, G. W. F. 1992. *Malá logika*. Praha: Svoboda.
- Horský, J. 2014. Čas, v *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium, s. 32–35.
- Nietzsche, F. 1996. *Mimo dobro a zlo*. Praha: Aurora.
- Nietzsche, F. 2001a. *Radostná věda*. Praha: Aurora.
- Nietzsche, F. 2001b. *Tak pravil Friedrich Nietzsche*. Olomouc: Votobia.
- Nietzsche, F. 2007. *O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním*. Praha: Oikoymenh.
- Novych, A. 2001. *Sensei ze Šambaly*. Praha: IBIS.
- *Oxford English Dictionary*. 2012. Seventh edition. Oxford: Oxford University Press.
- Rinpoče, S. 2005. *Tibetská kniha o životě a smrti*. Praha: Argo.
- Ruiz, M. 2010. *Pátá dohoda*. Praha: Pragma.
- Sartre, J. P. 2006. *Vědomí a existence*. Praha: Oikoymenh.
- Tolle, E. 1999. *Moc přítomného okamžiku*. Praha: Pragma.
- Tolle, E. 2003. *Ticho promlouvá*. Praha: Pragma.
- Walsch, N. D. 1995. *Hovory s Bohem*. Praha: Pragma.